

SYRJÄYTYMISVAARASSA OLEVAT NUORET

Tutkimus Oma Koutsi –hankkeen nuorista

Tia Valtonen
51348
Pro gradu-tutkielma
Turun yliopisto
Sosiaalityö
Sosiaalityö
Kevät 2017

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
VALTONEN, TIA;
SYRJÄYTYMISVAARASSA OLEVAT NUORET
Tutkimus Oma Koutsi –hankkeen nuorista
Pro gradu,
84 s., 3 liitettä
Sosiaalityö
Kevät 2017

Tässä pro gradu- tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat nuoret, joilla ei ole koulu- tai työpaikkaa, ja ovat siten syrjäytymisvaarassa.

Aineistona on käytetty Oma Koutsi –hankkeen nuoria. Hanke on tarkoitettu 17-29 -vuotiaille nuorille, jotka kaipaavat arjessaan tukea työhön ja opiskeluihin liittyvissä taidoissa. Nuorella on mahdollisuus harjoitella työnhaussa ja työelämässä tarvittavia taitoja, arjen hallintaa ja sosiaalisia taitoja. Vapaaehtoisen tarkoituksena on tsemppata nuorta ja tukea nuoren osaamista. Työ tehdään nuoren arjessa. Jokaiselle nuorelle räätälöidään omat tukiporaat.

Tutkimuksen analyysimenetelmänä on käytetty sisällön analyysiä. Aineisto koostuu sekä hankkeesta kiinnostuneille, työ- ja koulutuselämän ulkopuolella oleville 49 nuorelle tehdystä alkuhaastattelusta, että tekemästani kuuden nuoren teemahaastattelusta. Aineiston analysointi on toteutettu etsimällä vastauksia esitettyihin kysymyksiin: Miten nuoret ovat kokeneet työttömyytensä, millaista tukea he toivovat saavansa, millaista apua he ovat saaneet, millaisia eroja he ovat kokeneet virallisten ja vapaaehtoisten palveluiden välillä ja millaisia palveluita he vielä toivoisivat saavansa.

Nyky-yhteiskunta painottaa työelämään osallistumisen tärkeyttä, joten sen ulkopuolelle jääminen tulkitaan usein epäonnistumiseksi. Työelämän ulkopuolisuus vaikeuttaa nuoren osallistumista myös moniin muihin yhteiskunnallisiin toimintoihin, jolloin nuorella on riski jäädä koko yhteiskunnan ulkopuolelle. Koulutus- ja työelämän ulkopuolisuus aiheuttaa nuorelle ulkopuolisuuden tunnetta, häpeää ja taloudellisia vaikeuksia. Pitkään koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olemisen saattaa aiheuttaa arkirytmien säätelyn vaikeuksia ja vetäytymistä sosiaalisista suhteista ja yhteiskunnan toiminnoista yleensäkin.

Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ovat usein monien eri instituutioiden asiakkaita. Heillä on kokemusta virallisista, kolmannen sektorin palveluista ja vapaaehtoisista palveluista. Nuoret kertoivat omista kokemuksista ja mielipiteistä eri palveluntuottajien välillä. Yleisesti nuoret pitivät vapaaehtoispalveluiden epävirallisuudesta, yksilökohtaisuudesta, kun taas viralliset palvelut koetaan usein liian vaativiksi ja virallisiksi.

Nuoret ovat pääasiassa tyytyväisiä heille tarjottuihin palveluihin. Toiveeksi he ovat kuitenkin esittäneet, että tiedotusta tulisi lisätä niin työ- ja koulutusvaihtoehtoista, kuin erilaisista tukimahdollisuuksista. Myös negatiivisiin asenteisiin toivottiin muutosta ja että ongelmiin puututtaisiin riittävän ajoissa. Uusina palveluina toivottiin erityisesti erilaisia ystäväpalveluita, sekä tsemppausta kotoa lähtemiseen ja osallistumiseen.

Asiasanat: nuoret, työttömyys, koulupudokkuus, syrjäytymisvaara, syrjäytyminen, vapaaehtoistyö.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. TUTKIMUKSEN KÄSITTEET JA TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	7
2.1. Subjektiivinen hyvinvointi	7
2.2. Elämänhallinta	8
2.3. Nuoruus	8
2.4. Marginalisaatio ja syrjäytyminen	10
2.5. Koulupudokkuus	11
2.5.1. Pudokkuutta aiheuttavat tekijät	12
2.5.2. Koulu- ja työelämän ulkopuolisuuden vaikutus nuoren elämään	15
3. NUORTEN AUTTAMINEN	20
3.1. Nuorille suunnattu tuki	20
3.1.1. Yleiset ja ennaltaehkäisevät palvelut	22
3.1.2. Erytystason palvelut	25
3.2. Vapaaehtoisten palveluiden tavoitteet	27
4. TUTKIMUSASTEELMA	29
4.1. Tutkimuksen tavoite	29
4.2. Aineisto	29
4.3. Metodi	31
4.4. Käytännön työskentely	33
5. TYÖ- JA KOULUTUSPAIKAN ULKOPUOLISET NUORET	37
5.1. Tietoja haastateltavista nuorista	37
5.2. Nuorten esittämät toiveet vapaaehtoistoiminnalle	43
5.3. Syyt olla osallistumatta hankkeeseen	45
6. KOKEMUKSET TYÖTTÖMYDESTÄ	47
6.1. Negatiiviset asenteet työttömiä nuoria kohtaan	47
6.2. Heikko taloudellinen tilanne	49
6.3. Arjen hallinnan vaikeudet ja ulkopuolisuuden tunne	51
6.4. Työttömyyden aiheuttama häpeän ja epävarmuuden tunne	52
7. NUORTEN KOKEMUKSET TUKIPALVELUISTA	54
7.1. Kokemuksia vapaaehtoisesta Oma Koutsi -hankkeesta	56
7.2. Erot epävirallisen ja virallisen tuen välillä	57
7.2.1. Vapaaehtoisen tuen epävirallisuus	58
7.2.2. Nuoren yksilöllinen ja kokonaisvaltainen tukeminen	61
7.2.3. Turvallinen ja tuttu aikuinen	63
7.2.4. Oma Koutsin aloittamisen nopeus ja osallistumisen helppous	64

8. NUORTEN TOIVEET AUTTAMISESTA	66
8.1. Lisää tiedottamista ja kouluttamista	66
8.2. Tukea ja puuttumista ajoissa	70
8.3. Liian korkeiden vaatimusten laskeminen	71
8.4. Uusia palveluita	72
9. LOPUKSI.....	75
LÄHTEET	78
LIITE 1) TEEMAHAASTATTELUN HAASTATTELURUNKO	85
LIITE 2a) OMA KOUTSI ESITE (nuorelle)	86
LIITE 2b) OMA KOUTSI ESITE (vapaaehtoiselle)	87
LIITE 3) OMAKOUTSIN TEKEMÄ ALKUHAASTATELU.....	88
Taulukko 1. Nuorten tilanne ennakkohaastattelun hetkellä (n, %)	37
Taulukko 2. Nuorten ammatilliset kontaktit alkuhaastattelun aikaan (n, %).	40
Taulukko 3. Nuorten saama ammatillinen tuki, määrä ja prosenttiosuudet alkuhaastattelun nuorista ja hankkeen nuorista (n,%)	40

1. JOHDANTO

Yhteiskunta edellyttää kaikilta jäseniltään aktiivista työelämään ja yhteiskuntaan osallistumista. Jotta osallistuminen olisi mahdollista, on oltava riittävä koulutus, sillä ilman koulutusta jää helposti työelämän ulkopuolelle ja työelämän ulkopuolisuus puolestaan aiheuttaa yhteiskunnasta syrjäytymistä. Työelämästä ja yhteiskunnasta putoamisen katsotaankin johtuvan usein siitä, että väestön koulutustaso on noussut ja tutkintojen merkitys työmarkkina-asemaan on voimistunut ja samalla vähäistä ammattitaitoa vaativat työtehtävät ovat vähentyneet. (Järvinen & Vanttaja 2013, 510; Tarvainen ym., 2007, 9; Hämäläinen-Luukkainen 2004, 2.)

Lähes kaikki nuoret selviytyvät peruskoulusta, valmistuvat ammattiin ja siirtyvät työelämään. Koulutuksen tai työelämän ulkopuolella olevista nuorista suurin osa on ulkopuolisia vain väliaikaisesti, sillä he valmistautuvat esimerkiksi pääsykokeisiin, ovat vaihtamassa koulutuspaikkaa, hoitavat kotona lapsia, suorittavat ase- tai siviilipalvelusta, elävät vapaaehtoisesti yhteiskunnan normeista poikkeavalla tavalla tai ovat terveydellistä syistä poissa työ- tai kouluelämästä. Pieni osa nuorista ei kuitenkaan selviydy peruskoulusta tai löydä yrityksestä huolimatta sopivaa opiskelu- tai työpaikkaa. (Opetusministeriö 2005, 64; Kivelä & Ahola 2007, 7,17.) Ilman koulutusta nuorella on suuri vaara syrjäytyä työmarkkinoilta. Tilastot osoittavat pelkän peruskoulun varassa olevan nuoren syrjäytymisriskin olevan lähes kolminkertainen verrattuna ammatillisen koulutuksen saaneeseen nuoreen ja korkeamman koulutuksen vähentävän työttömyys- ja syrjäytymisriskiä edelleen. Kaikkein vaikein asema on siis nuorella, jolla ei ole peruskoulun päättötodistusta tai ammatillista koulutusta ja joka ei yritä hakea koulutus- ja työpaikkaa. (Myrskylä 2011, 12, 23; Hämäläinen & Tuomala 2013.)

Syrjäytyminen on riski sekä henkilölle itselle, että koko yhteiskunnalle. Ensinnäkin nuoret ovat yhteiskunnalle välttämätön voimavara, sillä pienenevien ikäluokkien myötä on herännyt huoli työvoiman riittävytydestä tulevaisuudessa, joten kaikkien nuorten työpanosta siis tarvitaan. (Hämäläinen & Tuomala 2013; Myrskylä 2011, 23.) Nuorten työelämään osallistumattomuuden lisäksi syrjäytyneet koetaan myös vaaraksi yhteiskunnan yhteneväisyydelle ja turvallisuudelle. Nuoret ja nuorten asiat ovatkin nousseet entistä enemmän väestö- ja työvoimapolitiittiseksi kysymykseksi. (Tarvainen, ym. 2007, 13.)

Nuorisotyöttömyys on ongelma koko Euroopassa. EU-maiden väestöstä noin viidesosa eli noin 96 miljoonaa on 15–29 -vuotiaita ja heistä noin viisi miljoonaa etsii töitä. Työttömistä nuorista yli neljännes on ollut työttömänä yli vuoden ja työssä olevistakin nuorista noin 40 prosenttia on vain väliaikaisissa työsuhteissa. Lisäksi niin sanottuja NEET nuoria (Not in Education, Employment or Training) on lähes kolmannes 15–24-vuotiaista. (Helve 2011, 113-114.) Arvio työelämästä ja koulutuksesta syrjässä olevien nuorten määrän riippuu ennen kaikkea siitä, miten syrjäytyminen määritellään, minkä ikäiset nuoret on otettu arviointiin mukaan sekä siitä, minkälaista ajanjaksoa tarkastelu koskee. (Ilmakuus, ym. 2015, 248.)

Eurooppalaisessa vertailussa NEET nuorten osuus Suomessa on suhteellisen pieni. Vuonna 2012 näitä ”ei-aktiivisia” 15–19-vuotiaita oli 2,6 prosenttia ja 20–24-vuotiaita 7 prosenttia ikäluokasta. Suurimmillaan syrjäytyneiden 15–29 -vuotiaiden määräksi on arvioitu olevan jopa 60 000 henkilöä, mutta tässä arviossa on mukana myös henkilöitä, joita ei voida laskea ulkopuolisiksi, sillä osa nuorista on vain väliaikaisesti poissa työmarkkinoilta ja pitkän aikavälin tarkastelussa nuoret ovat palanneet joko koulutukseen tai työelämään. (Hämäläinen & Tuomala 2013.) Toisen, vuonna 2012 tehdyn poikittaistutkimuksen mukaan syrjäytyneitä 15-29 –vuotiaita on arvioitu olevan vuonna 2010 noin 5 prosenttia ikäluokasta eli noin 51 300, heistä 32 500 ei ole rekisteröitynyt työnhakijoiksi. He ovat kaikkien toimintojen ja tilastojen ulkopuolella, joten heistä ei tiedetä paljoakaan. Vallalla olevista negatiivisista mielikuvista huolimatta syrjäytyminen on lisääntynyt vain vähän. Syrjäytyneiden nuorten osuus on vaihdellut 90-luvun jälkeen yhdeksästä prosentista nykyiseen viiteen. Pitkäaikaisen seurannan mukaan ulkopuolisiksi jääneistä nuorista 80 prosenttia ei suorita peruskoulun jälkeisiä tutkintoja. Mutta toisaalta syrjäytyminen ei ole välttämättä pysyvää, nuorista 60 prosenttia siirtyy töihin tai opiskelemaan viiden vuoden kuluessa. Erityisesti koulutus- ja työelämän ulkopuolisuus koskettaa maahanmuuttajia, sillä tilastojen mukaan näistä nuorista maahanmuuttajien osuus on noin 25 prosenttia. (Myrskylä 2012.)

Nuorten elämään kuuluu entistä enemmän työ- ja koulutuselämän ulkopuolisuutta, koska yhteiskunnan toiminta ja sen jäsenten elämäkulut ovat muuttuneet aikaisempaa vähemmän ennustettavaksi. Aikaisemmin nuori opiskeli ammatin ja siirtyi sen jälkeen työpaikkaan, jossa jatkoi eläkeikään asti. Nykyään nuoret vaihtavat työpaikkaa ja vuorottelevat työ- ja kouluelämän välillä entistä enemmän joko omasta halustaan tai pakosta. (Holm & Helve 2005, xi-xii; Kivelä & Ahola 2007, 7; Järvinen & Vanttaja 2013, 510.) Selvimmin

koulupudokkaiden heikentynyt asema näkyy tutkintojen ja työmarkkina-aseman välisen yhteyden korostumisena (Järvinen & Vanttaja 2006, 14). Ilman tutkintoa olevan nuoren mahdollisuudet siis heikkenevät jatkuvasti, sillä koulutettujen määrä lisääntyy, koulutuksen taso nousee ja erityisesti matalan koulutustason työpaikat vähenevät.

Nuorten asemaa vaikeuttaa edelleen yhteiskunnan koventuneet mielipiteet. Suomessa on siirrytty tasa-arvoistavasta yhteiskunnasta, jossa kaikille kansalaisille taataan tasavertaiset oikeudet kannustavaan uusliberalistiseen sosiaalipolitiikkaan, jossa korostetaan yksilön vastuuta. Ajatellaan, että koulutuksen tai työpaikan ulkopuolelle jääminen on nuoren oma syy, jolloin kaikki eivät enää olekaan oikeutettuja yhteiskunnan tarjoamiin etuuksiin. Tämä heikentää universalismia ja vähentää julkista vastuuta. Uusliberalismin myötä kansalaisia pyritään kannustamaan, aktivoimaan ja ottamaan vastuuta itsestään. Toimenpiteet keskittyvät nimenomaan yksilön puutteisiin ja niiden korjaamiseen. (Suutari 2002, 29; Paju & Vehviläinen 2001, 65; Helne 2002, 39.) Tämän vuoksi työ- ja koulutuselämän ulkopuolella olevia nuoria pyritään kannustamaan tai heidät jopa velvoitetaan osallistumaan erilaisiin työllisyyttä lisääviin toimenpiteisiin. Toimenpiteet kohdistuvat ennen kaikkea yksilöön ei yhteiskuntaan.

Ammatinvalinta on myös vaikeutunut ja monimutkaistunut erilaisten ammattien ja opiskeluvaihtoehtojen määrän lisääntyttyä. Se, että nuori pystyy valitsemaan itselle sopivan koulutuksen tai työpaikan, vaatii paljon tietoa ja tukea. Nuoret ovatkin eriarvoisessa asemassa riippuen siitä, millaisessa ympäristössä he elävät, kuinka paljon he saavat tukea vanhemmiltaan tai koulultaan, millaisia opiskelumahdollisuuksia on tarjolla, sekä siitä kuinka paljon tarjolla on erilaisia palveluita.

Yhteiskunta haluaa siirtää syrjässä olevat nuoret takaisin aktiiviseen yhteiskuntaan mahdollisimman nopeasti. Jotta tässä onnistutaan, vaaditaan tietoa siitä, miten ja miksi syrjäydytään. (Hämäläinen-Luukkanen 2004, 7; Opetusministeriö 2005, 64.) Yleisesti tiedetään, mitkä tekijät aiheuttavat esimerkiksi nuoren koulutuksesta putoamisen. Tiedetään myös, että työttömyysajan pituus vaikuttaa negatiivisesti nuoren elämään. Lisäksi tiedetään, että pitkä työttömyysaika katkaisee esimerkiksi useat taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset siteet, jolloin nuori jää normaalin yhteiskunnan ulkopuolelle ja paluu normaalien yhteiskunnallisten toimintojen pariin vaikeutuu. (Myrskylä, 2011, 9.) Kun tiedetään putoamisen syyt ja seuraukset, on helpompi tunnistaa tuen tarpeessa olevat nuoret ja voidaan puuttua ajoissa ongelmiin sekä ehkäistä syrjäytymiskehitys (Ek ym. 2004, 11).

Nuorten syrjäytyminen on ongelma, johon on puututtava. Jotta syrjäytymiseen voidaan puuttua ja nuoria auttaa, on selvittävät keitä syrjäytyneet nuoret ovat ja mitä syrjäytymisellä tarkoitetaan. Käsitteenä syrjäytyminen epämääräinen ja sillä voidaan tarkoittaa eri yhteyksissä eri asioita. Syrjäytymisellä voidaan tarkoittaa esimerkiksi laajaa ongelmakokonaisuutta, yhteiskunnan normaalien käytäntöjen ulkopuolelle putoamista tai erilaisia riippuvuuksia tai tilastoihin perustuvaa tietoa työttömien nuorten määrästä. Joka tapauksessa on pystyttävä tunnistamaan ne nuoret, joilla on suurin syrjäytymisriski. (Myrskylä 2012.) Tässä työssä syrjäytymisellä tarkoitetaan koulu- ja työelämän ulkopuolisuuden myötä tapahtuvaa putoamista yhteiskunnasta. Eli syrjäytyneiksi nuoriksi lasketaan nuoret, joilla ei ole työ- tai opiskelupaikkaa ja jotka eivät osallistu yhteiskunnan toimintoihin.

Mielestäni tutkimuksen aihe on ajankohtainen ja tärkeä. Koska työ on yhteiskunnassamme niin merkittävässä asemassa, on myös huolehdittava siitä, että kaikilla on mahdollisuuksia taustastaan tai elämäntilanteestaan huolimatta päästä opiskelemaan ja saada töitä. Suurimmalle osalle opiskelu ja töihin siirtyminen ei tuota ongelmia ja nuoret pärjäävät hyvin työmarkkinoilla. Mutta niille, jotka apua ja tukea tarvitsee, on sitä myös mahdollisimman paljon annettava. Yhteiskunnan rajallisten mahdollisuuksien takia ei kaikkia voida tukea riittävästi, joten virallisten tahojen rinnalle tarvitaan myös vapaaehtoisia toimijoita, jotka voivat omalla osaamisellaan olla mukana tukemassa hankalassa elämäntilanteessa olevia nuoria. Yhdenkin nuoren syrjäytymisen estäminen tai takaisin työelämään siirtyminen on positiivista. Siitä hyötyy sekä nuori itse, että koko yhteiskunta.

Vaikka aihetta on tutkittu jo runsaasti, on lisätutkimus silti tarpeen. Tilastot kertovat omalta osaltaan nuorten tilanteesta ja heidän tuentarpeestaan. Nuorten oman äänen esiintuominen on kuitenkin tärkeää. Vaikka pienet haastattelututkimukset eivät anna yhtä ainoaa oikeaa vastausta, tuo se esiin yksittäisen nuoren äänen. Jokaisen nuoren kokemus on tärkeä ja tuo lisätietoa syrjäytymisvaarassa olevasta nuoresta.

Tutkielma rakentuu siten, että toisessa luvussa käyn läpi nuorten koulu- ja työelämän ulkopuolisuuteen liittyviä asioita, termejä ja teorioita. Ensimmäiseksi käsittelen subjektiivista hyvinvointia, johon vakaan työelämän ja taloudellisen toimeentulon katsotaan vaikuttavan positiivisesti. Myös elämänhallinnan tunteella on merkitystä subjektiiviseen hyvinvointikokemukseen. Nuoruus taas on tärkeä nostaa erillisenä ikäkautena esiin, sillä erityisen merkittävä koulu- ja työelämästä putoamisen riski on juuri nuorilla. Seuraavaksi

esittelen marginalisaatio- ja syrjäytymiskäsitteitä. Tarkoituksena on esitellä miten itse olen käsitteitä tässä työssä käyttänyt. Kolmanneksi tarkastelun kohteena on koulupudokkuus käsitteenä, sen aiheuttajat ja vaikutukset nuoren elämään.

Kolmannessa luvussa esittelen erilaisia toimenpiteitä, joita yhteiskunta on järjestänyt tukeakseen ja auttaakseen koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevia nuoria. Yhteiskunnalle on tärkeä saada pidettyä kaikki kansalaiset aktiivisina yhteiskunnan jäseninä, sekä siirrettyä jo syrjäytyneet takaisin yhteiskuntaan, joten se on järjestänyt monenlaisia palveluita. Yhteiskunnan lisäksi monet muut tahot, kuten esimerkiksi kolmas sektori tai vapaaehtoisjärjestöt järjestävät monenlaisia palveluita.

Neljännessä luvussa esittelen tutkimukseeni ja sen tekemiseen liittyviä kysymyksiä ja tutkimuksen vaiheet. Tutkimus on kvalitatiivinen ja analyysimenetelmänä on käytetty sisällön analyysia. Aineistona on käytetty sekä Turun kaupunkilähetys ry:n Oma Koutsi –hankkeen tekemää alkuhaastattelua, että tekemääni temahaastattelua kuudelle Oma Koutsi –hankkeen nuorelle.

Viidennessä luvussa esittelen tutkimukseni tuloksia. Aloitin analysoinnin tutustumalla ensimmäiseksi alkuhaastattelun nuorten vastauksiin. Vastauksista saa kuvan nuorista työ- ja opiskeluelämän ulkopuolisista nuorista. Mukaan analysointiin on otettu sekä sellaiset nuoret, jotka ovat osallistuneet itse hankkeeseen, että sellaiset nuoret, jotka eivät mukaan ole lähteneet. Alkuhaastattelusta saa kattavamman vastauksen kysymyksiin, mikä on suurin työllistymishaaste, minkälaisia palveluita nuoret ovat käyttäneet, mitä he toivovat nimenomaan vapaaehtoisilta palveluilta, sekä siihen, miksi nuori ei ole lähtenyt mukaan.

Kuudennessa luvussa käyn läpi haasteltavien nuorten työttömyys kokemuksia. He kertovat heihin kohdistetuista negatiivisista asenteista, taloudellisista ongelmista, syrjään jäämisestä, sekä heikentyneestä omanarvontunnosta.

Seitsemännessä luvussa nuoret kertovat omista kokemuksistaan vapaaehtoisesta toiminnasta, erityisesti Oma Koutsi –hankkeesta. Koska nuorilla on paljon kokemusta monista eri instituutioista, sekä virallisista, että vapaaehtoisista toimijoista, on nuoria pyydetty vertailemaan vapaaehtoisia ja virallisia palveluita toisiinsa.

Kahdeksannessa luvussa on esitetty haastateltavien nuorten toiveet siitä, mitä he halusivat yhteiskunnan ja eri järjestelmien tekevän heidän hyväkseen, jotta heidän olisi helpompi toimia yhteiskunnassa ja esimerkiksi etsiä töitä. Nuoret toivovat esimerkiksi muutoksia asenteisiin ja vaatimuksiin. Nuorilla oli myös ehdotuksia palveluiden järjestämiseen.

Yhdeksännessä luvussa on vedetty yhteen tutkimuksen tulokset ja pohdittu niiden merkitystä.

2. TUTKIMUKSEN KÄSITTEET JA TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Jotta syrjäytymistä ja syrjäytymisvaarassa olemista voidaan ymmärtää, on selvitettävä mitä syrjäytymisellä tarkoitetaan ja mitkä tekijät aiheuttavat syrjäytymistä.

2.1. Subjektiivinen hyvinvointi

Hyvinvointia voidaan arvioida objektiivisesti ja subjektiivisesti. Usein arviot perustuvat objektiivisiin mittareihin, jotka kertovat esimerkiksi työttömyydestä, toimeentulon niukuudesta sekä runsaasta taloudellisten tukien ja palveluiden käytöstä. Näihin tilastojen kertomiin tosiasioihin eivät nuorten mielipiteet tai kokemukset vaikuta. Kuitenkin yksittäisen nuoren hyvinvointikokemusta arvioitaessa on pyrittävä huomioimaan myös nuoren omat kokemukset ja mielipiteet, sillä yksilöt ovat oman hyvinvointinsa parhaita asiantuntijoita. (Kallio-Peltoniemi 2012.) Yksilö tietää parhaiten miten tilanteensa kokee. Henkilöt kokevat saman tilanteen eri tavoin. Kun toinen pitää tilannettaan huonona, toinen pitää sitä normaalina.

Subjektiiviset indikaattorit painottavat yksilön mielipiteitä ja kokemuksia elämästä ja onnellisuudesta. (Hoffren 2010, 98-99.) Subjektiivinen hyvinvointi perustuu koettuun elämänlaatuun. Elämänlaadun perustekijöitä ovat elämästä nauttiminen ja myönteinen elämänasenne. Elämänlaatua ja hyvinvointia parantavat hyvä terveys, työkyky, työpaikka, toimeentulo ja perheellisyys. Hyvinvoinnin kokemusta heikentää heikko terveydentila, työkyvyttömyys, työttömyys, varattomuus ja yksinäisyys. (Vaarama, ym. 2010, 141.)

Hyvinvointikokemuksia pyritään arvioimaan objektiivisen ja subjektiivisen hyvinvoinnin vuorovaikutuksena. Kattava kuva hyvinvoinnista edellyttää monipuolista tarkastelua, jossa yhdistetään erilaisia mittareita henkilön omiin kokemuksiin ja arvioihin. (Vaarama, Moiso, ym. 2010, 14.) Subjektiivisia ja objektiivisia hyvinvointitekijöitä ei voida erottaa toisistaan, sillä hyvinvointi koostuu useista tekijöistä. Esimerkiksi objektiiviset hyvinvointitekijät, kuten yhteiskunta, terveys, henkinen pääoma, sosiaaliset suhteet sekä yksilökohtaiset toiminta- ja vaikutusmahdollisuudet luovat edellytykset yksilön toiminnalle ja subjektiiviselle hyvinvointikokemukselle. (Hoffren 2010, 92; Kallunki & Lehtonen, 2012.)

2.2. Elämänhallinta

Elämänhallinta on yksilön hyvinvointikokemuksessa keskeistä. Elämänhallinta voidaan jakaa ulkoiseksi ja sisäiseksi elämänhallinnaksi. Ulkoisella elämänhallinnalla tarkoitetaan sitä että ihminen voi tuntea olevansa henkisesti ja materiaalisesti turvatussa asemassa. Sisäisellä elämänhallinnalla tarkoitetaan kykyä sopeutua muuttuviin olosuhteisiin ja tilanteisiin, jossa ulkoinen elämäntilanne järkkyy. Sisäinen elämänhallinta on siis kykyä ohjata elämää siten, etteivät haitalliset ja itsestä riippumattomat tai odottamattomat tekijät vaikuta liikaa. Elämänhallinta merkitsee siis eri ihmisille eri asioita tilanteesta riippuen. (Aaltonen, ym. 1999, 204-206; Kettunen, ym. 2001, 11-12.) Käytännössä elämänhallinnalla tarkoitetaan rahan, ajan, tarpeentyydytyksen ja henkilökohtaisen budjetoinnin ja säätelyn taitoja sekä tietynlaista itseuria. Elämänhallinnan ongelmat tulevat esille esimerkiksi kun nuoren pitkäjänteisyys ei riitä työskentelyyn tai opiskeluun tai mikäli arjenhallinta menettää merkityksensä. (Paju & Vehviläinen 2001, 69-70.)

Merkittävintä elämähallinnan kannalta ovat vakaat työmarkkinat, hyvinvointivaltion tukijärjestelmät ja ympärillä olevat tukiverkostot. Esimerkiksi työttömyys vaikuttaa elämänhallintaan negatiivisesti, koska se heikentää henkilön taloudellista tilannetta ja mahdollisuuksia. Työttömyys aiheuttaa lisäksi itsetunto-ongelmia, ahdistusta ja sosiaalisista verkostoista syrjään jäämistä. Ongelmat lisääntyvät työttömyysajan pidentyessä, sillä työtön ajautuu yhä kauemmaksi työelämästä ja työllistymiskynnys kasvaa edelleen. Samalla työtön joutuu yhä enemmän turvautumaan yhteiskunnan turvaverkkoihin, jolloin oman elämän hallinnantunne saattaa heikentyä. (Kettunen, ym. 2001, 85-88.)

2.3. Nuoruus

Nuoruus nostetaan omana elämänvaiheena esiin, kun halutaan korostaa nuorten yhteiskunnallista erityisasemaa ja erityistä elämänvaihetta (Korkiamäki 2013, 52). Nuoruus on yhteiskunnallisesti ajateltuna uusi ilmiö, sillä siitä on tullut oma elämänvaiheensa vasta koulutusyhteiskunnan myötä. Kun aikaisemmin ajateltiin, että lapsuudesta siirryttiin suoraan aikuisuuteen ja työelämään (Pohjola 2009, 23), nyt lapsuuden ja aikuisuuden väliin sijoittuva nuoruus nähdään omana elämänvaiheena (Holm & Helve, 2005, xi). Nuoruuden käsite saa erilaisia merkityssisältöjä eri aikakausina, sillä nuoruuden määritelmä vaihtelee aikakausittain. Esimerkiksi nykyään nuoruus kestää pitkään, koska se alkaa aikaisemmin ja opiskeluaikojen pitkittyessä päättyy myöhemmin. (Aaltonen, ym. 1999, 12.)

Nuoruus nähdään merkittävänä elämänvaiheena, jolloin tapahtuu muutoksia niin fyysisissä kuin sosiaalisissakin ominaisuuksissa. Nuoruus on merkittävä ajanjakso, jonka aikana on tarkoitus päästä eroon lapsuudelle ja varhaisnuoruudelle tyypillisistä ominaisuuksista kuten epävakaus, tunteellisuus, viettien mukainen toiminta, tietämättömyys, avuttomuus ja hallitsematon ajankäyttö. Nuorilla katsotaan siis olevan oikeus aikuisista poikkeaviin toimintatapoihin, arvostuksiin ja kokeiluihin ilman sitoutumisen tarvetta ja epäonnistumisen pelkoa. (Juvonen 2015, 13,27; Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 11; Ahonen 2012, 180.) Nämä ”oikeudet” kuitenkin vähenevät iän myötä ja nuorelta odotetaan koko ajan ”aikuismaisempaa” toimintaa.

Nuoruutta on vaikea rajata tarkasti iän mukaan, sillä jokainen kehittyy omaan tahtiin, vaikka pääpiirteittäin kehitys tapahtuukin samalla tavalla. Myös nuoruuden määritelmät ja merkitykset vaihtelevat riippuen tieteenalasta, lähestymistavasta ja näkökulmasta. Ei siis ole olemassa yksiselitteistä tai selvää rajaa lapsuuden ja nuoruuden tai nuoruuden ja aikuisuuden välillä. Vaiheet voidaan nähdä peräkkäisinä mutta myös päällekkäisinä vaiheina. (Korkiamäki 2013, 52.) Vaikka nuoruutta ei voida määritellä tarkasti iän mukaan, voidaan se jakaa ikäkausiin kehitystehtävien mukaan. Varhaisnuoruudessa, 11–14-vuotiaana nuori etsii itseään ja itsenäistyy. Keskinuoruudessa eli 15–18-vuotiaana nuori vahvistaa omaa identiteettiään sekä kehittää omia taitojaan ja osaamistaan. Myöhäisnuoruudessa eli 19–25-vuotiaana nuori keskittyy ura- ja koulutuskysymyksiin sekä oman arvoja aatemaailman ja moraalin luomiseen, sekä vanhemmista irtautumiseen. (Aaltonen, ym. 1999, 18-19.) Jokaisella ikäkaudella on siis merkitystä aikuisuuteen siirryttäessä.

Myös kehityspsykologiset teoriat korostavat eri elämänvaiheisiin kuuluvia kehitystehtäviä. Niiden mukaan nuoruuden aikana sosiaalisen kehityksen myötä ajattelu siirtyy uudelle tasolle ja nuori muodostaa oman identiteettinsä, sekä kerryttää omaa kulttuurista ja sosiaalista pääomaansa. Sosiaalisen kehityksen myötä mahdollistuu itsenäistymisen, ammatin hankkiminen ja työelämään siirtyminen sekä oman perheen perustamisen. (Ek ym. 2004, 25.) Nuorella pitäisi siis olla kyvyt ja mahdollisuudet tehdä omia valintoja esimerkiksi ammatinvalinnan suhteen.

2.4. Marginalisaatio ja syrjäytyminen

Yhteiskunnan reunoilla ja sen ulkopuolella on aina ollut ihmisiä, jotka eivät täytä yhteiskunnan odotuksia. Aikaisemmin normaalista elämäntavasta poikkeavalla tavalla eläviä tai käyttäytyviä on pidetty poikkeavina, mutta nykyisin puhutaan marginalisoituneista tai syrjäytyneistä henkilöistä. Tästä huolimatta yhteiskunnan reunoilla olevia pidetään edelleen poikkeavina ja heidän olemassaolo koetaan uhkana yhteiskunnan yhteneväisyydelle ja ennustettavuudelle. Mielikuvat ovat melko pysyviä ja ne syntyvät peloista, ristiriitaisuuksista ja vierauden tunteesta. (Suutari & Suurpää, 2001, 5; Järvinen & Jahnukainen 2001, 125-127; Helne 2002, 78–86; Hänninen & Karjalainen 2004.)

Suomalaisen hyvinvointivaltion kriisin analysointiin ”marginalisaatio ja syrjäytyminen” ovat tulleet kansainvälisen keskustelun myötä ja ne ovat nousseet yhdeksi tärkeimmistä nuorisotyön ja -tutkimuksen diskursseista. (Helne 1994, 32–39; Järvinen & Jahnukainen 2001, 129.) Keskustelun perusta on integraation vahvistaminen, eli pyrkimys siirtää nuoret takaisin normaali yhteiskuntaa (Helne 2004, 34).

Marginalisaatio ja syrjäytymis –termejä käytetään osittain rinnakkain, sillä niissä on paljon yhteisiä piirteitä. Molempiin liittyy ulkopuolisuutta, eriarvoisuutta ja jopa syrjintää. Toisaalta termien välillä on myös eroja. Vaikka marginalisaatioon liittyy valtavirran ulkopuolisuutta, ei siihen välttämättä liity huono-osaisuutta, eikä se ole välttämättä lopullista, vaan se voi avata uusia mahdollisuuksia. Kun taas syrjäytymisen ajatellaan olevan itsestä riippumattomista syistä tapahtuva prosessi, joka johtaa huono-osaisuuteen. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 126, 140-143; Helne 2004, 44.)

Marginalisaatiota on kaikissa sosiaaliluokissa, eikä se määritä yksilön yhteiskunnallista tai sosiaalista asemaa. Vaikka yksilö elää normaalia elämää ja työskentelee arvostetussa ammatissa, hän saattaa elää jollakin elämän alueella yhteiskunnan normeista poikkeavalla tavalla. Vaikka marginaalisuus ei välttämättä tarkoita syrjäytymistä, saattaa se syrjäyttää henkilön yhteiskunnan ulkopuolelle kokonaan, jos yksilö on ulkopuolinen samanaikaisesti ja pitkiä aikoja useammalla eri alueella. Syrjäytymisriski nousee edelleen, jos yksilön toimintaan liittyy rikollisuus tai päihteet. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 126, 140-143.)

Nuorten kohdalla marginaalisuus voidaan ymmärtää esimerkiksi eräänlaisena välitilana, jossa nuoret eivät ole kokonaan marginaalissa, mutta eivät myöskään kokonaan yhteiskunnassa. Tämä tarkoittaa sitä, että joihinkin yhteiskunnan toimintoihin osallistuminen on yleistä, mutta toisaalta osallistuminen on vain osittaista. (Suutari 2001, 156, Svedberg 1995.) Koulu- ja työelämän ulkopuolelle jättäytyminen voi olla mahdollisuus, mikäli nuori haluaa esimerkiksi harkita jatko-opiskelumahdollisuuksia tai keskittyä kansalais-toimintaan. Ulkopuolisuus saattaa myös kohdistua vain työ- tai kouluelämään, vaikka nuori muuten osallistuu erilaisiin yhteiskunnan toimintoihin, esimerkiksi kansalaistoimintaan, jolloin syrjäytymisen riski pienenee.

Syrjäytymistä sen sijaan voidaan kuvata tietyn keskuksen tai ”normaalin” ulkopuolella olemiseksi. Syrjäytymiselle on ominaista poikkeavat elämäntavat ja –kulut, sekä kasautuva huono-osaisuus. (Vanttaja & Järvinen 1988.) Syrjäytyminen edellyttää siis toimivaa yhteiskuntaa ja –järjestelmää, jonka sisällä tai ulkona yksilö voi olla. Sen jäsenten on myös tiedettävä heihin kohdistuvat odotukset, jotta ”epänormaali ja normaali” voidaan määritellä (Helne 2004, 24-29.) Syrjäytyminen paikantuu lähinnä yhteiskunnan alimpiin sosiaalisiin kerrostumiin ja siihen liittyy koettu ja havaittavissa oleva huono-osaisuus (Järvinen & Jahnukainen 2001, 126, 142-143).

Vaikka syrjäytyminen on aina yksilöllinen tapahtuma, voidaan syrjäytymiskehitykselle löytää viisi toisiinsa kietoutuvaa ulottuvuutta: koulutuksellisen, työmarkkinallisen, sosiaalisen, vallankäytöllisen ja normatiivisen. Jokainen ulottuvuus kertoo syrjäytymisriskistä. (Jyrkämä 1986, 39–41; Äärelä 2012, 43.) Normaaliin yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta tärkeimpänä ja merkittävimpänä sosiaalisena toimintana pidetään työntekoa. Poikkeaminen tästä normista tulkitaan epäonnistumiseksi. Kuitenkin työelämän ja palkkatulojen pitäminen ainoina merkityksellisinä asioina, sivuttaa muut yhteiskuntaan integroitumisen, kuten vapaaehtoistoiminnan tai aktiivisen sosiaalisen elämän positiiviset mahdollisuudet. (Suutari, 2002, 27, 30-31; Paju & Vehviläinen 2001,43.)

2.5. Koulupudokkuus

Koulutuksella on huomattava merkitys yhteiskunnassa pärjäämisen kannalta, joten palkkatyötä korostavissa yhteiskunnissa palkkatyön ulkopuolelle jääminen on riski syrjäytymiselle. (Ek ym. 2002, 18.) Palkkatyön kannalta koulutus on merkittävässä roolissa, joten

yhteiskunta edellyttää yhdenmukaista koulutusta. Vaatimusten myötä koulutuksesta on tullut velvollisuus, mutta toisaalta se on kaikille kuuluva oikeus. Nuorten koulutususkon vahvuus ja ilman ammatillista koulutusta olevia nuoria onkin vain vähän. Nuoret, joiden elämäntavat poikkeavat ”normaalista”, joko omasta valinnasta tai pakosta ovatkin entistä enemmän yhteiskunnan erilaisten toimien kohteena. (Välimäki, 2007, 23; Komonen 2001, 36.)

Peruskoulussa epäonnistuminen on yhteydessä myös ammattikoulutuksesta karsiutumiseen tai putoamiseen, mikä puolestaan johtaa suurella todennäköisyydellä heikkoon ja epävarmaan työmarkkina-asemaan (Järvinen 2001, 62; Piri, Harila 2003, 5). Koulusta putoaminen on eräänlainen signaali työnantajalle. Mikäli nuoren motivaatio ei riitä koulutukseen, ei se todennäköisesti riitä myöskään työskentelyyn (Komonen, 2001 35.)

Koulupudokkuus on yleismaailmallinen ilmiö ja sillä on eri maissa paljon samoja piirteitä, mutta myös eroja. Määrittelyihin vaikuttaa mm. koulutusjärjestelmä, kouluvelvollisuusikä, nuorelle asetut velvollisuudet ja odotukset sekä käytettävissä olevat palvelut ja tukimuodot. Anglosaksisessa kirjallisuudessa koulupudokkaista käytetään nimitystä ”school drop-out” ja lähes samaa asiaa tarkoittavia ”early school leaving” tai ”not in education, employment or training” -termejä. Termeillä tarkoitetaan tiukimmillaan niitä nuoria, joilla ei ole peruskoulun päättötodistusta, mutta sillä voidaan tarkoittaa myös nuoria, jotka eivät ole hakeutuneet toisen asteen koulutukseen tai ovat keskeyttäneet sen. Yhteistä kaikille yhteiskunnille on kuitenkin halu tukea koulutuksesta pudonneita tai putoamisvaarassa olevia. (Lamb & Markussen 2011, 1-8; Polesel ym. 2011, 358-360.)

2.5.1. Pudokkuutta aiheuttavat tekijät

Koulutuksen keskeyttämiseen on löydetty monia syitä. Keskeyttämisen voivat aiheuttaa sekä yhteiskunnalliset syyt, että nuoren henkilökohtaiset ominaisuudet. Mutta myös kodin ja ympäristön ongelmat voivat vaikuttaa nuoren valintoihin. Näistä tekijöistä muodostuu helposti noidankehä, joka aiheuttaa ensin kouluvaikeuksia, sitten putoamisen koulusta ja työttömäksi jäämiseen ja lopulta jopa syrjäytymisen koko yhteiskunnasta. (Hägman 2007; Ahola, ym. 2007; Kivelä & Ahola 2007 17-24; Lamb 2011, 373,375; Opetusministeriö 2005; Ek, ym. 2002, 18-24.)

Terveydentilan vaikutus

Terveydentilalla on merkitystä nuoren opiskeluvaihtoihin ja työllistymismahdollisuuksiin. Tutkimusten mukaan terveydellä ja erityisesti mielenterveydellä, heikentyneellä työkyvyllä ja huonoilla elämäntavoilla on vaikutusta työttömäksi jäämisen riskiin ja työttömyyden keston. Koska samat tekijät aiheuttavat työttömyyttä ja aiheutuvat työttömyydestä, on syy-seuraus suhteiden päättelemisen hankalaa. On myös mahdollista, että työttömyydestä ja sen myötä heikkenevästä terveydestä ja työkyvystä muodostuu itseä vahvistava kierre. Aikuisen heikkoon sosiaaliseen asemaan ja kouluttautumismahdollisuuksiin on voinut vaikuttaa lapsuuden jo terveydelliset haitat ja rajoitteet tai heikot sosiaaliset olosuhteet. (Heponiemi ym. 2008, 15-18, 65; Ek ym. 2004, 18-19; Palola ym. 2012.)

Sosiaaliset verkostot

Nuori tarvitsee sosiaalisia verkostoja valmistautuessaan aikuisuuteen ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Nämä sosiaaliset verkostot voivat olla joko yhteisöllisiä, kuten perhe ja ystävät tai yhteiskunnallisia, kuten sosiaalitoimi tai koulu. Vaikka verkostoilla on yleensä positiivinen merkitys nuoren elämään, verkostot voivat olla myös syrjäyttäviä, koska verkostot mahdollisesti ohjaavat nuoren käyttäytymistä negatiivisesti ja estävät nuoren siirtymästä normaaliin yhteiskuntaan. (Heikkinen 1999, 133-146; Suutari 2002, 32, 67-69.)

Nuoren tärkeimmän ja vaikuttavimman sosiaalisen verkoston muodostaa vanhemmat. Vanhempien koulutuksella, toimintatavoilla ja vanhempien antamalla tuella on merkitystä nuoren koulutus- ja työmahdollisuuksiin. Monet aikaisemmat tutkimukset ovatkin osoittaneet, että työttömyys ja ulkopuolisuus ovat sukupolvelta toiselle siirtyviä ongelmia. (Järvinen & Vanttaja 2001, 18; Myrskylä 2011, 17.) Toisaalta nuorta tukevat aikuiset luovat myös positiivisen ja kannustavan ympäristön, jossa nuoren on mahdollisuus löytää omat vahvuutensa. (Lamb 2011, 378; Aaltonen, ym. 1999, 15.)

Vaikka perheen nuorelle tarjoama tuki ja perheen asettamat rajat ovat tärkeitä, eivät kaikki vanhemmat pysty tai halua ottamaan vastuuta nuoren kasvusta. (Aaltonen 2012, 180; Kivelä & Ahola, 2007, 20; Hämäläinen-Luukkainen 2004, 16.) Perheellä on kuitenkin suojaava vaikutus, vaikka perhe ei tukisikaan nuorta riittävästi, sillä yksikin vanhempi suojaaa nuorta syrjäytymiseltä. Esimerkiksi kotona asuvilla nuorilla, on ulkopuolisuuden

ja työttömyyden riski (5 prosenttia) pienempi kuin yksinasuvilla (20 prosenttia) tai asunnottomilla (37 prosenttia) nuorilla. Huostaanotetun lapsen todennäköisyys olla koulu- tai työmarkkinoiden ulkopuolella on 4-5 kertaa suurempi kuin kaikilla 15-24 vuotiailla nuorilla. (Myrskylä 2011, 15-17.)

Mikäli nuori ei saa tarvitsemaansa tukea ja ohjausta perheeltään tai muilta aikuisilta, hakee hän yhteisöllisyyttä muilta samassa elämäntilanteessa olevilta nuorilta. (Korkiamäki 2013, 111). Ystävyyssuhteet tuovat yhteenkuuluvuutta ja antavat yhteisöllisyyden kokemuksia sekä auttavat selviytymään yksinäisyyden ja irrallisuuden tunteesta myös yhteiskunnan rajoilla eletessä (Suutari 2002, 72). Vaikka tiiviit sosiaaliset verkostot luovat yleensä mahdollisuuden toimia yhteiskunnan yleisten normien mukaisesti, voivat tiiviit sosiaaliset verkostot myös estää nuorta kiinnittymästä normaaliin yhteiskuntaan. Sosiaalisten verkostojen negatiiviset riskit ovat sitä suurempia, mitä enemmän nuoren lähipiirissä on sosiaalisia ongelmia ja työttömyyttä. (Heikkinen 1999, 133-146.)

Koulu

Yhteiskuntaan integroitumisen kannalta tärkein sosiaalinen instituutio on koulu (Myrskylä 2011, 9). Koululla on vastuu niin tietojen ja taitojen opettamisesta kuin yhteiskunnan vaatimusten mukaisesta kasvatuksesta sekä yhteiskuntaan integroimisesta. Vaikka koulutuksen tulisi mahdollistaa kaikkien nuoren yhteiskuntaan integroitumisen taustasta riippumatta, saattaa koulutus altistaa myös syrjäytymiselle, sillä koko ajan kovenevat koulutusvaatimukset lisäävät eroja hyvin menestyvien ja heikosti menestyvien kesken. (Äärelä 2012, 21-22; Kivinen & Rinne 1995, 67-74.)

Suurin osa lapsista aloittaa koulunsa innokkaana, mutta osalla on nähtävissä jo varhaisessa vaiheessa opiskelua vaikeuttavia ongelmia. Heikko opintomenestys, keskittymisvaikeudet, oppimishäiriöt ja kiusaaminen näkyvät vähäisenä osallistumisena koulutyöhön, heikkona motivaationa ja välinpitämättömänä suhtautumisena omaan tulevaisuuteen. Negatiiviset kokemukset voivat aiheuttaa nuoren kielteisen suhtautumisen kouluun, jolloin koulusta saattaa tulla nuorelle merkityksetön ja nuori saattaa kääntyä koulua vastaan suojellakseen itseään ja lopulta hän saattaa jopa vetäytyä koulusta. Ongelmatilanteissa häiriökäyttäytyminen on tyyppillistä, mutta toisaalta on mahdollista, että nuori ve-

täytyykin kuoreensa, eikä aiheuta häiriötä ympäristölleen jolloin ongelmien havaitseminen on vaikeampaa. Takalan (1992) mukaan kyse voi olla suoranaisestä kouluallergiasta. (Takala 1992, 33, Kivelä & Ahola, 2007, 19-20; Hämäläinen-Luukkainen 2004, 5-7.)

Koulukiusaaminen vaikuttaa negatiivisesti koulussa viihtymiseen, vertaissuhteisiin, opiskelumotivaatioon, mutta myöhemmin myös työelämään ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Koulukiusaaminen on riski sekä kiusatun, että kiusaajan psyykkiselle, fyysiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille. Erityisesti kiusatuksi tuleminen on yhteydessä masennukselle ja erilaisille sairauksille, koska se on saattanut heikentää kiusatun itseluottamusta, henkistä hyvinvointia, ystävyssuhteita ja luottamusta muihin niin paljon, että hänellä ei mahdollisesti olekaan uskallusta solmia uusia ihmissuhteita tai siirtyä uusiin tilanteisiin. (Pörhölä 2008, 94-104; Myllyniemi & Gissler 2012, 53.)

Tutkimusten mukaan koulunkäynnin ongelmiin ja koulutuksesta putoamiseen on puuttettava mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sillä mitä pidemmälle ongelmat pääsevät kehittymään, sitä vaikeampi nuoren tilanne on, ja sitä enemmän nuori tarvitsee apua ja ohjausta. Lisäksi koulutuksen keskenjättäneitä nuoria on vaikea tavoittaa, koska nuoret saattavat olla kaikkien yhteiskunnan toimintojen ulkopuolella, eivätkä he välttämättä osaa vaatia tai halua apua. Ongelmien tunnistamisella ja erilaisin opetusjärjestelyin voidaan mahdollisesti vähentää kouluun liittyviä ongelmia, tästä huolimatta koululla on vain vähäiset mahdollisuudet ratkaista ongelmia ja auttaa nuoria. Koulun ohella tarvitaan muita yhteiskunnan tarjoamia palveluilta, varsinkin jos lapsi tai nuori ei saa tukea kotoa. (Opetusministeriö 2005, 65; Ahola, ym. 2009, 7; Kivelä & Ahola 2007, 21-22; Lamb 2011, 378.)

2.5.2. Koulu- ja työelämän ulkopuolisuuden vaikutus nuoren elämään

Pitkään työttömänä olleilla on selvästi yleisemmin puutteita hyvinvoinnissa kuin työssäkäyvillä. Erityisesti taloudelliset ja terveydelliset ongelmat lisääntyvät ja kasautuvat huomattavasti useammin työttömille nuorille kuin työssäkäyville nuorille. Taloudelliset ongelmat korostuvat lyhytaikaisissa työttömyysjaksoissa, koska tulojen vähyys heijastuu heti toimeentuloon, kun taas työttömyyden vaikutukset psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen voivat olla pitkiä prosesseja. (Kauppinen ym. 2010, 234.)

Taloudelliset vaikutukset

Tulojen tasossa on suuret erot sen mukaan, onko henkilö töissä, työttömänä tai kokonaan työelämän ulkopuolella. Yleisesti työttömien tulot ovat noin puolet työssäkäyvien tuloista, kun taas kokonaan työelämän ulkopuolella olevien tulot jäävät kolmannekseen työttömien tuloista. Työttömät nuoret jäävät koko ajan kauemmaksi ikäisistään työssäkäyvistä nuorista, koska monet yhteiskunnan etuudet ovat riippuvaisia palkkatuloista. Toisaalta myös nuorten palkkatulot jäävät kouluttamattomilla pieniksi, koska työtä on vain vähän tarjolla ja työt ovat usein lyhytaikaisia. (Myrskylä 2011, 19-20.)

Terveydelliset vaikutukset

Työssäkäynnillä on todettu olevan positiivinen vaikutus sekä psyykkiseen hyvinvointiin että mielenterveyteen, kun taas työelämän ulkopuolisuuden vaikutus on negatiivinen. Psykosomaattisten oireiden on todettu lisääntyvän sitä enemmän, mitä pidempi työttömyysjakso on. Fyysisen työkyvyn on todettu laskevan 16 prosenttia vuoden työttömyysaikana. Heikomman psyykkisen ja fyysisen terveyden tilan ajatellaan johtuvan työttömyyden aiheuttamasta stressistä ja erilaisista psykologisista mekanismeista tai elintavoista. Heikkenevän terveyden myötä myös työkyvyn on todettu heikentyvän jopa lyhyen työttömyysjakson myötä. (Kauppinen, Saikku & Kokko 2010, 234; Heponiemi ym. 2008, 15-18; Halonen, ym. 2007, 10.)

Ei voida kuitenkaan sanoa, että työttömyys aiheuttaisi juuri tietyn ongelman tai sairauden. Koska erilaiset terveydelliset ongelmat aiheuttavat työttömyyttä ja toisaalta työttömyys taas altista erilaisille terveysongelmille, on mahdollista, että työttömyydestä ja sen myötä heikkenevästä terveydestä ja työkyvystä muodostuu itseä vahvistava kierre. Työttömyyden ja terveyden välillä on monimutkainen ja siihen vaikuttaa myös ikä, sukupuoli, taloudelliset vaikeudet, oma terveystyötyminen sekä työttömyyden kesto. Suurin vaikutus on kuitenkin alkoholin käytöllä. (Heponiemi ym. 2008, 32-33.) Sairastuvuus lisää terveyspalveluiden käyttöä sekä sosiaalisten ongelmien lisääntymistä, mitkä osaltaan voivat vaikuttaa myös yhteiskunnasta vieraantumista.

Uudet verkostot

Koulutukseen ja työelämään osallistumista pidetään yhteiskunnan arvojen mukaisena toimintana, kun taas osallistumattomilla on vaara joutua yhteiskunnan ja sen verkostojen ulkopuolelle kokonaan (Kivelä & Ahola, 2007, 7, 25). Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten sosiaaliset verkostot ovat usein suppeita ja ne rajoittuvat harvoin elämämpiireihin, kuten perheeseen, ystäviin, sukulaisiin ja hyvinvointivaltion tukiverkostoihin. (Suutari 2002, 32, 69.) Koska nuori on tavallisten, työelämän ja opiskeluiden kautta muodostuvien verkostojen ulkopuolella, on hänen etsittävä ajanvietettä, positiivisia elämyksiä ja hyväksyntää samassa elämäntilanteessa olevien parista. Tämä saattaa olla riski, sillä nämä ryhmät eivät välttämättä käyttäydy yhteiskunnan määrittelemien normien mukaisesti ja siten ne voivat estää nuoren siirtymisen takaisin työ- tai opiskeluelämään. (Kivelä & Ahola, 2007, 35; Korkiamäki 2013, 111; Suutari 2001, 181.)

Syrjäytyminen

Opiskelu- ja työelämän ulkopuolelle jääminen omasta tahdosta, voi korostaa nuoren erottautumis- ja kokeiluhallua. Se voi olla hyvä ratkaisu etsiä uusia mahdollisuuksia, jos nuori vielä etsii paikkaansa opiskelu- tai koulumaailmassa. Siinä on mahdollisuus siirtyä takaisin normaaliin yhteiskuntaan, mutta riski myös syrjäytymiseen. Marginaalisuuteen liittyy siis syrjäytymisriskin lisäksi paljon positiivisiakin asioita. Sen sijaan syrjäytymisestä on vaikea löytää positiivisia asioita tai mahdollisuuksia. (Suutari 2001, 158.)

Syrjäytyminen on nuorten kohdalla hankalasti määriteltävissä oleva asia, koska syrjäytyminen määritellään aikuisen näkökulmasta (Järvinen & Jahnukainen 2001, 137). Aikuisien ja nuorten tulkinnat syrjäytymisestä ovat erilaiset. Vaikka aikuisten näkökulmasta katsottuna nuori olisi syrjäytynyt, ei nuori itse välttämättä koe itseään syrjäytyneeksi. (Korkiamäki 2009, 84; Juvonen 2015, 34; Myllyniemi 2008, 103-105, Helne 2002, 92, 121-122). Hän voi kokea yhteisöllisyyttä muiden vastaavassa tilanteessa olevien nuorten kanssa, eikä kouluttautuminen tunnu tärkeältä. Hän voi kokea myös, että tilanne on ”oma valinta” ja muutettavissa (Souto, Honkasalo ja Suurpää 2015, 138-151).

Syrjäytyminen on yksilöllinen prosessi, mutta sen voidaan katsoa etenevän viiden vaiheen kautta: 1) kodin ja koulun ongelmat, 2) koulun epäonnistuminen ja keskeyttäminen, 3) heikko asema työmarkkinoilla, 4) taloudelliset ongelmat ja riippuvuus yhteiskunnasta

sekä 5) ongelmat elämänhallinnassa. (Järvinen ja Jahnukainen 2001.) Syrjäytymisriskille on olemassa myös erilaisia tunnusmerkkejä kuten heikko toimintakyky ja terveys, perheen huono-osaisuus, puutteelliset asuinolosuhteet, matala koulutustaso, työttömyys tai vähemmistöihin kuuluminen, sekä heikot sosiaaliset suhteet. (Juvonen 2015, 31-32; Korkiamäki 2009, 84; Vaarama, Siljander, ym. 2010, 143-144; Claezton 1996.)

Syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa olevia nuoria voidaan tarkastella joko yleisesti eli hallinnollisesti, jolloin merkitsevää on asiakkuuksien määrä sosiaali- ja terveysaloilla tai yksilöllisesti, jolloin myös yksilön henkilökohtaisella tilanteella, kokemuksella ja mieliteollalla on merkitystä (Paju & Vehviläinen 2001, 43, 50-51). Syrjäytymisvaarassa nuori on silloin kun nuori on työtön ja kouluttamaton ja kodin resursseissa on vakavia puutteita ja nuorella on vakavia toimintarajoitteita kuten sairaus, vamma tai oppimisvaikeus (Järvinen & Jahnukainen 2001, 136-137). Aikaisemmin ajateltiin, että suurimassa syrjäytymisvaarassa ovat ne nuoret, joiden taidot eivät riitä työmarkkinoiden erityisvaatimuksiin. Nykyään syrjäytymisriskiä arvioitaessa merkitystä on nuoren tieto-taitotasolla. Heikoimmillaan ovat ne, jotka jäävät sivuun tietovirroista tai eivät osaa käsitellä sitä tai ovat muuten passiivisia tiedon etsijöitä. (Karjalainen yms 2002, 256.)

Myöhemmät valinnat

Koulutuksen keskeytyminen tai koulutuksen ulkopuolelle jääminen katkaisee nuoren koulutusuran ja nuori joutuu pohtimaan valintojaan ja mahdollisuuksiaan uudelleen. Keskeytyneiden opintojen jälkeen koulutusjärjestelmiin kiinnittyminen saattaa olla vaikeaa. (Piri & Harila 2003, 5). Epäonnistuminen saattaa myös vaikeuttaa nuoren valintojen tekemistä jatkossa (Kivelä & Ahola 2007, 26). Keskeyttäminen ei aina ole negatiivinen asia, koska nuori voi haluta vaihtaa alaa tai kokeilla jotain uutta. (Kivekäs 2001, 113-114; Linnakangas & Suikkanen 2004, 29). Nuori saattaa löytää iän myötä uusia keinoja hallita itseään ja toimintojaan, sekä löytää uusia mahdollisuuksia opiskeluun ja työntekoon. Toiseksi, vaikka nuoret saattavat suhtautua negatiivisesti kouluun, he saattaisivat olla valmiita työelämään (Takala 1992, 33, Kivelä & Ahola, 2007, 19) ja hakeutuvat käytännön läheisempiin opintoihin tai suoraan työelämään.

Yhteiskunta

Nuorten työelämästä syrjäytyminen on ongelma niin nuorelle itselleen, kuin koko yhteiskunnallekin. Ensinnäkin nuorten työpanosta tarvitaan ikäluokkien pienetessä. Kun yhteiskunnassa on huono työllisyystilanne, saattaa nuorten motivaation ja ammattitaidon ylläpitäminen olla vaikeaa, varsinkin jos nuoren työtilanne on pitkiä aikoja heikko. Toiseksi, ongelmia aiheutuu myös palvelurakenteille, koska yleisesti tiedetään että työttömät ja erityisesti syrjäytymisvaarassa olevat nuoret tarvitsevat paljon yhteiskunnan tarjoamia palveluita ja etuuksia. (Ek, ym. 2004, 11.) Opetus- ja kulttuuriministeriön laskelmien mukaan jokainen syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle arviolta 1,2 miljoonaa euroa. Valtiontalouden tarkastusviraston mukaan nuoren syrjäytymisestä aiheutuu vuodessa noin 700 000 euron menetys kansantulossa, mikäli nuori on poissa työelämästä koko työiän. Julkisen talouden menetykset puolestaan koostuvat menetetyistä työpanoksesta ja hoito- ja etuuskustannuksista ja ovat noin 430 000 euroa. (Nuorista Suomessa. 2014, 25)

3. NUORTEN AUTTAMINEN

Yhteiskunnan tavoitteena on turvata kaikille tasa-arvoiset mahdollisuudet hyvinvointiin ja hyvään elämään. Yhteiskunta pyrkii erityisesti sosiaaliturvajärjestelmällä, mutta myös talous-, työllisyys-, sosiaali- ja koulutuspolitiikalla vähentämään eriarvoisuutta, köyhyyttä ja syrjäytymistä. (Vaarama, Siljandr, ym. 2010, 126; Välimäki, 2007, 21.) Vaikka palveluiden tarve tiedetään, julkisen talouden tiukka tilanne säätelee palveluiden tarjontaa, joten on tärkeää kohdentaa resurssit oikein. Tästä syystä on hyödyllistä kiinnittää huomio peruspalveluihin, sillä jos näitä palveluita tarjoamaan mahdollisimman paljon, jää resursseja yksilöllisiä palveluita tarvitseville. (Välimäki 2007, 5.)

Tuen tarpeen ja puuttumisen tason mukaan sosiaaliturva voidaan jakaa primaareihin, sekundääreihin ja tertiääreihin interventioihin. Primaareilla interventioilla tarkoitetaan pyrkimyksiä puuttua ongelmiin mahdollisimman pian tai jopa ehkäistä ne esimerkiksi kompensoimalla toimeentulomenetyksiä tai tarjoamalla kattavat koulun tukitoimet. Sekundäärit interventiot ovat palveluita, joita voidaan suunnata erilaisille riskiryhmille. Näiden interventioiden tarkoituksena on estää suurempien ongelmien syntyminen. Eli toimeentuloturvan lisäksi tarjotaan erilaisia aktivointitoimenpiteitä kuten esimerkiksi nuorisotyön erityispalvelut. Jo syrjäytyneet tarvitsevat enemmän tukea ja palveluita, jolloin interventiot perustuvat kontrolliin ja rankaisuun. Nämä tertiääritason interventiot käsittävät edellä mainittujen palveluiden ja tukien lisäksi tuen vaikeisiin ongelmiin. Vakavampien ja pitkälle edenneiden ongelmien ratkaisemiseksi pyritään turvaamaan minimitoimeentulo ja ”elossa säilyminen” esimerkiksi ensisuojoissa. (Ek ym. 2004, 30-31.) Syrjäytymisvaarassa olevien tai jo syrjäytyneiden nuorten palvelut ovat lähinnä sekundääritason palveluita. Toimeentulon kompensoiminen ei ole riittävää, sillä nuoria halutaan kannustaa ottamaan vastuuta itsestään.

3.1. Nuorille suunnattu tuki

Yhteiskunta pyrkii puuttumaan nuorten asioihin ja ongelmiin, kuten esimerkiksi työttömyyteen, koulun keskeyttämiseen ja syrjäytymiseen. Ongelmat nähdään sekä yksilön, että koko yhteiskunnan ongelmina. Nuorten asioihin puuttumista ja nuorten siirtämistä yhteiskunnan reunoilta takaisin normaaliin yhteiskuntaan perustellaan ”nuoren omalla parhaalla”, vaikka asiaan liittyisi myös yhteiskunnan taloudellisia vaatimuksia. Lasten ja

nuorten riskeihin pyritään vaikuttamaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, mutta samalla ollaan lapsia, nuoria ja heidän perheitään tukevia tulonsiirtoja ja ennaltaehkäiseviä palveluita rajoitettu. (Harrikari 2008, 266.)

Yhteiskunnan tehokkuusvaatimusten myötä nuoret pyritään integroimaan työmarkkinoille mahdollisimman pian, vaikka nuorelle sopivaa työtä ei olisikaan tarjolla. Ongelmaksi muodostuu se, että kiinnittyminen lyhytaikaisiin, matalapalkkaisiin, heikon työsuhdeturvan tai matalan arvostuksen töihin voi olla nuorelle yhtäläillä syrjäytymisriski kuin kokonaan työelämän ulkopuolella oleminenkin. (Suutari 2002, 29, 33; Paju & Vehviläinen 2001, 111.)

Toiseksi, tehokkuutta tavoiteltaessa ja aktiivisuutta korostettaessa unohdetaan usein nuorten henkilökohtainen tilanne. Liiallinen erikoituminen tiettyyn ongelmaan estää ongelmien kokonaisvaltaisen ymmärtämisen. Esimerkiksi monet nuoret ovat työvoimatoimiston, sosiaalityön, Kelan, ja terveydenhuollon asiakkaana, jolloin nuoren tiettyjä asioita ja etuuksia käsitellään tietyssä paikassa, eikä kenelläkään välttämättä ole kokonaiskuvaa. Ongelmallista on myös se, että palvelut on suunnattu niille, jotka osaavat aktiivisesti vaatia palveluita ja ovat tietoisia oikeuksistaan. Kaikkein vaikeimmassa asemassa ovat siten nuoret, jotka eivät osaa hakea apua tai joiden olemassaolosta ei tiedetä. (Palola, ym. 2012, 43–56; Aaltonen, ym. 1999, 15.)

Jotta nuori voidaan ohjata oikeiden palveluiden pariin, on määriteltävä ongelma, johon apua tarvitaan. Esimerkiksi nuoren määrittely syrjäytymisvaarassa olevaksi oikeuttaa hänet saamaan tiettyjä palveluita. (Raitakari 2006, 22.) Mutta samalla vahvistetaan nuoren syrjäytymisongelmaa, eikä muita nuoren ongelmia tai ominaisuuksia välttämättä havaita. Myös erilaiset aktivointiohjelmat, joiden tarkoituksena on ohjata ihmisiä takaisin normaaliin yhteiskuntaan, voivat korostaa erilaisuutta tai toiseutta. Se jakaa ihmisiä erilaisiin kategorioihin sen mukaan kuinka paljon ihminen on valmis tai kykeneväinen ottamaan apua vastaan. (Juhila 2002, 15, 34.) Toisaalta syrjäytymiseen on puututtava, mutta toisaalta erityisryhmiin tai toimenpiteiden kohteeksi joutuminen saattaa leimata nuorta epäonnistujaksi. (Välimäki 2007, 25.)

Nuorisolaki määrittelee alle 29 vuotiaiden palvelut, joiden tarkoituksena on parantaa elämäntaitoja ja vahvistaa elämänhallintaa. Tarkoituksena on tukea fyysisiä, psyykkisiä, sosiaalisia ja talouteen liittyvät taitoja, sekä ammatillisten taitojen kehittämistä. Tuen avulla

pyritään siis kehittämään psyykkistä osaamista, sekä nuoren identiteettiä ja realistista mi-
näkuvaa. Nuorisolaki edellyttää paikallisten viranomaisten monialaista verkostoitumista
nuorisotyön, koulun, työhallinnon, sekä sosiaali- ja terveystoimen kesken. Ohjelmissa
korostetaan ennaltaehkäisevää työtä ja varhaista ongelmiin puuttumista. (Helve 2011,
113.) Lainsäädännön määrittelemien ja pakkoon perustuvien toimenpiteiden tarkoituk-
sena on korostaa nuoren vastuuta omasta elämäntilanteestaan. Vaikka lainsäädännön tar-
koituksena on kannustaa, toimii rangaistus kannustimena vain sellaisissa tilanteissa,
joissa nuorella on oikeasti mahdollisuuksia, muuten rangaistus heikentää nuoren asemaa
edelleen. (Palola, 2012, 7, 35, 44.)

Sosiaalihuoltolain nuorisopalvelutakuun mukaan nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan
nuorisotakuun toteuttamista tukemalla nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu- työ-
paja- tai kuntoutuspaikkoihin, sekä ehkäistään keskeyttämiä. Tavoitteena on moniammatil-
linen, yhden palvelupisteen kautta toteutuva palvelu. Työskentelyssä on tarkoituksena tukea
arki-elämän taitojen oppimista sekä koulutukseen tai työhön tarvittavien asioiden harjoittelua.
Tavoitteena on nuorten sijoittuminen työ-, työkokeilu-, opiskelu- tai kuntoutuspaikkaan tai
työpajoihin. Nuorisopalvelutakuu on suunnattu erityisesti alle 25-vuotiaille nuorille. Toi-
minta toteutetaan tarpeen mukaisesti yhteistyössä nuorisotoimen, terveystoimen, opetustoi-
men, työ- ja elinkeinohallinnon sekä järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa nuoren tarpei-
den mukaisesti. (Sosiaalihuoltolaki, soveltamisopas 2016, 38-39; Palola, ym., 2012, 12.)

3.1.1. Yleiset ja ennaltaehkäisevät palvelut

Työtön nuori ei ole syrjäytynyt nuori vain siksi, että hän on ilman työtä, vaan myös siksi,
että yhteiskunta pitää työssäkäyntiä normaalina toimintana ja siitä poikkeamista ”epänor-
maalina” toimintana, johon on puututtava.

Koulun tukitoimet ja ohjaus

Nuorta pyritään auttamaan opiskeluihin liittyvissä ongelmissa. Koulutuspaikan valintoi-
hin ja koulutuksen keskeyttämiin pyritään vaikuttamaan opinto-ohjauksella, neuvon-
nalla ja tiedotuksella, sekä henkilökohtaisilla opetussuunnitelmillä, seurantajärjestelmillä
ja terveydenhuollon palveluilla. (Kivelä & Ahola, 2007, 20-21; Hämäläinen-Luukkainen
2004, 5.) Erityisesti oppilaanohjauksella pyritään tukemaan nuorta ja auttamaan oikeiden

valintojen tekemisessä. Nuoren on saatava tietoa eri vaihtoehdoista ja omista henkilökohtaisista vahvuuksista ja omista henkilökohtaisista ominaisuuksistaan aiotun ammatin suhteen. Esimerkiksi oppimisvaikeuksien havaitseminen voi auttaa nuorta tarkentamaan omia toiveitaan ja löytämään oikean opiskelupaikan vaihtoehdon voi auttaa nuorta löytämään uudenlaista motivaatiota opiskeluihin. (Andersson 2007, 61- 62.)

Koska koulukiusaaminen vaikuttaa nuoren koulussa viihtymiseen, koulumenestykseen ja myöhemmin työelämään, huomio tulee kiinnittää koulukiusaamisen ennaltaehkäisyyn (Andersson 2007, 62). Kiusatut tarvitsevat usein erityistä tukea itsetuntonsa kohottamiseen ja psykofyysisten ongelmien hoitamiseen sekä vertaissuhteiden korjaamiseen ja jäsenyyden vahvistamiseen. Mikäli kiusattu ei saa tarvitsemaansa tukea, hän saattaa syrjäytyä pitkäkestoisesti, vaikka kiusaaminen ei olisikaan enää ajankohtaista. (Pörhöllä 2008, 94-104; Myllyniemi & Gissler 2012, 53.)

Työ- ja elinkeino-toimistot

Työ- ja elinkeino –toimiston (myöhemmin TE-toimisto) asiakkaaksi nuori voi rekisteröityä 15–16 –vuotiaana ja 17 vuotiaana hän voi ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi. Palveluiden piiriin päästäkseen on nuoren osoitettava että hän on pyrkinyt opiskelemaan. Nuorelle tehdään työllisyysuunnitelma, sekä järjestetään työvoimakoulutusta ja harjoittelumahdollisuuksia. Lisäksi nuorelle tarjotaan koulutusneuvonnan, sekä psykologin tai työnvälityksen palveluita. Päättökohde on kannustaa nuorta hakeutumaan koulutukseen tai työ- ja harjoittelupaikkoihin. Nuorten asiat on keskitetty yleensä TE-toimistoissa nuorten palvelutiimeihin tai nuorten työvoimaneuvojille. Mikäli nuorella on paljon erilaisia ongelmia, ei TE-toimistojen palvelut ole riittäviä jolloin nuori ohjataan muiden palveluiden piiriin. (Palola, ym 2012, 44; Myrskylä 2011, 23.) Tavoitteena on edistää nuoren työelämävalmiuksia sekä työttömyyden ja syrjäytymisen ehkäiseminen (Opetusministeriö 2005, 44).

Sosiaalityö

Sosiaalityö pyrkii puuttumaan nuoren vaikeisiin tilanteisiin. Ammatillinen huoli mahdollistaa keskustelun nuoren ongelmista, sekä erilaiset tukitoimet. Erilaisten tukimuotojen

myötä tavoitteena on saada nuori näkemään tilanteensa ja saada hänet toimimaan ja huolehtimaan itse asioistaan. (Raitakari 2006, 65, 139, 147.) Tavoitteena on selvittää ongelman laajuus ja ratkaista ongelma. Asian käsitteleminen ja siitä puhuminen tekee kokemuksesta konkreettisen, jolloin ongelmaan on helpompi tarttua. (Souto, ym. 2015, 140.) Sosiaalityöntekijän rooli voi vaihdella tilanteiden mukaisesti. Sosiaalityöntekijä voi toimia nuoren luottohenkilönä ja auttajana viranomaistapaamisissa, nuoren asioiden ajajana ja oikeuden palveluiden pariin ohjaajana, sekä toimia viestinviejänä eri toimijoiden välillä. (Juvonen 2015, 22-23.)

Sosiaalityössä sosiaalihojauksen merkitys on kasvanut, sillä yhä useampi tarvitsee henkilökohtaista neuvontaa palveluvaihtoehtoista ja ohjausta arkielämässä. Esimerkiksi koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääneet nuoret tarvitsevat usein pitkäjänteistä ohjausta päästäkseen elämässä eteenpäin. Olennaista on tunnistaa nuoren elämäntilanne, voimavarat ja toimintamahdollisuudet. Tärkeää on asiakkaan joustava kohtaaminen, tukeminen ja motivointi itseenäiseen suoriutumiseen, sekä elämänhallinnan ja sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen. Työ on esimerkiksi vuorovaikutuksellista yksilöiden, elämänhallinnan ja sosiaalisen toimintakyvyn tukemista. Sosiaalihojaus perustuu ihmiskäsitykseen, joka korostaa asiakkaan subjektiivutta, toimijuutta ja täysivaltaisuutta. (Sosiaalihoitolaki, soveltamisohjeet 2016, 36.)

Terveydenhuolto

Nuorten yleisin työkyvyttömyyden aiheuttaja on mielenterveyteen ja masennukseen liittyvät ongelmat, jolloin tarvitaan erityisesti mielenterveyspalveluita. Ongelmien taustalla on monia syitä, mutta erityisen korkea riski syrjäytyä on niillä, joilla on matala koulutustaso ja korkea työttömyysriski. Näin ollen on tärkeää tukea psyykkisiä voimavaroja ja tukea erityisesti matalasti koulutettuja ja työttömiä nuoria. (Palola, ym. 2012, 47.)

Nuorten työkyvyn arviointi on tärkeää kun epäillään sen heikentyneet terveydellistä tai psykososiaalisista syistä. On selvitettävä myös, miten voidaan estää nuorten päätyminen kuntoutusrahalle ja myöhemmin pysyväälle työttömyyseläkkeelle. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen ilman työuraa merkitsee nuorelle taloudellisia ongelmia ja todennäköisesti niukkuutta koko loppuelämäksi. Tilanne on huono sekä yksilön että koko yhteiskunnan kannalta. (Palola, ym. 2012, 47.)

Kansaneläkelaitos

Kansaneläkelaitoksen (myöhemmin Kela) tehtävänä on erilaisten tukien myöntäminen ja maksaminen. Tukijärjestelmien lisäksi Kela järjestää esimerkiksi kuntoutusta työ- ja kouluselämän ulkopuolella oleville nuorille. Kela järjestää KKRL 6 §:n (Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista 2005) mukaisesti ammatillista kuntoutusta työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi, jos nuorella on todettu sairaus, vika tai vamma, joka aiheuttaa työkyvyttömyyden uhan, tai työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien on katsottava sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneen. (Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista 2005 6§:n.)

Kuntoutussuunnitelma tehdään kun nuorella on useita toiminta- ja työrajoitteita aiheuttavia sairauksia tai vammoja, tai jos rajoitteita ei ole selvitetty riittävästi, eikä selkeää suunnitelmaa ole tehty, tai jos muut vaikeudet kuten esimerkiksi sosiaaliset tai suoriutumisongelmat ovat vaikeuttaneet suunnitelman tekemistä. Kuntoutustutkimuksen tavoitteena on selvittää moniammatillisin keinoin henkilön kuntoutusmahdollisuudet ja –edellytykset sekä nuoren terveydentila ja työllistymisedellytykset. Suunnitelmaan vaikuttaa kuntoutujan fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset resurssit sekä rajoitteet. Yksilöllisellä kuntoutussuunnitelmalla pyritään estämään pitkäaikaisia työttömyysjaksoja ja palauttaa työkyky. (Halonen, ym. 2007, 14, 70-71.)

3.1.2. Erityistason palvelut

Työpajat

Erityisesti nivelvaiheessa olevien ja keskeyttämistä harkitsevien nuorten asemaa on pyritty parantamaan esimerkiksi työpajatoiminnalla (Ahola ym. 2009, 15–16). Toiminnalla pyritään edistämään työssäoppimista, lisäämään valmiuksia opiskelu- ja työelämään, sekä tukemaan arjenhallintaa ja ammatinvalintaprosessia (Pietikäinen 2007, 177–178).

Työpajalle ohjautuu lähinnä nuoria, joilla on paljon ongelmia itsetunnossa, sitoutumisessa ja motivoitumisessa. Usein työpajalla tehtävän kokonaisvaltaisen nuoren elämäntilanteen tarkastelun myötä selviää ongelmien laajuus, jonka jälkeen voidaan tarkemmin selvittää nuoren tarvitsemien palveluiden laatu ja kesto. Työpajatoiminnan tavoitteena on se, että nuori selviäisi jatkossa itsenäisesti. (Opetusministeriö 2005, 35.)

Etsivä työ

Nuorten koulu- ja työelämän ulkopuolisuus lisää passiivisuutta. Passiivisuus lisää syrjäytymisuhkaa, joten tarvitaan menetelmiä, joilla nuoret saadaan takaisin yhteiskunnan toimintoihin. Tätä ongelmaa pyrkii ratkaisemaan etsivä nuorisotyö. (Välimäki 2007, 24.) Etsivä työ on työmenetelmä, joka on käytössä lähinnä nuoriso- ja sosiaalityössä, sekä terveydenhuollossa. Etsivä työ paikantuu osaksi ehkäisevää ja rakenteellista sosiaalipoliittikkaa, jonka tarkoituksena ehkäistä sosiaalisia ongelmia. Työntekijät työskentelevät siellä, missä kohderyhmäkin on. Etsivän työn tavoitteena on nuorten elinympäristön ja henkilökohtaisten mahdollisuuksien parantaminen, kasvun ja itsenäistymisen edistäminen, sekä sosiaalisten ongelmien ehkäiseminen. Yhtenä tehtävänä on myös selvittää viranomaisille ja palvelujärjestelmille nuoren arkeen ja syrjäytymiseen liittyviä ulottuvuuksia. Työtä tehdään moniammatillisesti yhdessä nuoren kanssa. Nuorisolain (693/2010) mukaan etsivä työ tehdään moniammatillisesti nuoren kanssa yhdessä niin, että nuori määrittää ongelman ja paikantaa avun tarpeen. (Juvonen 2015, 15, 20; Puuronen, 2014.)

Etsivää nuorisotyötä voidaan pitää matalan kynnyksen palveluna, jonka tarkoituksena on löytää mahdollisimman pian nuoret, jotka ovat kaikkein syrjäytyneimpiä ja joiden elämästä ei ole riittävästi tietoa. Näille nuorille ei ole tarjolla palveluita peruspalveluissa, sillä heillä on laaja-alaisia ja pitkittyneitä vaikeuksia elämässään ja katkoksia elämänsä siirtymisissä. (Strandell 2005.)

Etsivässä työssä tavoitteena on luoda nuoren kohdalla mahdollisimman hyvä ja helposti lähestyttävä toimintatapa, jossa toiminta perustuu nuoren omiin kykyihin ja toiveisiin. Tavoitteena on myös lisätä nuoren omatoimisuutta ja toisaalta vähentää viranomaisauttajien tarvetta. Etsivää nuorisotyötä voidaan siis tehdä kadulla, kodeissa ja nuorten suosimissa paikoissa, mutta myös esimerkiksi kouluissa. Kouluissa ei aina ole mahdollisuutta havaita nuoria, joilla on koulunkäynnin vaikeuksia tai riski lopettaa koulu kesken. Etsivän nuorisotyön tehtävänä on siis havaita nuoret ajoissa ja pyrkiä estämään keskeytykset ja syrjäytymiskiarteeseen joutuminen. (Puuronen 2014.)

Vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta

Vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta on ammatillisen auttamisen rinnalla tärkeää. Arjessa pärjäämistä ei voida täysin tukea ammattilaisten vastaanotolla, vaan tarvitaan enemmän

läsnäoloa nuoren arkipäivässä, eri vuorokauden aikoina. Apu voidaan keskittää ja suunnitella nuoren tarpeen mukaan. Tarkoituksena on lisätä nuoren sosiaalista luottamusta ja hyvinvointia. Tukihenkilötoimintaa voidaankin pitää yhtenä sosiaalisen vahvistamisen työmuotona. Lisäksi vapaaehtoistoiminnan tasavertaisuus toimijoiden välillä luo lähemmän suhteen toimijoiden välille, koska kyse on kahden joskus apua tarvitsevan tasavertaisuudesta suhteesta. (Nuotio & Miettinen 2011, 192-193.)

3.2. Vapaaehtoisten palveluiden tavoitteet

Usein palveluita on järjestämässä sekä viralliset, kolmannen sektorin, että vapaaehtoisten järjestöjen tahot. Monet vapaaehtoispalveluista järjestää erityisiä palveluita syrjäytymisvaarassa oleville tai jo syrjäytyneille nuorille. Usein näiden palveluiden toimintatapa perustuu ratkaisukeskeisyyteen ja palvelun tavoitteena on sosiaalinen vahvistaminen.

Sosiaalisen vahvistaminen on elämänhallinnan tukemista ja ennalta ehkäisevää työtä. Se kohdentuu erityisesti nuoriin, jotka ovat suurimmassa syrjäytymisriskissä. Aikaisemmin toimintaa on pidetty syrjäytymisen estämisenä, mutta kun halutaan korostaa toiminnan positiivisia puolia, kutsutaan sitä positiiviseksi vahvistamiseksi. Pyrkimyksenä on saada nuori takaisin yhteiskunnan normaaleihin toimintoihin. Sosiaalinen vahvistaminen on työorientaatiomalli, jossa pyritään tunnistamaan syrjäytymisriskinuooret mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja puuttamaan niihin. Tarkoituksena on nuoren kokonaisvaltaisen elämänhallinnan tukeminen, sekä elämänlaadun parantaminen. (Mehtonen 2011, 13-19.) Sosiaalisen vahvistamisen onnistuminen edellyttää moniammatillista aktiivista ja innostavaa otetta, luottamusta ihmisiin, yhteisöihin ja tulevaisuuteen. (Mehtonen 2011, 26; Danska-Honkala & Poteri 2011, 128.)

Ratkaisukeskeisyys on toimintamalli, joka on kehitetty vaihtoehdoksi pitkille psykoanalyttisille terapioille (Malinen 2001, 30). Sitä on käytetty nuorten kohdalla esimerkiksi oppimisen ja uravalintojen ohjauksessa (Vänskä ym. 2012; Niemi-Pynttari 2013). Toiminta on yksilökeskeistä ongelmien ratkaisemista. Tavoitteiden saavuttamiseksi pyritään nostamaan esiin nuoren omat voimavarat, kyvyt, taidot ja menneisyys. Erityisesti edistyminen ja osittainkin tavoitteiden saavuttaminen huomioidaan. Työ tapahtuu nuoren arkipäivässä keskittyen koulu- ja työelämään liittyviin asioihin. (Kivelä & Ahola 2006, 48-

53; Pirilä & Harila 2003,14; Niemi-Pynttari.) Ohjaustyössä käsitellään asioita jotka liittyvät nuoren henkilökohtaiseen elämään, selviytymiseen, työelämässä pärjämiseen, osaamiseen ja ulkopuolisuuteen. Tavoitteena on luoda rakentava ilmapiiri, sekä löytää uusia näkökulmia ja ratkaisuja ongelmiin. Nuorta rohkaistaan löytämään voimavaroja ja keinoja sekä pääsemään irti lannistavasta epäonnistumisen kierteestä. (Pirilä & Harila 2003, 47-48; Niemi-Pynttari 2013.) Toiminnasta hyötyy parhaiten nuoret, jotka tarvitsevat ja hyötyvät aikuisen ihmisen läsnäolosta, huomiosta ja luottamuksesta (Nuotio & Miettinen 2011, 192).

4. TUTKIMUSASTELMA

4.1. Tutkimuksen tavoite

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten koulutuksesta ja työelämästä putoaminen vaikuttaa nuoren elämään, minkälaista tukea ja apua nuoret ovat saaneet, miten nuoret kokevat virallisten ja vapaaehtoisten tahojen tarjoamien palveluiden erot, sekä minkälaista tukea he vielä toivoisivat saavansa. Sen sijaan sitä, miksi nuoret ovat pudonneet ja millaisia nuoret ovat, on tutkittu paljon, joten sen tutkiminen ei tässä yhteydessä ole tutkimuksen kohteena. Tietoja nuorista on kuitenkin kerätty jonkin verran, jotta voidaan tarkastella, vastaako käytettävissä oleva aineisto aikaisempien tutkimusten ulkopuolisiksi luokiteltavia. Vaikka aiheesta on paljon tutkittua tietoa, on pyrittävä tuomaan esiin myös nuorten oma ääni ja mielipide (Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 11). Vaikka tämäkään tutkimus ei tuota yleistettävissä olevaa tietoa, on tarkoituksena tuoda esiin juuri näiden nuorten mielipide ja ääni esiin.

Tutkielman tarkoituksena on vastata tutkimusongelmiin tarkastelemalla nuoria, jotka ovat mukana Turun kaupunkilähetys ry:n Oma Koutsi –hankkeessa. Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) millaisia palveluita nuorille on tarjottu ja mihin he kaipaavat apua,
- 2) miten nuoret ovat kokeneet ulkopuolisuuden,
- 3) miten nuoret ovat kokeneet OmaKoutsi –hankkeen ja sen erot virallisiin tuki- ja auttamismuotoihin
- 4) millaisia palveluita tai tukea he vielä kaipaisivat?

4.2. Aineisto

Tässä tutkimuksessa aineistona on käytetty Turun kaupunkilähetys ry:n Oma Koutsi –hankkeesta saatuja aineistoja. Oma Koutsi hankkeessa vapaaehtoiset auttavat 17-29 -vuotiaita nuoria, jotka kaipaavat arjessaan tukea työhön ja opiskeluihin liittyvissä taidoissa. Tarkoituksena on harjoitella työnhaussa ja työelämässä tarvittavia taitoja, ohjata arjen hallintaa ja sosiaalisia taitoja, tsemptata ja nostaa esiin nuoren osaamista, sekä asettaa aikatauluja ja tavoita. Tavoitteena on kulkea arjessa nuoren rinnalla nuoren ilman toimis-

totapaamisia. Jokaiselle nuorelle räätälöidään omat tukiportaot, joka voi sisältää esimerkiksi henkilökohtaista ohjaamista, ryhmätapaamisia tai verkkotukea. (Oma Koutsi esite, kts. liite.)

Oma Koutsin projektissa oli tutkimusta tehtäessä 28 nuorta. Hankkeesta kiinnostuneita, eli haastatteluun osallistuneita nuoria oli alun perin 49. Nuoria rekrytoidaan mukaan koko ajan ja vapaaehtoinen voi aloittaa nopealla aikataululla. (Oma Koutsi -hanke vastaavat.)

Oma Koutsin henkilökunta on kerännyt nuorista perustietoa alkuhaastattelussa (kts liite), joka on tehty kun nuoret ovat ottaneet yhteyttä hankkeen vastaaviin. Haastattelussa on pyritty selvittämään nuoren elämätilannetta ja tuentarvetta. Aineisto sisältää perustietoa nuorista, heidän elämäntilanteesta, ongelmista jne. Käyttämistäni lomakkeista on poistettu kaikki tunnistetiedot kuten nimet, asuinpaikat, tarkat koulutustiedot tai koulupaikatiedot, tarkat ammattikontaktitiedot, sekä muut tunnistettavat tiedot. Lomakkeista sen sijaan näkyy se, minkä tahon kautta nuoret on ohjattu hankkeeseen, minkälainen heidän koulutus- ja työhistoriansa on, minkälaisia ongelmia he ovat kohdanneet, minkälaista apua he ovat saaneet ja miten ongelmat ovat vaikeuttaneet nuoren työnhakua, sekä minkälaista apua he kaipaavat. Niiden kohdalla jotka eivät osallistuneet itse hankkeeseen, on myös merkitty tieto siitä, miksi nuori ei ole osallistunut hankkeeseen. Koska haastattelu on ollut vapaamuotoinen, kaikissa lomakkeissa ei ole kaikkiin kysymyksiin vastauksia.

Näiden tietojen lisäksi olen haastatellut kuutta hankkeeseen osallistunutta nuorta. Toisaalta teemahaastattelu nuorille, jotka eivät ole hankkeessa mukana olisi ollut mielenkiintoinen, mutta koska heihin on vaikea saada yhteys, teemahaastatteluun vain hankkeeseen osallistuvia nuoria. Myös hankkeessa mukana olevia nuoria saattaa olla vaikea tavoittaa ja motivoida haastatteluun, sillä tutkimusaihe on sensitiivinen, josta voi olla vaikea keskustella vieraan ihmisen kanssa. Päädyimmekin siihen, että hankkeen työntekijät valitsevat nuoret, jotka pystyvät ja haluavat osallistua haastatteluun. Vaikkakin tämä saattaa vaikuttaa haastateltavien nuorten valikoitumiseen. Toiveenani oli, että henkilökunta valitsee mahdollisimman erilaisia nuoria haastatteluun.

4.3. Metodi

Päädyin tekemään kvalitatiivisen tutkimuksen, sillä kvalitatiivinen tutkimus pyrkii selvittämään ja tulkitsemaan kokemuksia ja mielikuvia, jotka perustuvat ympäröivään todellisuuteen. Tavoitteena ei ole asioiden selittäminen yleismaailmallisesti, vaan kyse on asioiden ymmärtämisestä ja kokemusten esiintuomisesta. (Mason 2002, 1.) Tarkoituksenani on nimenomaa tuoda yksittäisten nuorten ääni ja kokemus esiin.

Tutkimuksen viitekehyksenä on kokemuksen tutkiminen, sillä tutkimuksen kohteena on nuoren omat subjektiiviset kokemukset työttömyydestä ja palveluista. Tutkimuskohteenani on kokeva subjekti, eli koulu- ja työelämän ulkopuolinen nuori. Tutkijan tehtävänä on ymmärtää ja antaa nuorelle mahdollisuus kertoa omista kokemuksistaan ja toiveistaan. Taustalla vaikuttava teoreettis-metodologinen traditio on realismi, koska tarkoituksena on tutkia sitä, mitä todella on tapahtunut. Esimerkiksi miksi nuori on jäänyt työttömäksi ja millaisia palveluita hänelle on tarjottu. Mutta mukana on myös fenomenologisia piirteitä, sillä mielenkiinnonkohteena on myös se, millaisia kokemuksia nuorella on ulkopuolisuudesta ja palveluiden ja tukien käytöstä. (Granfelt 2016.)

Aineiston analyysimenetelmänä on sisällön analyysi. Sisällön analyysia voi käyttää monipuolisesti ja sitä voidaan pitää sekä tutkimusstrategiana, että analyysimenetelmänä. (Titscher, ym. 2000, 55.) Sisällön analyysilla pyritään tutkimaan aineiston merkityksiä ja kuvata ilmiötä sanallisesti. Tarkoituksena on tiivistää aineistoa mahdollisimman paljon, jotta tutkittavasta ilmiöstä tai asiasta saa riittävän selkeän ja tarkan kuvan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 105–107; Titscher, ym. 2000, 66; Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 23.) Tavoitteenani on tuoda esiin se, mitä nuoret kertovat työ- ja koulutuselämän ulkopuolisuudesta ja kokemuksistaan erilaisista tukijärjestelmistä.

Aineistolähtöisessä analyysissa voidaan etsiä samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia. Olen päätenyt etsimään samankaltaisuuksia, koska aineisto on niin pieni, että eroavaisuuksien esiintuominen nostaisi yksittäisen nuoren liiaksi esiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Kyseistä valintaa tukee myös se, että sisällön analyysi on eräänlainen perusanalyysimenetelmä, joka voidaan tehdä lähes minkälaisesta aineistosta tahansa. Tutkimus aineiston ei tarvitse olla laaja, koska pienestäkin aineistosta voi saada irti paljon. Olennaista on muodostaa tutkimuskysymys mahdollisimman tarkkaan ja rajata aineisto sen mukaisesti.

Kaikki muu aineiston antama tieto on jätettävä analyysin ulkopuolelle. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91-124; Vanhanen-Nuutinen 2003, 23; Granfelt 2016.)

Aineisto koostuu vastauksista, jotka voivat olla esimerkiksi sanayhdistelmiä, lausumia tai ajatuskokonaisuuksia. Seuraavaksi nämä sanomiset tiivistetään mahdollisimman lyhyiksi, kuitenkin niin, että kaikki olennainen tulee mukaan. Seuraavaksi näistä analyysiyksiköistä etsitään tutkimuksen kannalta tärkeää tietoa ja eritellään yhtäläisyyksiä ja eroja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91-124; Granfelt 2016.)

Aineistosta muodostetut luokat tulee olla selkeitä ja yksiselitteisiä. Käsitteiden ajateltu tai tulkittu samankaltaisuus riippuu tutkimuksen näkökulmasta, asiayhteydestä sekä tutkijasta. Nämä analyysiyksiköt voidaan luokitella, teemoitella tai tyypitellä. Luokittelu on yksinkertaisin tapa järjestää aineistoa, jolloin aineisto voidaan jakaa erilaisiin kategorioihin ja laskea ne. Tulokset voidaan esittää esimerkiksi taulukkona. Se on siis lähellä kvantitatiivista analyysia. Olen esittänyt esimerkiksi alkuhaastattelun aineistoa taulukossa, josta ilmenee esimerkiksi nuoren ammattikontaktit ja niiden määrät. Teemoittelussa tarkastellaan sitä, mitä tai miten kustakin asiasta on sanottu, jolloin lukumäärällä ei ole merkitystä. Asioita voidaan myös kerätä yhteen ja vertailla samankaltaisuuksien perusteella. Tarkoituksena on etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä. Kolmas vaihtoehto on tyypittely eli tarkoituksena on etsiä eräänlaisia yleistyksiä ja muodostaa näistä ns. tyypiesimerkkejä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93; Granfelt 2016.) Teemahaastattelun analyysissa olen käyttänyt lähinnä teemoittelua.

Aineisto käydään läpi teoriaohjautuvalla analyysillä, jolloin tietoja voidaan kerätä ja analysoida aikaisempien tietojen perusteella. Tarkasteltavat asiat valitaan tutkittavasta aineistosta jo olemassa olevan tiedon perusteella. Tarkoituksena ei ole testata aikaisempaa, tai löytää uuden aineiston avulla todisteita teorian paikkaansa pitävyydestä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97-99.) Teoriaohjautuvassa analyysissä taustalla on aina aikaisempaa tutkimusta ja se vaikuttaa aina tutkimuksen tekemiseen. Esimerkiksi nuorista koulupudokkaista ja työelämän ulkopuolella olevista nuorista on paljon ennakkoon tietoa. Tässä työssä ei ole tarkoitus testata vanhojen tietojen paikkaansa pitävyyttä, vaan löytää yhteisiä piirteitä tähän hankkeeseen osallistuvista nuorista.

Aineiston pienuudesta ja tutkimustavasta johtuen en oleta saavani tuloksiksi objektiivisia, kaiken kattavia vastauksia. Tuloksiin vaikuttaa myös se, miten olen suunnitellut tutkimuksen, valinnut näkökulman ja tutkimuskysymykset. Lopputulokseen vaikuttaa myös se, mitä nostan esiin aineistosta. Siispä mikäli joku toinen analysoi samaa aineistoa, esiin nostettavat asiat ja tulokset saattaisivat olla hieman erilaiset.

4.4. Käytännön työskentely

Vaikka kvalitatiivista tutkimusta voi tehdä monella tavalla, on työskentelyssä hyvä seurata analyysirunkoa, jotta työ tulee tehtyä järjestelmällisesti. Ensimmäiseksi on tehtävä päätös siitä, mikä aineistossa kiinnostaa, toiseksi aineistoa läpikäymällä on valittava tarpeelliset osiot ja koottava ne yhteen. Kolmanneksi aineisto on analysoitava ja lopuksi analyysin lopputulos on esitettävä yhteenvetona. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92.) Aloitin tutkimukseni tutustumalla aiheeseen liittyviin ilmiöihin, teorioihin ja aikaisempiin tutkimuksiin. Seuraavaksi mietin mitä haluan tutkia ja millaisesta aineistosta asettamiini kysymyksiin voisin löytää vastauksia. Päädyin siihen, että haluan selvittää sitä, millaisia kokemuksia työttömällä nuorilla on työttömyydestä ja erilaisista palveluista. Sain käyttööni Oma Koutsi –hankeen nuoria koskevan aineiston sekä mahdollisuuden tehdä teemahaastattelu hankkeeseen osallistuville nuorille.

Jatkoin työskentelyä tutustumalla alkuhaastatteluaineistoon, eli pyrin selvittämään millaisia nuoria hankkeen alkuhaastatteluun osallistui. Teemahaastattelussa on mahdollisuus haastatella vain muutamia nuoria, joten alkuhaastattelun suurempi vastaajamäärä antaa tarkemman kuvan työ- ja koulutuselämän ulkopuolisista nuorista, jotka tarvitsevat tukea. Alkuhaastattelu kertoo myös sen, millaiset nuoret eivät ole lähteneet mukaan hankkeeseen ja miksi.

Tarkoituksena on tutkia koulu- ja työelämän ulkopuolella olevia nuoria, jotka ovat siis monien objektiivisten mittareidenkin mukaan syrjäytymisvaarassa. Alkuhaastattelu ei kuitenkaan anna vastausta kaikkiin esitettyihin kysymyksiin, joten olen teemahaastattelussa kysynyt nuorilta esimerkiksi työttömyyskokemuksista, kokemuksista palveluiden käytöstä ja lisäpalveluiden tarpeesta

Haastattelun tein teemahaastattelulla eli puolistrukturoituna haastatteluna. Teemahaastattelulle on ominaista, että se tapahtuu tutkijan aloitteesta ja ehdoilla, vaikka tutkija pyrkii keskustelemalla saamaan selville tutkimukseen aihepiiriin kuuluvia asioita. Teemahaastattelussa käydään läpi etukäteen päätettyjä aihepiirejä ja teema-alueita keskustelemalla. Vaikka aihepiirit on päätetty, kysymyksiä tai järjestystä ei muotoilla tarkkaan. Haastattelijan on huolehdittava siitä, että kaikki alueet käydään läpi. (Eskola & Vastamäki 2015, 26, 35; Hirsjärvi & Hurme 2010, 48-49.)

Ongelmat ja niiden ratkaisemiseksi esittämäni kysymykset perustuvat muotoilemaani viitekehukseen ja teemasta etukäteen tiedettyyn. Olin muotoillut kysymyksiä muistilistalle, johon olin kirjannut myös asioita, joita haluaisin saada selville kustakin kysymyksestä. (Ks. liite 1.) Vaikka tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset ovat ennalta määrättyjä, ei haastattelurungon tarvitse aina olla samanlainen. Myöskään kysymysten ei tarvitse olla samanlaisia tai ennakkoon tarkasti määriteltäviä. Seurasin osittain listaa, jotta muistan kysyä kaikki kysymykset, mutta poikkesin järjestyksestä tarpeen mukaan. Tein myös tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä. Pysin välttelemään asenteellisia kysymyksiä ja liian virallista kieltä. Jätin kysymykset tekemättä, jos vaikutti siltä, että asia on vaikea tai hankala haastateltavalle. Haastattelut poikkesivatkin hyvin paljon toisistaan, koska nuoret saivat kertoa muistakin asioistaan. Jälkeenpäin litteroinnin yhteydessä havaitsin kuitenkin, että joidenkin osalta joitakin kysymyksiä tai teemoja oli jäänyt käymättä läpi.

Haastattelut kestivät noin 25 minuutista 1.5 tuntiin, vaikka kysymykset olivatkin samanlaisia. Osa kertoi myös omaa toimisesta asioistaan kun taas osalla oli selvästi hankalampaa kertoa omista henkilökohtaisista asioista. Kaikista haastatteluista sain kuitenkin uutta ja tarpeellista tietoa nuorten elämästä.

Haastattelupaikan valinta on myös tehtävä huolella. Haastattelijan tulee jo haastatteluja suunnitellessa ottaa haastateltavan näkökulma huomioon ja valita paikaksi haastateltavalle tuttu ja turvallinen paikka. Paikan on hyvä olla myös rauhallinen ja virikkeetön. (Eskola, Vastamäki 2010, 29.) Päädyinkin siihen, että haastattelu suoritetaan Oma Koutsin toimiloissa. Toimitila on nuorille tuttu ja helposti saavutettavissa. Neuvotteluhuoneet ovat rauhallisia ja mukavia. Huoneissa ollaan tarpeeksi lähekkäin, niin ettei välissä ole esimerkiksi suuria pöytiä, jolloin olemme tasa-arvoisessa asemassa. Tilaa on kuitenkin tarpeeksi, ettei haastattelutilanne tunnu liian ahdistavalta.

Työntekijä ovat kertoneet nuorille etukäteen haastattelusta ja mitä se koskee. Itse kävin vielä läpi työni aiheen, tutkimustavan, haastattelun kulun ja toimintatavan. Keräsin myös nuorilta suostumuskaavakkeen, jolla he antoivat minulle luvan käyttää haastattelua tutkimukseeni. Kaikki nuoret antoivat luvan tähän. Nuorille myös kerrottiin, että haastattelu- nauhoitteet ja litteroidut haastattelut jäävät vain minun käyttööni ja tulen hävittämään ne myöhemmin.

Seuraavaksi litteroin aineiston mahdollisimman tarkkaan. Koska sisällönanalyysissä tutkitaan sitä mitä sanotaan, ei sitä, miten asioista sanotaan, ei yksityiskohtainen litterointi ole tarpeen. Litteroidessa tekstiä jätin esimerkiksi äänenpainot, ja –sävyt pois, samoin kuin tarkat kuvaukset esimerkiksi nuoren läheisten asioista. Luettavuuden parantamiseksi pyrin poistamaan täytesanat ja toistot.

Aineiston käyn läpi teoriaohjautuvalla analyysillä, jolloin tietoja voidaan kerätä ja analysoida aikaisempien tietojen perusteella. Tarkasteltavat asiat valitsen tutkittavasta aineistosta jo olemassa olevan tiedon perusteella. Tarkoitukseni ei ole testata aikaisempaa, tai löytää uuden aineiston avulla todisteita teorian paikkaansa pitävyydestä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97-99.) Vaikka nuorista koulupudokkaista ja työelämän ulkopuolella olevista on paljon tietoa, ei tässä työssä ole tarkoitus testata vanhojen tietojen paikkaansa pitävyyttä, vaan tuoda mahdollisesti uusia näkökulmia tai kokemuksia koulutuksen ja työelämän ulkopuolisuudesta.

Ensimmäisenä analysoinnin vaiheena on redusointi, eli aineiston pelkistäminen. Se tarkoittaa aineistoon tarkemmin tutustumista ja tutkimuksen kannalta tärkeiden asioiden esiin nostamista, mutta toisaalta myös tutkimukseen kuulumattomien asioiden poissulkemista. Asiat on tarkoitus pilkkoa mahdollisimman pieniin ”osiin”. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että asiakkaan kirjoittamat tai kertomat pelkistetään mahdollisimman lyhyeksi ja täsmälliseksi ilmaisuksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.) Etsitään tavallaan aineistosta vastauksia tutkimuskysymyksiin ja kirjataan pelkistetyt vastaukset (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 26). Tämän vaiheen suoritin niin, että etsin aineistosta aina jonkin teeman mukaisia tekstejä ja yliviivasin ne tietyllä värillä. Kun olin käynyt aineiston muuttamaan kertaan läpi, keräsin alkuperäiset tekstit ensimmäiseen sarakkeeseen. Nämä ilmaisut pyrin pelkistämään muutamaaan sanaan. Merkitsin nämä tiedot Excel –taulukoon ja lisäsin neljä tyhjää saraketta seuraavia vaiheita varten.

Tämän jälkeen tehtävänäni oli aineiston klusterointi eli ryhmittely. Tämän työvaiheen toteutin niin, että aineisto käytiin jälleen läpi tarkasti. Tavoitteenani oli löytää koodatusta ja lyhennetystä aineistosta samanlaisuuksia ja eroavaisuuksia ja luokitella asiat. Näille samanlaisille asioille pyrin löytämään yhteisen ”nimittäjän”, mikä kuvaaisi kaikkia samaa asiaa kuvailevia, pelkistettyjä ilmaisuja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110; Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 28.) Tässä vaiheessa pyrin keräämään samaa asiaa tarkoittavat asiat allekkain. Ja näille termeille pyrin löytämään yhteisen nimittäjän. Nämä yhteiset nimittäjät muodostavat alaluokan.

Seuraavaksi vuorossa on kolmas vaihe eli abstrahointi. Alaluokat yhdistelin yläluokiksi ja edelleen pääluokiksi. Teoriaohjaavassa analyysissä otetaan jo aikaisempaa teoriaa huomioon ja yläluokat muodostetaan aineiston ja teorian pohjalta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111.) Lopuksi pyrin löytämään näille vielä kattavampia yhteisiä nimityksiä.

Lopulta keräsin aiheittain kootut vastaukset ja muodostin pääluokista otsikot. Keräsin otsikon alle vielä hieman teoriaa, jonka tarkoitus on selvittää miksi tietyt aiheet on kerätty yhteen. Aiheesta kuten esimerkiksi ”työttömyyden vaikutus elämään” muodostin pääotsikon ja pääluokista muodostin väliotsikot. Tekstiä on selvennyt esimerkein, jotka on kerätty teemahaastattelusta. Lainaukset on koodattu siten, että teemahaastattelu on merkitty (TH+nro) -koodilla. Jotta vastaajan henkilöllisyys ei käy ilmi, on numero eri kuin haastattelun järjestysnumero.

5. TYÖ- JA KOULUTUSPAIKAN ULKOPUOLISET NUO- RET

5.1. Tietoja haastateltavista nuorista

Oma Koutsi –hankkeen alkuhaastattelu tehtiin 49 nuorelle, 28 tytölle ja 21 pojalle. Sekä alkuhaastatteluun, että hankkeeseen osallistui enemmän tyttöjä kuin poikia. Heistä hankkeeseen osallistui 10 poikaa ja 18 tyttöä. Näistä nuorista teemahaastatteluun Oma Koutsin työntekijät valitsivat 6 haastateltavaa, joista 5 oli tyttöjä ja 1 oli poika.

Alkuhaastatteluun osallistuvien nuorten keski-ikänsä oli 23 vuotta. Nuorin oli alkuhaastatteluhetkellä 17 vuotta ja vanhin 29 vuotta. Itse hankkeeseen osallistuvien keski-ikänsä oli myös noin 23 vuotta. Hankkeeseen osallistuvien iät vaihtelivat 18 vuoden ja 29 vuoden välillä. Teemahaastateltavien iät vaihtelivat 19 ja 29 vuoden välillä. Juuri tämä ikäkausi on merkityksellinen opiskelu- ja työpaikan valinnan suhteen, sillä juuri myöhäisnuoruudessa tehdään ura- ja koulutuspaikkavalinnat, sekä irtaudutaan vanhemmista ja muodostetaan oma arvomaailma, vaikkakin aiemmat ikävaiheet ovat myös merkityksellisiä, koska silloin luodaan pohja myöhäisnuoruuden aikana tehtäville valinnoille (Aaltonen, ym. 1999, 18-19).

Työ- tai koulutustilanne

Alkuhaastattelussa nuorilta kysyttiin, mitä he haastatteluhetkellä tekivät.

Taulukko 1. Nuorten tilanne ennakkohaastattelun hetkellä (n, %)

Tämän hetken tilanne	Haastattelu		Hankkeessa	
	n	%	n	%
Työtön	17	34	9	32
Opiskelee	14	29	11	38
Sairausloma	4	8	3	10
Työkokeilu/harjoittelu	10	20	5	17
Vanhem.vapaa	2	4	0	0
Työssä	1	2	0	0
Muu	1	2	0	0
Yhteensä	49		28	

(Oma Koutsi alkuhaastattelu)

Yhtä lukuun ottamatta alkuhaastattelun nuoret olivat haastatteluhetkellä työelämän ulkopuolella. He olivat työttöminä, opiskelivat tai olivat muuten työelämän ulkopuolella, esimerkiksi sairauslomalla tai hoitamassa lapsiaan. Teemahaastattelun nuorista 1 oli kuntouttavassa työtoiminnassa, 1 sairauslomalla ja 4 työttömänä.

Osa työttömistä nuorista oli ollut työttömänä pitkään. Joillakin työttömyysjakso oli katkenut välillä esimerkiksi työllistämishankkeisiin, –kokeiluihin tai opiskeluyrityksiin. Myös alkuhaastatteluhetkellä työttömänä olevista nuorista osa osallistui työllistämishankkeisiin tai kokeiluihin. Yksi teemahaastattelun nuori oli haastatteluhetkellä kuntouttavassa työtoiminnassa, ja piti sitä hyvänä mahdollisuutena.

Alkuhaastattelun nuorista neljä ilmoitti olevansa sairauslomalla. Nuorten sairausloman syynä oli lähinnä mielenterveydenongelmat. Terveysongelmista huolimatta nuoret saattoivat olla työttömänä tai opiskelemassa. Teemahaastatelluista nuorista yksi oli pitkällä sairauslomalla ja nuori odotti Kelan kuntoutustukipäätöstä.

Vain yksi alkuhaastattelun nuori oli täyspäiväisesti töissä. Hänkin on väliaikaisesti keskeyttänyt opintonsa, koska tarvitsi rahaa. Hän ei osallistunut hankkeeseen, vaan hänelle riitti lyhyt aikainen neuvonta. Yksi teemahaastattelun nuori oli aloittamassa oman alansa työpaikassa, johon hän saa kaupungin maksaman palkkatuen.

Opiskelemassa tai kursseilla oli 14 nuorta. He opiskelivat lukiossa, ammattikoulussa, yliopistossa, ammattikorkeassa tai jollain kurssilla. Vaikka nuorilla oli tällä hetkellä opiskelupaikka, he olivat kiinnostuneita hankkeesta, koska heillä saattoi olla ongelmana tulevaisuuden suunnitelmat tai itse opiskelussa ilmenneet ongelmat. Hankkeeseen osallistui heistä 11, mutta teemahaastattelussa heitä ei ollut. Kaksi teemahaastatelluista nuorista oli hakemassa keväällä opiskelemaan ja yksi oli aloittamassa opiskelun alkuvuodesta.

Kaikki koulun tai työelämän ulkopuolella olevat eivät ole kuitenkaan ”pudokkaita”, vaikka olivatkin haastattelu hetkellä koulu- ja työelämän ulkopuolella, vaan he ovat vain väliaikaisesti pois työ- ja koulutusmarkkinoilta ja heillä on suunnitelmat tulevaisuuttaan varten. (Kivelä & Ahola 2007, 7,17; Myrskylä, 2011, 9.) He olivat kotona hoitamassa lapsiaan ja osa valmistautui pääsykokeisiin tai odotti tietyn kurssin alkua. Vaikka alkuhaastattelussa väliaikaisesti poissaolevia nuoria olikin, ei heitä itse hankkeessa ole ollenkaan, sillä heille riitti lyhyt aikainen tuki tai neuvonta.

Koulutustausta

Nuorten koulutustausta vaihteli jonkin verran. Vaikka kaikissa vastauksissa ei ole mainintaa peruskoulun suorittamisesta, on oletettavaa, että yhtä lukuun ottamatta kaikilla oli peruskoulu suoritettuna, sillä useimmalla oli peruskoulun jälkeisiä opintoja.

Ilman peruskoulun päättötodistusta jäänyt ei osallistunut hankkeeseen, koska katsottiin, että vapaaehtoisien tuki ei olisi riittävää ja nuori ohjattiin muun tuen piiriin. Osalla nuorista peruskoulun loppuun käyminen vaati erityisjärjestelyjä, esimerkiksi erityisluokkaa, mukautettua opintosuunnitelmaa tai tuettua opiskelua.

Kaikki teemahaastattelun nuoren olivat käyneet peruskoulun. Kaksi nuorta oli ylioppilaita, toinen heistä oli aloittanut useamman kerran opintoja, mutta keskeyttänyt ne ja toinen pyrkinyt opiskelemaan, mutta ei ollut vielä päässyt sisään. Yksi nuori oli peruskoulun jälkeen valmistunut ammattikoulusta ja aloittanut toisen, mutta keskeyttänyt sen. Yksi oli peruskoulun jälkeen käynyt ammattistartin ja aloittanut opinnot, mutta keskeyttänyt ne ja yksi oli peruskoulun jälkeen aloittanut useamman kerran opiskelut, mutta keskeyttänyt ne aina. Ja yksi nuori oli aloittanut ammattiopinnot ja vaihtanut ne terveydellisistä syistä toiseen, joista oli hyvin arvosanoin valmistunut.

Aikaisempien tutkimusten perusteella koulutuksen keskeytykset johtuvat epäonnistuneista koulutusvalinnoista, oppimis- ja opiskeluvaikeuksista, tai motivaatio ongelmista, henkilökohtaisista ongelmista, taloudellisista syistä tai työelämään siirtymisestä kesken koulutuksen (Opetusministeriö 2005, 61). Tämän aineiston nuorilla on myös paljon keskeyttämisistä ja keskeyttämisen syyt vastaavat hyvin paljon aikaisempien tutkimusten kuvaa nuorten koulun keskeyttämisistä.

Kiusaaminen on myös riski hyvinvoinnille ja koulussa viihtymiselle, koska kiusaaminen on saattanut heikentää kiusatun itseluottamusta, henkistä hyvinvointia, ystävyysuhteita ja luottamusta muihin (Pörhölä 2008, 94-104; Myllyniemi & Gissler 2012, 53). Kiusaamiskokemuksia oli myös monella tämän aineiston nuorella. Alkuhaastattelussa nuoret kertoivat koulukiusaamisesta ja teemahaastattelussakin nuoret nostivat koulukiusaamisen ja sen aiheuttaman ongelmat esiin.

Ammatillinen tuki

Syrjäytymisriskille on myös ominaista se, että nuorella on ongelmia monella eri elämän-alueella ja että hän on useamman eri instituution asiakkaana. Kaikilla on merkittävä rooli nuoren elämässä ja kuntoutumisessa. Ammattikontaktit on laskettu alkuhaastattelussa mainittujen kontaktien perusteella.

Taulukko 2. Nuorten ammatilliset kontaktit alkuhaastattelun aikaan (n, %).

Ammattikontaktien määrä	Alkuhaastattelu		Hankkeessa mukana	
	n	%	n	%
0	14	29	6	21
1	10	20	8	29
2	14	29	8	29
3	10	20	6	21
4	1	2	0	0

(Oma Koutsi alkuhaastattelu)

Nuorilta oli kerätty tietoa myös siitä, minkä instituution asiakkaina he ovat olleet. Suurimmalla osalla ammattikontakteja oli ainakin yksi. Myös hankkeeseen osallistuneilla kontakteja oli enemmän kuin yksi. Tiedot on kerätty siis alkuhaastattelusta, mikäli asiaa siinä yhteydessä on käsitelty.

Taulukko 3. Nuorten saama ammatillinen tuki, määrä ja prosenttiosuudet alkuhaastattelun nuorista ja hankkeen nuorista (n,%)

Ammatillinen tuki	Alkuhaastattelu		Hankkeessa	
	n	%	n	%
Nuorisotyö	12	24	9	32
Sosiaalityö	8	16	4	14
Koulu (kuraattori)	5	10	5	17
Psykiatria	16	33	10	34
Te-toimisto	9	18	5	17
Terveystuolto	9	12	4	14
Muut tukihlot	3	6	1	3
Muut	2	4	1	3

(Oma Koutsi alkuhaastattelu)

Nuoret mainitsivat ammatilliseksi kontakteiksi TE-toimiston, sosiaalitoimiston, psykologin, neuropsykologin, lääkärin, psykiatri palvelut, nuorisotyön erilaiset kontaktit kuten etsivänuorisotyö, erilaiset nuorisotoimen hankkeet, projektit, nuorisotalot, Tyttöjentalon, Fenderin, sekä Tsemppitalon. Samoja kontakteja mainitsi myös teemahaastattelun nuoret.

Eroja ennakkohaastattelun ja mukaan lähteneiden välillä suurta eroa ammattikontakteissa tai niiden määrässä ei juuri ollut. Nuorilla oli siis paljon erilaisia kontakteja eri auttamistahoihin. Se kertoo osaltaan ongelmien laajuudesta, mutta osaltaan myös siitä, että nämä nuoret ovat osanneet etsiä apua ja tukea, mikä osaltaan vähentää heidän syrjäytymisvaaraansa.

Tässä aineistossa monella nuorella (yhteensä 25) oli kontakti erilaisiin terveydenhuollon palveluihin. Alkuhaastattelussa 16 nuorta mainitsi kontaktiksi psykiatrian. Se on jopa 33 prosenttia kaikista haastateltavista. Suurin osa näistä nuorista lähti hankkeeseen mukaan. Myös muissa tutkimuksissa on todettu, että pitkään työttömillä on suurempi riski erilaisiin terveydellisiin ongelmiin ja näin myös terveyspalveluiden käyttö on keskimääräistä runsaampaa (Heponiemi ym. 2008, 15-18, 65; Ek ym. 2004, 18-19; Palola ym. 2012).

Terveydentila

Masennusta ja/tai ahdistusta on todettu 28 vastaajalla. Mukaan hankkeeseen lähti 18 nuorta. Osalla nuorilla masennuksen ja/tai ahdistuksen lisäksi oli myös muita sairauksia tai kiputiloja, arjenhallinnan vaikeuksia, univaikeuksia tai muita ongelmia, jotka saattavat vaikuttaa opiskeluun tai työntekoon. Juuri mielenterveysongelmat ovat usein vaikeuttaneet myös työllistymistä. Myös teemahaastattelun nuorista osalla oli mielenterveyden ongelmia, joihin he olivat saaneet apua eri tahoilta. Koska aineisto on niin pieni, en esittele terveydentilaan liittyviä lukuja tai määritelmiä tarkemmin.

Tukiverkot

Nuoret tarvitsevat aikuisten tukea. Nuorta tukevat aikuiset luovat positiivisen ja kannustavan ympäristön ja antavat toiminnallaan mallin, sekä koulutuksen että työnteon suhteen (Lamb 2011, 378; Ahola, ym. 2009, 8). Mikäli nuori ei saa tarpeellista tukea kotoa, on hänellä mahdollisuus saada sitä kodin ulkopuolelta. Vaikka tämän tutkimuksen nuoret ovatkin jääneet työn ja koulutuksen marginaaliin, eivät he elä kokonaan irrallaan muusta yhteiskunnasta. Heillä oli sosiaalisia verkostoja jotka muodostuvat perheestä, sukulaisista, ystävistä ja eri instituutioiden henkilökunnasta. Tästä huolimatta nuoret kokevat

tarvitsevansa lisää tukea ja uusia aikuisia ympärilleen. Teemahaastattelun nuorilla oli samanlaisia verkostoja ympärillään. Teemahaastattelun nuorten verkostoja en esittele tarkemmin, koska haastattelussa ei käyty tarkasti läpi verkostojen määrää tai laatua.

Taloudellinen tilanne

Taloudelliset tekijät vaikuttavat hyvinvointikokemuksiin, arkipäivän mahdollisuuksiin ja sosiaaliseen elämään. Alkuhaastattelussa osa nuorista kertoi taloudellisesta tilanteestaan. Lähes kaikki kokivat taloudellisen tilanteensa vaikeaksi. Nuorten heikkoa taloudellista tilannetta selitti palkattomuuden lisäksi se, että nuoret saivat erilaisia yhteiskunnan maksamia etuuksia. Alkuhaastattelussa 31 nuorta kertoi saavansa ainakin yhtä etuutta. Nuoret saivat erilaisia työttömyysetuuksia, asumistukea, sairauspäivärahaa, kuntoutustukea ja toimeentulotukea. Usein niiden määrä perustuu ansaittuun palkkaan, joten ilman työstä saatua palkkaa tuki jää pieneksi. Vain muutama nuori kertoi, ettei koe tilannetta vaikeaksi. Teemahaastattelussa taloudelliseen tilanteeseen viitattiin vain harvoin tarkasti. Mutta nuoret, jotka ottivat asian esiin, kertoivat taloudellisen tilanteen olevan tiukka. Nuorten heikkoon taloudelliseen tilanteeseen vaikutti pienten tukien lisäksi vuokratilit ja maksamattomat laskut. Osalla nuorista oli jo maksuhäiriömerkintä tai luottotiedot olivat menneet kokonaan. Se puolestaan vaikeuttaa esimerkiksi vuokra-asunnon saamista ja pienensi käytettävissä olevia varoja. Vaikka nuori itse osaisi hoitaa raha-asiat, ovat muut voineet vaikuttaa nuoren taloudelliseen tilanteeseen. Esimerkiksi muutamalla nuorella omat vanhemmat olivat aiheuttaneet nuoren huonon taloudellisen tilanteen viemällä nuorelta rahaa tai aiheuttaen maksuhäiriömerkinnän tai luottotietojen menetyksen. Nuorten heikkoon taloudelliseen tilanteeseen vaikutti myös se, ettei nuori ole hakenut ollenkaan hänelle kuuluvia tukia esimerkiksi byrokratian takia tai tietämättömyyden takia. Tukien hakemiseen ja talousasioiden hoitoon osa nuorista toivookin vapaaehtoisen apua.

Kun verrataan hankkeeseen mukaan lähteneitä ja lähtemättömiä, voidaan havaita, että taloudellisessa tilanteessa, velkaantumisessa tai köyhyyskokemuksissa ei ole eroja. Sen sijaan teemahaastattelussa nuoret eivät kerro taloudellisista vaikeuksista tarkasti. He ottivat esiin heikon taloudellisen aseman vaikutukset arkeen, mutta he eivät kertoneet esimerkiksi maksuhäiriöistä.

Työnhaun haasteet

Alkuhaastattelussa määriteltiin nuorten merkittävimmät työnhaun ongelmat. 12 nuorella oli merkittävimpänä esteenä mielenterveydelliset syyt ja 11 oli mielenterveyden ongelman kanssa samanaikaisesti joku muu ongelma, kuten esimerkiksi terveydelliset syyt, neurologiset ongelmat, arjen- ja ajanhallinnan ongelmat, motivaation puute sekä puuttuvat tukiverkostot. Vain yhdellä nuorella merkittävänä ongelmana oli päihteiden käyttö, mutta hän ei osallistunut hankkeeseen. Muuten suurta eroa hankkeeseen osallistuneiden ja osallistumattomien välillä ei ole. Teemahaastattelun nuorilla oli sekä henkilökohtaisista syistä, että yhteiskunnallisesta syistä johtuvia ongelmia työ- tai koulutuspaikan löytymättömyydelle.

5.2. Nuorten esittämät toiveet vapaaehtoistoiminnalle

Alkuhaastattelun mukaan nuorten avun ja tuen tarve on suurta. He ovat esittäneet toiveita tukihenkilöä tai hanketta kohtaan. Toiveet ovat usein arkipäiväisiä asioita koskevia. Toiveet voidaan jakaa ”opiskeluihin ja työhön liittyviin asioihin”; ”arjen hallintaan liittyviin asioihin” ja ”henkilökohtaisiin asioihin”. Monilla oli useita toiveita tukihenkilölle.

Opiskelu ja työelämän tukeminen

Erilaisia opiskelu- ja työmahdollisuuksia on nykyään paljon ja nuorilla on osittain epä tietoisuutta esimerkiksi siitä, millaisia vaatimuksia ammatteihin liittyy ja mitkä ammatit sopisivat parhaiten itselle. Usein nuori saa tällaista ohjausta kotoa tai koulusta, mutta mikäli tieto on jäänyt puutteelliseksi, on nuoren saatava tieto muualta. Vapaaehtoinen siis voi yhdessä nuoren kanssa etsiä eri vaihtoehtoja tai antaa uusia ideoita ja ohjeita mitä ja miten työtä ja koulutuspaikkaa voisi hakea.

Erilaisten uusien ideoiden ja mahdollisuuksien lisäksi nuoret tarvitsivat apua konkreettiseen työnhakuun, kuten esimerkiksi CV:n tai työhakemuksen tekemisessä, sekä mahdollisille työntantajille soittamisessa, työhaastatteluihin harjoittelemisessa. Nuorella ei välttämättä ole ollenkaan kokemusta työhausta. Vapaaehtoisen apu on välttämätön, koska kaikilla ei ole mahdollisuutta saada sitä kotoa, eikä viranomaisilla välttämättä ole riittävästi aikaa yksittäisen nuoren tukemiseen.

Nuorilla työn ja opiskelupaikan etsimistä vaikeutti usein myös huono itsetunto. Nuorella on mahdollisesti paljon negatiivisia kokemuksia niin koulusta kuin työelämästä tai työelämään hakeutumisesta, joten hakeminen yksin tuntuu vaikealta, joten nuori tarvitsee paljon tsemppausta ja kannustamista, ettei haku jää tekemättä.

Arjen virallisten asioiden hoitaminen

Tukihenkilötoiminnassa tarkoituksena on tukea nuoren arkipäiväistä elämää sekä tarjota tilapäistä apua hankalissa asioissa. Tavoitteena on ehkäistä ja korjata tilanteita, jotka ovat haitallisia nuorelle, tai jotka estävät normaalin elämän tai toiminnan. Tarkoituksena on se, että nuorta itse löytämään keinoja, jotka tukevat nuorta. (Nuotio & Miettinen 2011,192.) Juuri tällaista apua myös haastattelut nuoret toivoivat. Aina tuen tarve ei koske vain työ- tai koulutuspaikan etsimistä. Nuoren arki on saatava ensin toimimaan kunnolla. Nuoret kaipasivat apua arkisissa asioissa, kuten raha- ja talousasioissa tai virastoasioissa.

Elämänhallinnan kannalta on tärkeää myös hallita oma talous, kuten budjetointi ja pankkiasiat, sekä omaan elämään liittyvät viralliset asiat, kuten tukien hakeminen ja asuminen. (Paju & Vehviläinen 2001, 69-70.) Haastetta työttömän taloudelliseen tilanteeseen tuo se, että tulot perustuvat lähes kokonaan erilaisiin tukiin, jotka ovat pieniä. Lisäksi nuorilla saattaa olla maksuhäiriöitä. Raha-asioiden hoitaminen voi osoittautua liian vaikeaksi ja nuori tarvitsee apua, jottei tilanne pääse huonommaksi. Nuoren on osattava myös hoitaa itse viralliset asiat, kuten tukien hakeminen, asumiseen liittyvät asiat. Asiointi voi osoittautua hankalaksi ja lähes mahdottomaksi esimerkiksi tietämättömyyden, aikaansaamattomuuden tai sosiaalisten tilanteiden pelon vuoksi. Nuori toivookin neuvoja käytännön asioiden hoitoon.

Hyvinvoinnista huolehtiminen

Nuoruuden aikaisiin kehitystehtäviin kuuluu itsenäistyminen. Vanhempien on tärkeää olla kiinnostuneita nuoren asioista ja asettaa rajoja. Kaikilla nuorilla ei kuitenkaan ole perhettä tai muuta tukiverkostoa, joka ottaisi vastuuta nuoren kasvusta, jolloin nuorella on riski syrjäytyä. (Juvonen 2015, 13,27; Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 11; Ahonen 2012, 180.) Nuoret toivovat, että joku aikuinen olisi kiinnostunut heidän asioistaan ja ottaisi jopa vanhemman roolin, olisi joku joka ”katsoisi perään”.

Nuorten elämää saattaa vaikeuttaa myös erilaiset masennus- ja ahdistustilat sekä sosiaalistilanteiden pelot, jotka saattavat vaikuttaa nuoren sosiaaliseen elämään. Nuori tarvitseekin tukihenkilön apua uskaltaakseen lähteä uusiin paikkoihin. Työttömän nuoren riski jäädä kotiin kasvaa entisestään, mikäli työttömyysjakso kestää pitkään, eikä nuorella ole muuta sosiaalista elämää, kuten harrastuksia.

Opintojen keskeytyminen voi aiheuttaa nuoren syrjäytymisen ja rajoittaa nuoren mahdollisuuksia ja aiheuttaa ympäristön negatiivista suhtautumista. Tästä voi olla seurauksena itseleimaaminen ja identiteetti-ongelmat. Alkuhaastattelussa nuoret ovat kertoneet menettäneensä nimenomaan itseluottamusta ja tarvitsevana rohkaisua työnhaussa ja sosiaalisissa tilanteissa yleensäkin. Nuoret toivoivat myös esimerkiksi tukea ja rohkaisemista itsenäistymiseen sekä itsetunnon tukemista, jotta arki sujuisi ja myöhemmin opiskelu- ja työpaikan hakeminen olisi mahdollista. Mikäli perhe ei tue nuoren itsenäistymistä tai pyrkii jopa estämään itsenäistymisen, ei nuori saa tarvitsemaansa tukea tai riittäviä tietoja ja taitoja itsenäistymiseensä. (Piri & Harila 2003; Takala1992.)

Alkuhaastattelun nuorilla on ongelma elämänhallinnassa. Käytännössä elämänhallinnalla tarkoitetaan arjen hallintaa, esimerkiksi rahan, ajan, tarpeentyydytyksen ja henkilökohtaisen budjetoinnin ja säätelyn tekniikoita. (Paju & Vehviläinen 2001, 69-70.) Myös teemahaastatteluiden nuorilla on ongelmia arjessaan ja he tarvitsevat tukea. Nuoren arki ei ehkä ole sujuvaa ja pitkän työttömyys- ja kotonaolo ajan myötä arjen toimivuus ja rytmin ylläpitäminen ovat saattaneet heikentyä. Myös ne saattavat vaikeuttaa sosiaalista elämää, työelämään ja opiskeluihin hakeutumista. Myös kodin asioiden hoitaminen saattavat jäädä, kun arjessa ei ole säännöllisyyttä. Arki on saatava siis sujumaan, jotta myöhemmin myös työelämä olisi helpompaa.

5.3. Syyt olla osallistumatta hankkeeseen

Kaikki haastatellut nuoret eivät lähteneet hankkeeseen mukaan. Nuoret ovat jättäneet osallistumatta hankkeeseen, koska eivät halunneet apua. Joskus myös hankkeen työntekijät katsoivat, ettei vapaaehtoisen tuelle ole tarvetta tai ettei vapaaehtoisen tuki ole riittävää.

Nuoret saattoivat jättää hankkeeseen osallistumatta koska saivat työ- tai koulutuspaikan ennen hankkeen aloittamista. Heidän osaltaan tavoite täyttyi jo ennakkoon, eikä tukihenkilötoimintaa katsottu enää tarpeelliseksi. Nuori saattoi perua osallistumisensa myös, koska hän ei ole kokenut tarvitsevänsä vapaaehtoisen antamaa tukea. Nuoret odottivat esimerkiksi pääsykokeiden tuloksia tai tietyn kurssin alkamista. Nämä syyt olivat tavallaan positiivisia. Myös motivaation puute saattoi aiheuttaa nuoren vetäytymisen hankkeesta. Heillä oli myös paljon muita ongelmia, ja osa heistä osallistui johonkin toiseen hankkeeseen, eikä jaksaminen riittänyt useaan erilaiseen hankkeeseen.

Hankkeen vetäjät joutuivat myös estämään muutaman nuoren kohdalla osallistumisen. Tuen tarve kohdistuikin pääasiassa johonkin muuhun kuin työ- ja opiskeluelämään liittyviin ongelmiin, jolloin parempia vaihtoehtoja on etsiä toinen taho. Esimerkiksi vaikeat mielenterveydenongelmat olivat sellaisia, ettei vapaaehtoisen järjestön tai vapaaehtoisen tukihenkilön antama tuki ollut riittävää, joten nuori oli ohjattu eteenpäin oikeanlaisen avun, esimerkiksi mielenterveyspalveluiden piiriin.

Vaikka nuoret eivät olisikaan alkuhaastattelusta huolimatta osallistuneet hankkeeseen, ei heitä ole jätetty yksin tai auttamatta. Heille on pyritty löytämään jokin muu taho joka pystyy auttamaan paremmin. Vaikka osallistuminen ei olekaan onnistunut, on nuori ottanut jo jonkinlaisen askeleen ja pyrkinyt auttamaan itse itseään etsimällä apua. Nuori voi itse hakeutua toisen auttamistahon piiriin. Kaiken kaikkiaan osallistuneet nuoret eivät poikenneet suuresti hankkeeseen lähteneistä nuorista.

6. KOKEMUKSET TYÖTTÖMYYDESTÄ

Nuoren hyvinvointikokemukseen vaikuttaa se, kuinka hyvin nuori tuntee pystyvänsä hallitsemaan ja ohjailemaan elämäänsä erilaisissa ongelmatilanteissa (Aaltonen, ym. 1999, 204-206; Kettunen, ym. 2001, 11-12). Tutkimusten mukaan työttömyys aiheuttaa sosiaalisten ja somaattisten ongelmien lisääntymistä ja runsasta terveyspalvelujen käyttöä, sekä yhteiskunnasta vieraantumista (esim. Halonen, ym. 2007, 70). Lisäksi pitkittynyt työttömyys on riski taloudelle. Toisaalta monet työttömyydestä johtuvat ongelmat ovat osaltaan myös aiheuttaneet pudokkuutta, joten joskus on vaikea erotella syy-seuraussuhteita.

Tämän tutkimuksen alkuhaastattelu aineiston tiedot antoivat samansuuntaisen kuvan nuorten terveydentilasta, sosiaali- ja terveyspalveluiden runsaasta käytöstä, työnhaun ongelmista, avun tarpeesta yms. Vaikka erilaisista virallisista tilastoista ja ennakkohaastattelustakin on voitu kerätä objektiivisia tietoja, ne eivät kerro tärkeintä, eli sitä, miten nuoret oman tilanteensa ovat kokeneet ja miten työttömyys on vaikuttanut heidän elämäänsä. Teemahaastattelun tarkoituksena on nimenomaan saada tietoa nuorten omakohtaisista, subjektiivisista kokemuksista. (Veenhoven 2007, 1, 19.) Molemmat indikaattorit antavat tärkeää tietoa nuorten työttömyydestä ja koulupudokkuudesta. Ulkopuolisuuden kokemuksista nuoret nostivat esiin heihin kohdistuvat negatiiviset asenteet, taloudellisen tilanteen aiheuttamat ongelmat, yhteiskunnan ulkopuolelle jäämisen, sekä häpeän ja itsetunnon laskun.

6.1. Negatiiviset asenteet työttömiä nuoria kohtaan

Nuorten, varsinkin työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten asema on vaikeutunut nyky-yhteiskunnan tiukentuneitten asenteiden ja vaatimusten myötä. Työelämän ulkopuolelle jäämistä pidetään usein nuoren omana vikana tai laiskuutena. (Suutari 2002, 29, 33; Helne 1998, 41.) Myös tässä tutkimuksessa nuoret toivat esiin heihin kohdistuvat negatiiviset asenteet. He kokivat olevansa leimattuja laiskoiksi tai epäonnistujiksi, mutta leima koettiin vääräksi ja loukkaavaksi. Monet haluavat töihin tai opiskelemaan ja ovat valmiita tekemään tavoitteen eteen paljon töitä. Osalla tavoitteeseen pääseminen vaatii enemmän työtä ja aikaa erilaisten elämäntilanteiden ja ongelmien takia. He kokevat, että ensin on saatava oma elämä sellaiseksi, että työnhaku, opiskelu tai työnteko on mahdollista.

Nyky-yhteiskunta painottaa työelämän tärkeyttä ja merkityksellisyyttä. Ilman työpaikkaa henkilö on ikään kuin epäonnistunut ja hän jää helposti yhteiskunnan ulkopuolelle. Työttömyyttä pidetään omana vikana ja työtön saa epäonnistujan leiman. Ajatellaan esimerkiksi, että työpaikan saa, jos vaan viitsii hakea. Usein kuitenkin unohdetaan se, että työttömyydelle tai työnsaannin vaikeudelle voi olla selitys.

Mulla tuli mieleen tää ns. leima, et työttömät on laiskoja. Ei todellakaan ole... Siis mä olen ollut lähinnä lamaanut. Ne alkaa samalla kirjaimella.... On niin monia syitä, miks on työttömyyttä. Toiset hakee ihan hirveesti töihin mutta ei pääse. (H4)

... ja sitte ehkä semmonen et pelkää mitä muut ihmiset musta ajattelee. Koska työttömistä voi olla negatiivista stigmaa tai leimaa. Vähän niinku sellasta, et jos se vaan yrittäis niin se sais töitä tai jotain... ja se vaan makaa kotona eikä tee mitään. Ja jotenkin ehkä on semmonen oletus, et ihmiset heijastaa muhun niinku negatiivisia oletuksia... et liittää piirteitä mitä mussa ei välttämättä ole. (TH2)

...tai et just se... muut ajattelis et mä olen nyt ihmisenä epäonnistunut kun mä en ole onnistunut löytämään itselleni työpaikkaa. (H3)

Usein työttömyyttä ja koulupudokkuutta aiheuttavat erilaiset mielenterveysongelmat ja masennusoireet, jotka estävät täysipainoisen opiskelun tai työnteon. Myös mielenterveysongelmien takia nuoret kokevat saaneensa tietynlaisen leiman. Toisaalta ongelmia saataan vähätellä, eikä ongelman laajuutta tai vakavuutta ymmärretä riittävästi.

Monet saattaa ehkä aatella masennuksen semmoseks... sanoo että joo no mullakin on joskus ollu ja se lähti pois kun mä otin itseä niskasta kiinni ... kaipais enemmän semmosta myötätuntoa. (H2)

Työelämän tiukentuneet tehokkuusvaatimukset heijastuvat luonnollisesti myös työnantajien toiveisiin. Työnantajat toivovat saavansa mahdollisimman hyvän, tehokkaan ja joustavan työntekijän (Silvennoinen & Nori 2014, 103-104). Nuori ei kuitenkaan välttämättä täytä kaikkia vaatimuksia, varsinkin jos hänellä on erilaisia mielenterveyden ongelmia, masennusta, ahdistusta tms. Työnantaja ei välttämättä uskalla ottaa töihin nuorta, joka ei välttämättä pysty työskentelemään täysipainoisesti (Ek ym. 2004 108, 113). Mielenterveyden ongelmat voivat vaikuttaa jaksamiseen ja sosiaalisiin tilanteisiin. Nuorella voi olla päiviä, jolloin hän ei jaksaa lähteä ulos tai ettei hän uskalla kohdata muita.

Tämä vaikuttaa siten, että vaikka nuoret haluaisivat työhön tai opiskelemaan, negatiiviset asenteet tai väärät oletukset mielenterveysongelmista voivat estää sekä työnantajaa ottamasta töihin nuorta, että nuorta itseään hakeutumasta työelämään. Nuori ei esimerkiksi halua kertoa työnantajalle ongelmistaan tai taustastaan.

Tietyllä tavalla mussa elää semmonen pelko vielä itsessä, että jos joku sellainen oikea täyspäiväinen työpaikka lohkeaisi ja sitte mä en pärjäisikään siellä, mua jännittää sellainen kokeeko työnantaja itsensä huijatuksi, mut tätä varten koetan terveyhtyä ajan kanssa. (H4)

Et se (työnteko) menis huonosti ja sais huonon maineen...ei vaan pysty käymään siel töissä ja se on semmonen asia et sitä ei työnantajalle niinku osaa tai kehtaa selittää ... et joo mä oon masentunu ja mulla on mielenterveysongelmia... et sen takia mä en välttämättä tänään tai huomenna pääse töihin... Semmosta työntekijää ei haluta... Nii se tuo omia haasteita. (H2)

Huoli voi siis kohdistua myös tulevaan, mikäli nuori ei juuri tällä hetkellä pysty työskentelemään, uskoo kuntoutuvansa ja voivansa työskennellä myöhemmin täyspainoisesti. Nuori saattaa siis jättää hakeutumatta työelämään, koska ei halua pilata tulevaisuuden hyviä mahdollisuuksia tämän hetken vaikean elämäntilanteensa takia. Tämäkin kuvaa sitä, että nuoret haluavat kuntoutua ja tehdä töitä, kunhan siihen on mahdollisuus.

Ulkopuolisten ja erityisesti työnantajien negatiiviset käsitykset nuorista, työttömistä ja mielenterveysongelmista estävät monien nuorten työllistymisen, vaikka nuori itse haluaisi työskennellä. He ovat valmiita tekemään töitä nyt terveydentilanteensa eteen, jotta voisivat myöhemmin osallistua työelämään.

6.2. Heikko taloudellinen tilanne

Työttömyys vaikuttaa nuoren taloudelliseen tilanteeseen. Hyvän taloudellisen tilanteen ja työn myötä nuori voi tuntea elämänsä turvatuksi. (Aaltonen, ym. 1999, 204-206; Kettunen, ym. 2001, 11-12.) Hyvä taloudellinen tilanne mahdollistaa myös yhteiskuntaan ja sosiaalisiin toimiin osallistumisen ja lisää erilaisia valinnanmahdollisuuksia. Kun työpaikka ja riittävät tulot puuttuvat, vaikeutuu nuoren elämä oleellisesti, sillä nuori ei enää hallitse omaa elämäänsä samalla tavalla kuin palkkaa ansaitseva nuori.

Mitä pidempi työttömyysaika on ja mitä vähemmän taustalla on työhistoriaa, sitä huonompi taloudellinen tilanne on, sillä monet etuudet ovat riippuvaisia työhistoriasta. Koska nuorilla ei ole työhistoriaa eikä palkkatuloja, jäävät etuudetkin pieniksi. Osa nuorista on saattanut turvautua pikaluottoihin tai nuorella on maksuhäiriömerkintä (vrt. alkuhaastattelu). Tosin teemahaastattelussa talousasiat nousivat esiin vain muutaman kohdalla. Nuoret kertoivat tiukasta rahatilanteesta ja sen vaikutuksista elämään, mutta esimerkiksi maksuhäiriöt tai pikaluotot eivät nousseet esiin.

Matalat tulot vaikeuttavat nuoren arkea, sillä rahat eivät aina riitä arjen pakollisiin menoihin. Rahahuolet aiheuttavat stressiä ja huolta. Työttömyydellä, huonolla taloudellisella tilanteella ja varattomuudella on merkitystä elämäntyytyväisyyteen (Vaarama, Siljander, ym. 2010, 141). Nuoret kuvaavatkin taloudellisen tilanteen vaikuttavan mielialaan ja itsetuntoon. Hyvä ja vakaa taloudellinen tilanne antaa nuorelle myös mahdollisuuden olla itsenäinen ja elää taloudellisesti vakaisissa olosuhteissa.

Taloudellinen tilanne vaikuttaa ihmisen tekemisiin ja mielialaan tosi paljon, et vähän...sellaista stressiä raha-asioista. se et rahat riittä. Monena kuuna ollukki nii et saa pistä vanhemmille viestiä ”voiks sä laittaa mulle parikymppiä rahaa et mä saan ruokaa. (H2)

Se on vaikuttanu kaikista eniten mun itsetuntoon ...tai on ollu tosi vaikee nähdä itsensä mun avopuolison kanssa silleen niinku tasa-vertaisena kumppanina kun mä olen ollu hänestä niin taloudellisti niin riippuvainen. Ni se on siihen kaikista eniten vaikuttanu. (H3)

Elämänhallinnan kannalta olennaista on kyky hallita rahan käyttöä ja henkilökohtaisen budjetointi taitoa (Paju & Vehviläinen 2001, 69-70). Se rajoittaa kuitenkin nuoren elämää ja rahankäyttöä. Itsekurista ja budjetoititaidoista kertoo se, että nuoret ymmärätävät oman taloudellisen tilanteensa ja elävät sen mukaisesti.

Mulla on luottotiedot monella menee luottotiedot ja tulee maksuhäiriöitä siinä kun tukijuttuja pitä odotella aika kauan ja sitte ylipänsä, että jos tulotaso laskee ei välätämätä voi kestä ennen kuin oppii tavallaan siihen et nyt mun pitä oppia elämänä paljon pienemmällä. (H6)

Kitkuttaa... mitä mä olen itse huomannut ite elää suht tiukasti, koska elää tuilla. (H2)

Yhteiskunnan monet toiminnot vaativat rahaa. Monet haastateltavien nuorten ystävästä on jo työelämäsä ja heidän rahankäyttömähdollisuutensa poikkeavat työtömän nuoren rahankäytöstä, joten rahahuolet voi vaikuttaa myös sosiaalisiin suhteisiin ja eristää nuoren yhteiskunnasta. Raha ei välätämätä riitä osallistumiseen samalla tavalla kuin muilla työsäkäyvillä ikätövereilla.

Paljon rahahuolia... Sit se saattaa heijastua ihmissuhteisiin, jos ei ole kauheasti rahaa, ei voi kauheasti tehdä mitää kavereitten kä ja voi tulla semmonen olo et mua ei varmaan halutakaan kun mun kanssa ei voi tehdä semmost kivaa, jota voi tehä jonkun kans kellä olis rahaa käytösä ja ehkä voi olla hankalampi pitä yhteyksiä jos asuu vieraalla paikkakunnalla.(H6)

Haastatellut nuoret olivat tietoisia omasta taloudellisesta tilanteestaan ja sen vaatimista toimista (esimerkiksi sästäminen tai tulojen mukaan eläminen). Heidän elämänäsä tulot

vaikuttivat negatiivisesti koska ne rajoittivat esimerkiksi kuluttamista tai sosiaalista elämää. Alkuhaastattelussa sen sijaan kävi ilmi, että osalla nuorilla on taloudellisia vaikeuksia pienten tulojen lisäksi myös siksi, että heillä on maksuhäiriömerkintöjä, joko itse aiheutettuna tai jonkun ulkopuolisen, esimerkiksi vanhemman aiheuttamana.

6.3. Arjen hallinnan vaikeudet ja ulkopuolisuuden tunne

Myös arjenhallinta on elämänhallinnan kannalta merkittävä taito. Työ- tai opiskeluelämän ulkopuolisuuden myötä arki ja ajanhallinta saattaa menettää merkityksensä, sillä työ- ja opiskeluelämän säännöllisyys jäsentää arkipäivää. (Paju & Vehviläinen 2001, 69-70; Vehviläinen 1998, 33.) Ilman säännöllistä toimintaa päivärytmi saattaa olla hallitsematonta, jolloin arjen kaikki toiminnotkin (kodinhoito, sosiaaliset suhteet ja virallisten asioiden hoito) kärsivät. Nuoren syrjäytymisriski kasvaa edelleen, mikäli nuori ei löydä korvaavaa toimintaa, kuten esimerkiksi harrastustoimintaa opiskelu- tai työelämän tilalle. (Kivelä & Ahola 2007, 26-27.) Haastatellut nuoret kertovat ulkopuolisuuden vaikuttavan arkeen. Arkea on vaikea hallita, kun ei ole pakko lähteä mihinkään tai huolehtia asioista, jolloin myös itsestä huolenpittäminen saattaa kärsiä, kun ei ole pakollisia menoja.

Mä pyrin pitämään aika pitkälle semmosista tietyistä rutiineista kiinni. Et työttömyys on tehnyt siitä vaikeampaa mun mielestä, et sit aina kun mä olen ollut opiskelemassa tai töissä ni sit se on ollu helpompaa kun on ne samat tietyt kellonajat, nyt työttömänä mun unirytmä on kärsinyt tosi paljon. Ja sen takii ei sit saa järjesteltyy mitään muutaakaan. Se on ollu hankalampaa. (H3)

Se (työttömyys) hankaloitti elämää selkeesti, siin kohtaa arkirutiinit katos oikeestaan kokonaan. Se et jokainen ihminen tarvii ne tietyt rutiinit kuiteski. Siinä vaiheessa kun niitä ei oo ... ni sit omalla kohalla tosi nopeesti vuorokausirytmä kääntyy pääläelleen. Nukutaan päivät ja valvotaan yöt. Se et ruokailutottumukset menee ihan päin sanonko mitä. Syö tosi huonosti ja se monipuolisuus katoaa kokonaan....ei sulla ole mitään minne mennä ni miks nähän mitää vaivaa minkään eteen. (H2)

Kun ulkopuolisuus kestää pitkään, on riskinä se, että nuori jättäytyy tai jää syrjään. Kun ikätoverit viettävät aikansa koulussa tai työssä, ei ulkopuolella olevalla nuorella ole säännöllistä pakkoa lähteä kotoa. Mitä pidemmäksi ulkopuolisuus muodostuu, sitä vaikeampaa nuoren on lähteä kotoa ja olla ystävien kanssa.

Et tuppaa vähän käymään et kun on se oma kämppä ja asuu yksin eikä niinku kukaan tuu suo hakeen, et nyt mennä nii sit siinä käy nii... istuu koko päivän kotoo... (H2)

...ja mitä pidempään sitä on työttömänä sitä syvemälle sitä tavallaan vajoaa omaan kuplaansa. (H4)

Muutammat nuoret kertoivat, että pyrkivät itse välttämään ulkopuolelle jäämistä. Heillä saattaa olla esimerkiksi mielekkäitä harrastuksia tai he voivat olla muuten aktiivisia. Vaikka harrastukset eivät tuokaan samanlaista säännöllisyyttä kuin koulu tai työ, rytmittää se päivää.

Ja nykyään mulla on kaikenlaista tekemistä. niin kotona kuin täällä kaupungissaki, et mua voisi sanoa aktiiviseksi ihmiseksi nykyään. se on tosi kivaa. (H4)

Sit on yrittäny muulla täydentää sitä päivää, vaikka et me ollaan sovittu mun avopuolison kanssa, et kun hän on töissä nin mun homma on sit vaikka kotona just silleen et mä vaikka laitan ruokaa, niinku siivoon ja muuta ni mä pystyn ohjelmoimaan mun päivää sellasten ninku ympärille sit... Ja sit kun meillä on koira...(H3)

Aina se ei kuitenkaan onnistu, joten nuorten syrjäytymisriskiin on siis puututtava mahdollisimman ajoissa, jo ennen kuin nuori jättäytyy kotiin. Vaikka nuoren päivää ei rytmitäkään koulu- tai työelämä, on nuoren päivärytmi pyrittävä pitämään mahdollisimman normaalina ja nuorta tuettava lähtemään kotoa. Mitä pidemmäksi syrjään jääminen kestää, sitä vaikeampaa on lähteä kotoa muiden ihmisten pariin.

6.4. Työttömyyden aiheuttama häpeän ja epävarmuuden tunne

Yhteiskunta painottaa koulutuksen ja työelämään osallistumisen tärkeyttä. Työttömyys aiheuttaa itsetunto-ongelmia, ahdistusta ja sosiaalisista verkostoista syrjään jäämistä, sitä enemmän mitä pidempään työttömyys kestää. (Suutari 2002, 32; Kettunen, ym.2001, 85-88.) Työttömyys tulkitaan usein epäonnistumiseksi, joten nuoret kokevat tilanteensa usein häpeälliseksi asiaksi, josta ei haluta kertoa ulkopuolisille. Myös itsetunto saattaa heiketä, koska työttömyys aiheuttaa itsetunnon laskua ja arvottomuuden tunnetta.

Koska se heti vaan, kun menee joihinkin uusiin tilanteisiin joissa kohtaa uusia ihmisiä tulee semmosta häpeää siitä... että jos tulee semmonen olo et tarvii selitellä...häpeää ja sellasta syyllisyyttä ja... vähän semmosta niinku toivottomuutta. (H6)

Et itsellä on sellainen kokemus työttömänä, et ikään kuin ei olis yhtä arvokas tai tärke ihminen tai mun ajatuksilla tai mielipiteellä ei ole niin väliä. (H3)

Elämänhallinnan ja tyytyväisyyden kannalta on tärkeää, että nuori voi suunnitella elämänsä ja tulevaisuutta. Kun nuori ei tiedä esimerkiksi käytettävissä olevia tuloja tai mahdollisuuksia, on suunnitteleminen vaikeaa. Työttömyys ja erilaisten etuuksien ja päätösten odottaminen voi kestää pitkiä aikoja. Odotusaikana ei välttämättä voi eikä halua suunnitella tulevaa. Sisäisen elämänhallinnan kannalta on merkitystä sillä, että nuorella on

tunne siitä, että pystyy hallitsemaan elämäänsä ja tekemään suunnitelmia tulevaisuuden varalle. Suunnitelmallisuus on hankalaa, jos joutuu odottamaan päätöksiä pitkään. (Aaltonen, ym. 1999, 204-206; Kettunen ym. 2001, 11-12.) Elämänhallinnan tunteen kannalta on tärkeää myös se, että nuori kokee hallitsevansa elämäänsä ja että hän tuntee voivansa vaikuttaa elämäänsä ja suunnitella tulevaa. Mikäli nuori ei esimerkiksi tiedä miten ja koska hänen hakemuksensa ratkaistaan tai millaisia tukia tai mahdollisuuksia hän saa, ei hän pysty myöskään tekemään päätöksiä.

Sit epävarmuutta tulevaisuudesta ja sitte vaikea ehkä sitoutua muihinkaan asioihin kauheen silleen... (H6)

Myös tietynlainen vakaus tai pysyvyys niin henkilökohtaisessa elämässä, kuin yhteiskunnassa yleensäkin luo turvallisuutta. Aikaisemmin elämä oli tietyllä tavalla ennustettavaa. Nuoren valmistuttua ammattiin, oli työpaikka lähes varma ja toisaalta työpaikan saattoi saada ilman koulutustakin. Työpaikkojen pysyvyys oli myös varmempaa, samassa työpaikassa saattoi olla koko aktiivisen työikänsä. Enää ei ole tarjolla turvattuja tai varmoja työpaikkoja kaikille halukkaille. Työpaikkoihin vaaditaan myös entistä enemmän koulutusta, kokemusta ja joustavuutta.

Jotenkin tuntuu että on hirvittävää rakettitiedettä hankkia töitä näissä olosuhteissa missä ....en mä tiedä oispa semmosta kuin ennen, et mä meneen tiskille ja sanoo et ”mä haluan töitä”.... mä toivoisin semmosta pysyvyyttä ja semmosta varmuutta. (H4)

Nyky-yhteiskunnan vaatimukset aiheuttavat epävarmuutta työmarkkinoilla, myös nuorten kohdalla. Työpaikkoja on entistä vaikeampi löytää, eikä työpaikat ole enää yhtä pysyviä kuin aikaisemmin.

Nuorten työttömyyskokemukset keskittyivät heihin kohdistuviin negatiivisiin asenteisiin, pienten tulojen aiheuttamiin taloudellisiin ongelmiin, ulkopuolisuuden aiheuttamaan arjenhallinnan vaikeuteen ja itsetunnon ongelmiin.

7. NUORTEN KOKEMUKSET TUKIPALVELUISTA

Vaikka työ- ja opiskeluelämän ulkopuolella oleva nuori olisikin syrjäytynyt tai syrjäytymisvaarassa, on hänellä mahdollisuuksia saada asiat järjestykseen, mutta se vaatii paljon työtä, tukea sekä omaa halua (Järvinen ja Jahnukainen 2001, 136). Kun arvioidaan nuoren syrjäytymisriskiä, yhtenä merkittävä arvion kohteena on juuri nuoren kyky etsiä ympäristöstään tietoa ja apua (Karjalainen ym. 2002, 256).

Aineiston nuoret ovat olleet työ- ja koulutuselämän ulkopuolella pitkiäkin aikoja ja heillä on usein erilaisia henkilökohtaisia ongelmia, kuten esimerkiksi terveys- tai mielenterveysongelmia. Aineiston nuorille, kuten syrjäytymisvaarassa oleville nuorille yleensäkin, on tyypillistä monien eri instituutioiden asiakkuus. Näitä palveluita tarjoaa sekä viralliset tahot, kolmassektori että vapaaehtoiset tahot. Mutta eri auttamistahot eivät kilpaile keskenään, vaan ne tukevat toisiaan. (Nuotio & Miettinen 2011, 193.) Suurin osa alkuhaastattelun ja erityisesti teemahaastattelun nuorista ovat siis tunnistanee ongelmansa ja osanneet hakea apua, joten heidän syrjäytymisriskinsä on huomattavasti paljon pienempi kuin nuorten, jotka ovat täysin ulkopuolisia kaikesta tai jotka eivät ole halukkaita ottamaan tukea vastaan. Suurimassa syrjäytymisriskissä ovat nuoret, jotka ovat kaikkien toimintojen ulkopuolella, eivätkä halua tai osaa hakea apua.

Mä kyllästyin mun omaan tilaanteeseeni ja päätin sitte sen takia hankkii itselleni ohjaamon kautta tällasen urasuunnittelijan ja sitten tän Oma Koutsin palvelun kautta tukihenkilön. ihan et vaan saan asiat kuntoon. (H3)

Nuorilta kysyttiin erilaisten palveluiden käytöstä. Nuoret eivät kertoneet tarkasti mitä ja millaisia palveluita he olivat käyttäneet. Mutta haastatteluissa kävi ilmi, että nuorilla oli kokemusta sekä virallisten tahojen, kolmannen sektorin, että monien vapaaehtoisten tahojen järjestämistä palveluista. Nämä auttamistahot voivat muodostaa nuorelle välttämättömän sosiaalisen verkoston nuoren oman sosiaalisen verkoston rinnalle tai korvata puuttuvan sosiaalisen verkoston kokonaan. Nämä verkostot pyrkivät estämään nuorten syrjäytymisen ja ohjaamaan toimintaa oikeaan suuntaan. Samanlaisia ajatuksia on myös teemahaastatteluilla nuorilla. Monet nuoret kokevat hyötyvänsä monenlaisista palveluista, koska ne nimenomaan täydentävät toisiaan.

Vaikka nuoria yleisesti pidetään laiskoina, he pyrkivät kuitenkin myös itse ottamaan selvää erilaisista apu- ja tukimahdollisuuksista. He haluavat saada apua ja saada elämänsä sellaiseen kuntoon, että voivat tulevaisuudessa päästä työelämään.

Musta ihan mahtava kun on niin paljon palveluita ja kaikkeen voi vaan takertua ja ihan oikeasti olen alkanut käyttää niitä koska koen niitä tarvitsevani...mun mielestä mä olen hyvä esimerkki siitä, mitä voidaan kaikenlaisella kuntoutuksella saada aikaan. (H4)

Ne neuropsykologin käynnit, kyl nekin on yhtäläillä tärkeitä, niitä ei oo yhtä usein, kai se monipuolisuus. (H3)

Joo kyllä mä olen kaikenlaist apua saanut. Asumisen suhteen ja opiskelun...niistä on ollu hyötyä. (H5)

Nuoren hyvinvointikokemukseen vaikuttaa se, kuinka hyvin hän tuntee pystyvänsä hallitsemaan ja ohjailemaan elämäänsä erilaisissa ongelmatilanteissa, esimerkiksi työttömyyttä kohdatessaan (Aaltonen, ym. 1999, 204-206; Kettunen, ym. 2001, 11-12). Tutkimusten mukaan työttömyys aiheuttaa sosiaalisten ja somaattisten ongelmien lisääntymistä ja runsasta terveystalvelujen käyttöä, sekä yhteiskunnasta vieraantumista (esim. Halonen, ym. 2007, 70). Lisäksi pitkittynyt työttömyys on riski nuoren taloudelle. Toisaalta monet työttömyydestä johtuvat ongelmat ovat osaltaan myös aiheuttaneet pudokkuutta, joten joskus on vaikea erotella syy seuraussuhteita.

Alkuhaastatteluaineiston tiedot antoivat samansuuntaisen kuvan nuorten terveydentilasta, sosiaali- ja terveystalveluiden runsaasta käytöstä, työnhaun ongelmista, avun tarpeesta yms. Vaikka erilaisista virallisista tilastoista ja ennakkohaastattelusta on voitu kerätä ”tilastoja”, ne eivät kerro sitä, miten nuoret oman tilanteensa ovat kokeneet ja miten työttömyys on vaikuttanut heidän elämäänsä. Teemahaastattelun tarkoituksena onkin nimenomaan saada tietoa nuorten omakohtaisista kokemuksista. Tärkeää on siis nostaa nuorten omat subjektiiviset kokemukset esiin. Tilastot antavat siis objektiivisia tietoja, mutta subjektiiviset indikaattorit painottavat yksilön omia mielipiteitä ja kokemuksia (Veenhoven 2007, 1, 19) työttömyydestä ja syrjässä olemisesta. Molemmat indikaattorit antavat tärkeää tietoa nuorten työttömyydestä ja koulupudokkuudesta.

Teemahaastattelussa nuorilta kysyttiin kokemuksia työelämän ja opiskeluiden ulkopuolella olemisesta ja siitä miten se on vaikuttanut heidän elämäänsä. Ulkopuolisuuden ko-

kemuksesta nuoret itse nostivat esiin heihin kohdistuvat negatiiviset asenteet, taloudellisen tilanteen aiheuttamat ongelmat, yhteiskunnan ulkopuolelle jäämisen, sekä häpeän ja itsetunnon laskun.

7.1. Kokemuksia vapaaehtoisesta Oma Koutsi -hankkeesta

Kun nuoren välttämättömistä tarpeista, kuten taloudellisesta tilanteesta, terveydentilasta, työelämäpalveluista ja muista yhteiskunnan vastuulla olevista palveluista on huolehdittu, voi nuori tarvita vielä lisää tukea ja apua elämäänsä. Rinnalle siis tarvitaan erilaisia tukipalveluita, jotka osaltaan helpottavat tai parantavat nuoren elämänhallintaa

Tosi hyvää apua. Musta tuntuu et jos en olis Oma Koutsin asiakkaana. ni mun tilanne saattais olla sellanen et mä istuisin kotona 24/7, ei jaksais pitää itsestä ollenkaa huolta. (H2)

Viralliset tahot toimivat yleensä tarkkojen ohjeistusten ja tavoitteiden mukaisesti, yrityksillä puolestaan on usein tulostavoitteet. Vapaaehtoiset toimijat voivat sen sijaan toimia vapaammin, ilman julkisen tahon velvoitteita tai yritysten taloudellisia tavoitteita, joten niillä on paremmat mahdollisuudet toimia kohderyhmän toiveiden ja tarpeiden mukaisesti. Niissä on usein myös enemmän aikaa ja mahdollisuuksia keskittyä yhteen nuoreen ja hänen ongelmiin. (Seppälä 2011, 150.) Esimerkiksi Oma Koutsi -toiminta perustuu vapaaehtoiseen tukihenkilöiden toimintaan, eikä toimintaa ole tarkasti määritelty, joten nuori ja hankkeen henkilökunta ja vapaaehtoinen ovat voineet keskenään suunnitella nuoren tukitoimet.

Mikäli nuorella on vaikeuksia hallita arkea, muistaa tärkeitä asioita tai lähteä kotoa, vapaaehtoinen voi huolehtia nuoren menoista ja esimerkiksi muistuttaa niistä lähettämällä muistutusviestejä. Se tuo nuoren elämään turvallisuutta ja hyvänolon tunnetta, kun joku toinen välittää ja huolehtii.

Jos mulla on semmonen olo et mä en millään jaksa, tuntuu et energiat ei riitä tai mulla on jokin käynti verikokeita tai muuta... ni sit tulee viesti siltä tukihenkilöltä edellisenä päivänä et huomenna muista tulla. Ja sit on semmonen hymyilevä emoji ni siin tulee vähän pirteempi olo. (H3)

Sovitaan et hän laittaa muistutuksen jos on joku on joku tärkeä juttu. Niin hän laittaa viestil muistutuksen ja tollee... (H1)

Ja sitte ollaan viimeks käyty ostamassa isompi kalenteri ja katottiin että mä saan laitettua tärkeitä tapaamiset ylös... (H6)

Oma Koutsi -toiminta perustuu vapaaehtoiseen tukihenkilötoimintaan. Toimintaa ei ole tarkasti määritelty, joten nuori, hankkeen henkilökunta ja vapaaehtoinen ovat voineet suunnitella nuoren tukitoimet. Nuori ja tukihenkilö ovat saattaneet sopia tapaamisia säännöllisesti tai tarpeen mukaan. Tukihenkilön kanssa nuori on voinut tavata vaikka kahvin tai ulkoilun merkeissä tai tukihenkilö on lähtenyt mukaan uusiin paikkoihin.

No siis vaihdellen...et me yleensä kerran viikossa tavataan ja eri asioita tehdään.. et välil me mennään syömään jonnekin ja sit keskustellaan, välil me ollaan käyty kävelylenkillä jossai... ja sit... no just itellä kun on vähän tavallaan tai aika paljonkin vaikeuksia jos pitää mennä jutteleen jonkun kaa ...niin just semmosis on ollu tukena. (H1)

Jos mun täytyy hakee jotain työpaikkaa tai täyttää jotain lomakkeita tai asioida virastossa ni ne on mulle tosi epämiellyttävii ja hankalii asioita. mä en sit saa välttämättä mentyä paikalle, jos mun pitäsi muistaa tai päästä sinne. ja just niinku se auttaa kun on joku ihminen joka istuu vieressä ja katsoo et mä kirjotan sen työhakemuksen ja lähetän sen. (H3)

Pitkään työ- ja koulutuselämän ulkopuolisuus voi aiheuttaa sen, että nuoren on vaikea lähteä kotoa ja uusiin paikkoihin tutustuminen voi olla vaikeaa. Nuori tarvitsee tukea siis sekä kotoa lähtemiseen, että virallisten asioiden hoitamiseen.

Varsinkin jos menee sen kanssa yhdessä. se on niin paljon helpompaa. Et on joku ihminen jonka kanssa hoidat niitä asioit... että se vähän tökkii et kai sä ole tulossa... (H2)

Koutsin tehtävänä on vähän niinku jeesiä mua siinä työnhausa sillai et... miten mä voin ilman työkokemusta näitä mun hyviä puolia kirjoittaa vaikka työhakemukseen tai cv:hen ja tollasta. (H4)

Vapaaehtoisen tukea tarvitaan siis monilla elämänalueilla, arkipäiväisistä asioista huolehtimisesta kuuntelemiseen. Apu on tärkeää, jotta nuori saa elämänsä hallintaan ja pysyy jatkamaan esimerkiksi työ- tai koulupaikan etsintää.

7.2. Erot epävirallisen ja virallisen tuen välillä

Nuoret tarvitsevat paljon apua ja tukea sekä virallisilta, että vapaaehtoisilta tahoilta. He pitivät molempia tärkeinä ja toisiaan tukevinä. Nuoria pyydettiin kertomaan kokemuksistaan eri tukimuodoista, sekä miettimään eroja vapaaehtoisten palvelujen ja virallisten tahojen (esim. Kela, sosiaalitoimisto) järjestämien palveluiden välillä. Nuoret kertoivat myös, miten he Oma Koutsissa ovat toimineet vapaaehtoisen tukihenkilön kanssa päästäkseen tavoitteeseen.

Vaikka sosiaalihuoltolain perusteella nuoria pyritään auttamaan monipuolisten palveluiden avulla ja sen työskentelytavat sekä tavoitteet ovat samanlaiset kuin esimerkiksi Oma Koutsissa. Mutta toisaalta nuorisopalvelutakuu on suunnattu erityisesti alle 25-vuotiaille nuorille. (Sosiaalihuoltolaki, soveltamisopas 2016, 38-39.) Nuorisotakuun perusteella palveluita järjestetään alle 25 –vuotiaille, mutta esimerkiksi Oma Koutsin asiakkaana on 29-vuotiaita nuoria, joten he jäävät sosiaalitoimen palveluiden ulkopuolelle. Vaikka palvelut ovat samantapaisia, ovat nuoret kokeneet eroja virallisen ja vapaaehtoisen palvelun välillä.

Nuorten kokemukset virallisten ja vapaaehtoisten palveluiden välillä olivat samansuuntaisia. Vapaaehtoisten palveluiden vahvuutena pidetään nimenomaan sitä, että toiminta on epävirallisempaa, yksilöllisempää ja ihmisläheisempää. Moni koki saaneensa paljon apua ja tukea ongelmiinsa. Merkittävää oli myös, että palvelua oli epävirallisempaa, joten nuorella oli mahdollisuus saada apua virka-ajan ulkopuolella ja että aloittaminen oli helppoa. Lähinnä nuoret vertasivat Oma Koutsia virallisiin auttamistahoihin. Muutama laski vapaaehtoiseihin palveluihin kolmannen sektorin nuoriso- ja mielenterveyspalvelut.

7.2.1. Vapaaehtoisen tuen epävirallisuus

Auttamistyössä on kyse ihmisten välisestä toiminnasta. Miszalin (1996, 11) mukaan henkilökohtaisissa suhteissa tärkeää on luottamuksellisuus ja läheisyys. Suhde perustuu yhdenmukaisuuteen, ystävyYTEEN sekä yhteisiin arvoihin ja uskomuksiin. Luottamuksellisuuden perusta on sosiaalinen läheisyys toiseen (nuori ja vapaaehtoinen), joten luottamus heikkenee kun sosiaalinen etäisyys kasvaa (esimerkiksi työntekijä ja asiakas). (Suutari 2001, 159.) Vapaaehtoisen tukihenkilötoiminnan pääperiaatteita onkin vapaaehtoisuus, luottamuksellisuus, tasa-arvoisuus ja turvallisuus. Vapaaehtoistoiminta luo siis läheisemmän ja tasa-arvoisemman suhteen kahden henkilön välille, kun taas ammatillisessa suhteessa toinen on avun antaja ja toinen sen saaja. (Nuotio & Miettinen 2011, 193.)

Ystävyys nuoren ja vapaaehtoisen välillä

Nuoret kokevat tarvitsevansa luotettavan ja läheisen tukihenkilöä, joka voisi olla myös ystävä. Heille oli tärkeää, että keskustelu ja yhdessä tekeminen kohdistuu tuen antamisen lisäksi myös muuhun, kuin ainoastaan nuoren ongelmien selvittämiseen.

Varmaan ehkä jos se olis vaikka virastoihminen niin siit tulis semmonen olo, et kaikki niinko jotenkin... kaikki mitä sanon varmaan raportoits et en mä tiedä olisko siinä tunnetta semmosesta luottamuksellista... tai voisko semmosta niinku aatella kaverina tai ystävänä....(H6)

Kyllä me pyritään tapaamaan ... hän tuntuu mukavalta. ...molemmat kertoo omia juttuja. Se on ehottaman tärkeätä että siinä on muutakin kanssakäymistä. (H4)

Nuoret arvostavat myös sitä, että tukihenkilö keskusteli esimerkiksi myös omista asioistaan. Se antaa tunteen tasa-arvoisesta suhteesta, jossa myös nuoren mielipiteellä ja olemassaololla on merkitystä. Virallisten tahojen kanssa ei välttämättä synny luottamuksellista, kahden ihmisen välistä suhdetta.

Tasa-arvoisuus nuoren ja vapaaehtoisen välillä

Nuoret kokivat vapaaehtoisuuden olevan merkittävänä erona virallisten ja vapaaehtoisten järjestelmien välillä. Vapaaehtoiset koettiin toisena ihmisenä, joka on vapaaehtoisena tasavertainen nuoren kanssa, kun taas virallisten tahojen edustajat koetaan tietyn instituution virallisena edustajana, ei luotettavana ystävänä.

Mä luulen et se vaikuttaa se palkattomuus... niin onhan se tilanne ihan eri. Et molemmat vapaaehtoisesti siinä. Ketään ei pakoteta yhtään mihinkään. Kyllä se paljon vapautuneempi tilanne on silloin. (H1)

Ehkä vapaaehtoinen on sil tavalla helpompaa et siinä tietää et niinku se ihminen kenen kanssa sä olet tekemisissä se ei ole työpersoona vaan enemmänkin vaan oikee ihminen. et kun taas näis virallisissa on vähän sitä et tuntuu et niillä työntekijöillä on tietynlainen kuori minkä ne on pukenu töihin mennessä. (H2)

Semmosen eron et virallisissa palveluis joutuu kokee sitä, et sil työntekijällä, kun se on oikeesti työntekijä siinä kohtaa, niin sillä tulee niitä päiviä selkeesti, että niinku se työ ei kiinnosta. (H3)

Vaikka nuori tarvitsee tukea aikuiselta, toivoo hän vapaaehtoisen ja nuoren välille tasa-arvoisuutta. Läheinen suhde toiseen aikuiseen on tärkeä, sillä nuorella ei ole muita läheisiä aikuisia.

Ei virallisia vaatimuksia

Arkista pärjäämistä ei voida täysin tukea ammattilaisten vastaanotolla, vaan se vaatii enemmän läsnäoloa nuoren arkipäivässä, eri vuorokauden aikoina (Nuotio & Miettinen

2011, 193). Viralliset tahot toimivat tiettyjen sääntöjen, lakien ja ohjeiden mukaan, eivätkä ne mahdollista kaikkea mahdollista tuenantamista. Haastateltavat nuoret kokivat tarvitsevansa tukea ja apua myös virka-ajan ulkopuolella ja erilaisissa arjen asioissa. Nuoret kokevat, etteivät välttämättä saa tarpeeksi apua virallisilta toimijoilta.

Ku jälkihuolto toimii 8-16 ja kaikilla ohjaajilla on monta nuorta, niin niitten aika on rajallista. Ja sit kun oltiin et mä tartin enemmän apua enemmän. jonkun joka toimii vähän vapaammin. ruvettiin ettimään tukihenkilöitä.... kaikki on vähän silleen, ”mut että jälkihuolto.... etteks te voi hoitaa sitä asiaa...” et ei ne ymmärrä ettei jälkihuollolla ole aikaa... (H2)

Yhteiskunta odottaa kaikilta iän mukaista käyttäytymistä ja osallistumista. Se on asettanut erilaisia ikärajoja oikeuksille, velvollisuuksille ja vastuille ja pyrkii pääsemään tavoitteisiin mahdollisimman tehokkaasti ja nopeasti. (Harrikari 2008, 18; Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 12; Juvonen 2015, 25.) Virallisten tahot toimintaa säätelee tarkat ohjeistukset ja tavoitteet ja yrityksillä puolestaan on usein tulostavoitteensa. Vapaaehtoiset toimijoiden toiminnassa näitä vaatimuksia ole ja ne voivat toimia vapaammin, joten ne voivat toimia vapaammin kohderyhmän ja yksittäisen nuoren toiveiden ja tarpeiden mukaisesti. (Seppälä 2011, 150.) Usein viralliset tahojen palvelut ovat pakollisia. Niihin velvoitetaan osallistumaan sanktion uhalla. Pakko vähentää motivaatiota, kun itse valittu tai toivottu toiminta on motivoivaa ja siihen

Mun mielestä on tosi tärkeitä, et syrjäytymistä ehkäisevä toiminta perustuis vapaaehtoisuuteen... Jos joku asia on ihmiselle pakollista, ja varsinkin jos sinne mennään vaan sen jonkun sanktion pelosta, ni se ei motivoi tarpeeksi ihmisii. sinne mennää vaan koska ei halua sitä sanktioo, mut ei olla oikeesti. Sit siellä on ne ihmiset joita ei kiinnostaa yhtää oikeesti olla siellä. mut jos se ihminen on voinut itse valita että se voi osallistua tarjottuun toimintaan. ni silloin se on myös halunnu tulla sinne. Jolloin hän haluaa olla osallisena sitä toimintaa. niinku sen lisäksi että vaan osallistuu siihen. ja se nostaa itsetuntoa mun mielestä hyvin paljon ja sitä halua päästä siin elämässä fiksuun suuntaan. (H3)

Virallisten toimintatapojen jäykkyys ja virallisuus saa nuoren tuntemaan, ettei virallisissa tahoissa välitetä tai olla kiinnostuneista aidosti yksilöstä ja hänen elämäntilanteestaan. (Suutari 2001, 173.) Tämän tutkimuksen nuoret kokivat samoin. He korostivat vapaaehtoisten palveluiden hyviä puolia, sitä ettei vapaaehtoisten palveluiden välttämättä tarvitse noudattaa samanlaisia sääntöjä tai toimia yhtä määrätietoisesti, vaan tuki voi olla nuorelle suunnattua ja nuoren oman tilanteen mukaista.

....ei ole niin tiukkapipoista...se tiäks et ois joku laki tuolla korvan takana, mitä pitäis koko ajan muistaa ja mieltii, vaan voi puhua ihan vapaasti...(H5)

Työvoimatoimisto...vois olla ok, mut ei niillä ole semmost epävirallist toimintaa, se on aika semmost tavoitteellist, nopeaa, aikaansaavaa ja heti pitää olla tuloksia. (H6)

Nuoret toivovat saavansa erilaisia palveluita ja ovat tyytyväisiä niihin. Nuoret toivovat kuitenkin, että palvelut ja toiminta olisivat epävirallisempia. Virallisten tahojen vaatimukset ja tehokkuus voi joskus tuntua nuoresta liian vaativalta.

7.2.2. Nuoren yksilöllinen ja kokonaisvaltainen tukeminen

Yksilöllisyys ja kokonaisvaltaisuus

Yhteiskunnan tavoitteena on integroida nuoret työmarkkinoille mahdollisimman pian jolloin kaikki toiminta ja tukimuodot on suunniteltu sen mukaisesti. Henkilön oletetaan myös vastaanottavan tarjottu apu. (Suutari 2002, 29, 33; Juhila 2002, 15,34.) Nuoren kokonaisvaltaisen tilanteen tunnistaminen onkin välttämätöntä, jotta nuorta voidaan tukea oikealla tavalla. Se ei ole aina mahdollista, mutta Pajun & Vehviläisen mukaan nimenomaan nuorta lähellä olevat auttajatahot pystyvät näkemään erilaisia asioita nuoren mahdollisuuksissa (Paju & Vehviläinen (2001, 123). Tämän ovat myös nuoret kokeneet henkilökohtaisesti. He kokivat tulevansa kohdatuksi ihmisenä, ei vain työttömänä tai ongelmanuorena. Vapaaehtoisissa palveluissa on enemmän aikaa kuunnella ja keskittyä nuoren asioihin.

Mä olen ehdottomasti kokenu tämän vapaaehtoisen puolen niinku mua selkeästi helpottavan. jotenkin täällä on pystyny ja (tyttöjen talolla) on yksilökohtaisemmin tarttumaan näihin asioihin...(H4)

Tää on toiminu tosi hyvin. kyll tää on kaikkein parhain tuki mitä mä olen tähän asti saanu ett tääl on ymmärtäväisiin ihmisiin ja ne osaa ottaa nuoret hyvin...(H5)

Yksilöllisyys on tärkeää avun tarjoamisessa myös siksi, että, mikäli nuoren tilannetta ei ymmärretä ja nuorelle tarjotaan vääränlaista apua hän saattaa kieltäytyä avusta ja tuesta. ”Vääränlaisen” tuen tarjoaminen tai niihin osallistumisen velvoittaminen kertovat osaltaan siitä, ettei kaikilla ole välttämättä tietoa nuoren kokonaisvaltaisesta tilanteesta tai siitä, että virallisten tahojen toiminta perustuu lakeihin ja määrättyihin toimintatapoihin.

En ole kieltäytynyt, koska en ole siinä vaiheessa ollu kuitenkaan kykenevä niinku... se vaatii jonkinlaista sitoutumista... (H6)

Työkkärin edustaja sano että hae palkkatukipaikkoja ja kaikkee tollasta mihin mä en ollu siinä kohtaa ollenkaan valmis. se oli.. mä ymmärrä nyt mitä hän tarkoitti sillä.... mutta se oli siinä kohdassa aivan liikaa...(H4)

No ei silleen et mä oisin niinku kokonaan siitä tietynlaisesta avusta kieltäy, mut silleen kun on ehdotettu niinkun näit sosiaalistumisjuttui... niin tyttöjentalo on semmonen mä olen kieltäynyt... mut yleensä jos mä kieltäydyn jostain, mulla on jonkin näkönen perustelu siitä, et aika vaikeeta mulla on kieltäytä jostain, et mä vaan kieltäydyn jostain, mulla on joku syy, et miks. (H2)

Joskus kieltäytymisen aiheuttaa myös se, että nuoren tilanne ei välttämättä ole tiedossa, ja nuorelle tarjotaan tiettyjen sääntöjen ja ohjeiden mukaan tukea. Esimerkiksi nuorelle tarjotaan useaan kertaan samoja kursseja, kuten työllistämiskursseja tai sitten kursseja, jotka eivät ole suunnattuja heidän alalleen.

Olen kieltäytynyt työkkärin toimesta varmaan semmosia peruskursseja, mitkä liittyy siihen et miten haet töitä tai jotain...tämmösii... tai sit niitä, mistä on sanottu et ei tästä ole sulle mitään hyötyä... (H3)

Jotta tämä nuoren asioihin keskittyminen olisi mahdollista, on tärkeää, että jollakin taholla olisi mahdollisuus ottaa kokonaisvastuu nuoren tilanteesta ja ongelmista. Erikoistuminen tiettyyn ongelmaan voi vaikeuttaa ongelmien kokonaisvaltaista ratkaisemista (Välimäki 2007, 23). Esimerkiksi työvoimatoimistolla on tieto vain nuoren pitkästä työttömyshistoriasta, mutta ei taustalla olevista mielenterveyden ongelmista. Toiminta perustuu usein yleisiin ohjeisiin, lakeihin tai vaatimuksiin, jolloin nuoren yksilöllisyyttä ei voida ottaa huomioon. Juhilan mukaan erilaiset aktivointiohjelmat voivat korostaa erilaisuutta tai toiseutta, vaikka niiden tarkoituksena on ohjata ihmisiä takaisin normaaliin yhteiskuntaan (Juhila 2002, 15,34). Nuorilta vaaditaan joskus liikaa liian aikaisin, koska ei ole välttämättä tarpeeksi kokonaisvaltaista tietoa nuoren tilanteesta. Erilaiset aktivointitoimenpiteet, voivat joskus vaikuttaakin päinvastoin, esimerkiksi jos toimenpide ei johdakaan toivottuun lopputulokseen, se päinvastoin voikin passivoida nuorta ja nuori voi jopa menettää toivon useiden tai väärin toimenpiteiden takia. (Välimäki 2007, 22.)

Sanoi ett ”herran jestas sä olet kohta 30 v ja eläkettä ei ole vielä kukaan mene töihin.” ... mua jyräsi niin paljon, et mä niin kun oli et nyt mä kyllä haen työpai-kan...siis tietyllä se oli motivoivaa, mut ihminen joka on masentuneempi kuin minä niin sille se olis täys tyrmäys. Se ei ole ihan oikea tapa käsitellä tota asiaa (H4)

Nuoret toivovat, että heidän ongelmansa otetaan ”tosina”, ja että heitä tuetaan ”oikealla” tavalla ilman kauhistelua. Hankkeen tavoitteena onkin se, että nuori saa itseluottamusta ja rohkeutta lähteä kotoa. Työ- tai koulutuspaikkojen hakeminen saattaa olla liian vaativaa, koska tukea tarvitaan jo arjen pyörittämiseenkin. Toiminnan tavoitteena saattaa olla nuoren kannustaminen uuteen paikkaan tutustumiseen, ulos lähtemiseen tai sosiaalistumiseen. Henkilön syrjäytymisriskiä arvioitaessa ei voida pitäytyä vain palkkatyöhön, sillä

silloin sivuutetaan muut yhteiskuntaan integroitumisen, kuten vapaaehtoistoiminnan tai aktiivisen sosiaalisen elämän positiiviset mahdollisuudet (Suutari, 2002, 27, 30-31; Paju & Vehviläinen 2001,43).

Jollain saatto olla tavoitteena just työpaikan saanti ja jollain koulutuspaikka, jollai vaikka vaan se, että pääsee ja uskaltaa lähteä pois kotoa ja tehdä jotain, saa vaikka harrastuksen, eli tosi eri lähtökohdista eri tavoittein olevia ihmisä ja sit se on niinku ryhmätoiminnan muodossa pyrittiin auttamaan (nuorille suunnattu projekti) (H3)

olen päässyt keskustelemaan mun tilanteesta ja se on mun mielestä otettu täällä tosi hyvin sitä ei sillai suurennella eikä vähätellä. vaan se on just sellainen kun se on. (H4)

Nuoret siis tarvitsevat paljon kuuntelevia korvia, jotka keskittyvät nimenomaan tietyn nuoren henkilökohtaisiin asioihin. Luotettavan aikuisen löytyminen on sitä tärkeämpää, mitä vähemmän nuorella on omia tukiverkkoja.

7.2.3. Turvallinen ja tuttu aikuinen

Vaikka vanhempien rooli nuoren elämässä on tärkeä, ei kaikilla vanhemmilla ole kykyä tai halua osallistua riittävästi nuoren elämään. Tiedetään myös, että yhteiskunnan toimista syrjäytyminen ohjaa nuorta helposti muiden vastaavassa tilanteessa olevien nuorten seuraan, seura voi estää nuorta siirtymästä takaisin työ- tai opiskeluelämään. (Suutari 2002, 69.), joten on tärkeää, että nuoren elämään kuuluu myös henkilöitä, jotka kuuluvat ns. normaaliin yhteiskuntaan. Vaikka virallisten tahojen työntekijöiden olemassa olo on tärkeää, kuten edellä todettiin, tarvitsee nuori myös läheisemmän aikuisen lähelleen. Monilla nuorilla on kokemusta myös epäonnistuneista sosiaalisista suhteista. Nuori tarvitsee kuitenkin pitkään aikuisen seuraa ja ohjausta. Nuorella saattaa olla aikaisemmin huonoja kokemuksia ystävyysuhteista.

Nuorilla voi olla taustalla useita hankalia ihmissuhteissa. Nuori tarvitsee kuitenkin pysyviä ja turvallisia ihmissuhteita.

Kun mulla on muutenkin niinku hylätyksi tulemisen pelko ihmissuhteissa, niin tavallaan niin on ollut kiva just huomata et tää ihminen ei hylkää vaikka mä kertoisinkin omia huolia tai jotenkin olisin jollakin tapaa...haavoittuvainen tai hauras tai jotenkin ... se on empaattinen... et saa semmosen onnistumisen kokemuksia ihmissuhteissa” (H6)

Myös vapaaehtoisen ”tavallisuus” tai ongelmattomuus koettiin positiiviseksi. Nuorilla saattaa olla lähipiirissä ystäviä, joilla on sama elämäntilanne kuin nuorella itsellään ja

joilla on myös paljon ongelmia, jolloin ystävyysuhde saattaa olla henkisesti raskas ja estää nuoren kuntoutumisen.

Mulla on ehkä ollu aika paljon aikaisemmin taipumus ehkä valikoida semmosia ihmisiä joilla on aika paljon huolia ja ongelmia... niin nyt sitte tässä on poikkeee että se tukihenkilö on silleen huoleton sillä ei ole mitään semmosia hirveitä kriisejä päällä eikä ole terveys ongelmia sitte se on kepeä olo tulee siitä, kun hän tavallaan ottaa vastuun omasta hyvinvoinnistaan. (H6)

Nuori tarvitsee elämäänsä myös luotettavan aikuisen, jonka puoleen hän voi kääntyä, jos nuori kohtaa ongelmia elämässään. Nuori voi pyytää tukihenkilöä myös tuekseen hyvinkin henkilökohtaisiin tilanteisiin.

No meillä on hyvin pitkälle et viestitellään WU kautta ja sit jos mulle tulee semmonen et mä tarviin apua, ni mä pyydän et nähdään ja sit me hoidetaan se juttu. (H3)

Ja sit se tuli mun henkiseks tueks (mielenterveyspalvelu) ekalle käynnille. ja sit se oli mun kaa yhdes koulupalaveris. (H2)

No kun aloittaa opiskelun, niin on se tuki, jos asiat ei meekkään hyvin, on sitte joku jolle puhua. (H5)

Monilla nuorilla on taustalla vaikeita ihmissuhteita, eikä kaikilla ole ympärillään sellaisia ihmisiä, joiden apuun tai tuekseen voisi luottaa. Jokainen tarvitsee ympärilleen kuitenkin luotettavia ihmisiä, joilta voi tarvittaessa saada apua ja joille voi soittaa, kun tarvitsee kuuntelijan. Vapaaehtoiset tukihenkilöt ovatkin sellaisia aikuisia, jotka voivat tuoda nuoreen elämään yhden vakaan ja pysyvät ihmissuhteen. Vaikka toiminta perustuu kahden ihmisen väliseen tasa-arvoiseen suhteeseen, on tukihenkilö silti aikuinen, joka tarvittaessa myös ”katsoo perään” tai huolehtii, että tärkeät asiat tulee hoidettua

7.2.4. Oma Koutsin aloittamisen nopeus ja osallistumisen helppous

Yhteiskunnan tiukan taloustilanteen takia, on palveluiden kohdentaminen tärkeää, koska monista palveluista on jouduttu tinkimään eivätkä kaikki tuen tarvitsijat saa riittävää tukea. Avun saajatkin ovat joutuneet odottamaan pitkiä aikoja. Tukijärjestelmien nopea aloittamismahdollisuus on kuitenkin tärkeää. Koska nuorilla on vähän tietoa erilaisista palveluista, arvostavat nuoret myös sitä, että osallistuminen on tehty mahdollisimman helpoksi. Myös tiedottaminen hankkeesta nuorille tutuissa paikoissa on tärkeää. on huolehdittava myös siitä, että nuori lähtee todella mukaan. Monelta osallistuminen olisi voi-

nut jäädä kokonaan mikäli ensimmäinen tapaaminen, toiminnan aloittaminen tai vapaaehtoisen löytyminen olisi kestänyt pitkään. Oma Koutsissa tilanne on ollut hyvä, sekä ensimmäiset tapaamiset, että nuoren tukihenkilöiden valinnat on voitu tehdä nopeasti, sillä nuorille on löytynyt nopeasti vapaaehtoinen. (Oma Koutsin henkilökunta.)

Et oli tavallaan niinku tehty mulle aika helpoksi. koska sitä tultiin esittelemään sinne. en mä ois välttämättä...jos se olis ollu jossain lehden kulmassa. En olis tullu, mut koska sieltä tultiin ja muistutettiin erikseen ja kannustettiin tulemaan paikalle. (H6)

Siis totta kai se on nopeeta... niin no ite on tommissa asioissa tai tommissa tilanteissa tosi huono niinku kyselemään perään ja vaatimaan mitään niin oli se sit just hyvä et se löytys nopeesti. sii olis voinu... jos siinä olis kauan menny ehkä unohtaa koko asia ja kiinnostus ehkä loppuu eihän tosta oookkaa mihinkään. (H1)

Oma Koutsin tilanne on ollut hyvä, ja nuoret ovat voineet aloittaa nopealla aikataululla toiminnan. Nopea aloittaminen on tärkeää, varsinkin jos nuori on joutunut odottamaan aikaisemmin palveluita.

Nuoret siis arvostavat nimenomaan vapaaehtoisten palveluiden epävirallisuutta, jolloin läheisemmät ja luottamukselliset välit aikuiseen, yksilöllisemmät ja kokonaisvaltaisemat palvelut, aikuisen ihmisen arkeen osallistuminen, sekä palveluiden aloittamisen nopeus on mahdollisia. Virallisia palveluita sitoo enemmän lainsäädäntö, toimintojen tarkat ohjeistukset yms.

8. NUORTEN TOIVEET AUTTAMISESTA

Nuorilta kysyttiin, millaisia palveluita he toivoisivat ja miten nuorten asemaa yhteiskunnassa voitaisiin parantaa. Osa esitti suoranaisia toiveita ja osa kuvaili asioita, jotka helpottaisivat heidän elämäänsä. Toiveet tai huomiot kohdistuivat sekä erilaisiin käytännön asioihin kuten tiedottamiseen, uudenlaisiin toimintatapoihin ja palveluihin. Monet toivutuista palveluista on jo olemassa, mutta koska tarve on niin suuri, niitä kaivataan lisää. Palveluita järjestää sekä yhteiskunta, kolmassektori, että vapaaehtoiset järjestöt.

8.1. Lisää tiedottamista ja kouluttamista

Nuori tarvitsee paljon tukea ja apua selvittääkseen, mutta nuori ei välttämättä saa tarvitsemaansa tukea perheeltään tai koulusta. (Kivekäs 2001, 21.) Nuori tarvitseekin paljon tietoa opiskeluvaihtoehdoista ja erilaisista tukimahdollisuuksista.

Opiskelu- ja ammattivaihtoehdoista tiedottaminen

Nuorten on vaikea tehdä opintojaan koskevia valintoja ja päätöksiä, koska vaihtoehtoja on paljon. (Kivekäs 2001, 21.) Puutteellinen ja väärä tieto voivat johtaa siihen, että nuori hakeutuu väärälle alalle ja joutuu keskeyttämään opintonsa. Tiedottamista eri opiskelupaikoista ja mahdollisuuksista kaivattaisiinkin lisää. Vaikka koulun auttamismahdollisuudet ovatkin suhteellisen rajalliset, on koululla kuitenkin merkittävä rooli tiedottamisessa, sillä se kohtaa suurimman osan nuorista ennen koulutusvalintoja.

Vaikka koulussa annetaankin opiskeluvaihtoehdoista tietoa, tarvitaan myös ulkopuolisten tiedottamista. Nuorella saattaa olla elämässään niin paljon muuta, että keskittyminen tai mielenkiinto ei välttämättä riitä tulevaisuutta koskeviin asioihin. Ulkopuolinen voi tuoda uusia ja mielenkiintoisia näkökulmia, jotka saattavat kiinnostaa myös nuoria.

Kyl yleensä yläasteella on se opo joka kertoo näistä asioista. Omalla kohdallakin en mä syytä opoa mistään.... ehkä pitäis olla enemmän sitä niinku tavallaan useampi eri ihminen kertomassa niinku jatko-opiskeluiden tärkeydestä. (H1)

Vaikka ammatillinen ja yleissivistävä koulutus ovat periaatteessa tasa-arvoisia koulutusväyliä, arvostetaan yleissivistävää koulutusta enemmän. Peruskoulussa opinto-ohjaus

painottuu lukioon jolloin erityiseksi ongelmaksi muodostuu ammatillisen suuntautumisen ohjaus. Nuoret tarvitsevat enemmän tietoa työelämästä ja erilaisista ammateista. (Numminen ym 2002.) Esimerkiksi ammattikouluissa on paljon eri vaihtoehtoja, joista tarvitaan lisätietoa. Hankalimmassa asemassa ovat siis ne nuoret, jotka eivät hakeudu lukioon, eivätkä tiedä riittävästi eri vaihtoehtoista. Samansuuntaiset asenteet vaikuttavat vielä lukiossakin. Lukion jälkeen oletetaan, että nuoret siirtyvät opiskelemaan joko yliopistoon tai ammattikorkeaan Epätietous tai väärä informaatio voivat aiheuttaa nuoren virheellisen valinnat, jolloin opiskelu ei motivoi ja nuori saattaa lopettaa opiskelun.

Kun jatko-opinnot tuli puheenaiheeks. se oli semmonen perusopo et se oli silleen et niinku lukio ja amis, ja sitte ollaan niinkun lukiopainotteisii...ammattilinnen oli silleen... et oli raksapuoli, catering, ja pari muuta mitkä kaikki tietää... et niinku mitää sellattiin selkei vaihtoehtoja ei ollu. Piti itte ettii koska opo ei oikein auttanu. se keskitty siihen että saadaan nää lukiolaiset oikeisiin lukioihin. (H2)

Peruskoulussa hyvin paljon vaan kaikkia painostettiin menee lukioon, mut mä tiedostin jo siin vaiheessa et semmonen tapa opiskella ei sovi mulle, niin mä sit vaan menin vastavirtaan enkä menny lukioon.... sain enemmän perheen jäseniltä neuvoja. (H3)

Mä mietin jälkeenpäin et siin vaihees niinko olis pitänyt kattoo joku ammattikoulu, joku lukiopohjanen. ....se on semmonen ilmapiiri että ajateltiin et lähtökohtaisesti kaikki lähtee ammattikorkeaan tai yliopistoon (lukion jälkeen). (H6)

Nuorten koulutukseen ohjaamisessa ei oteta riittävästi huomioon nuoren omia toiveita tai tavoitteita. Kun taas riittävä tuen antaminen ohjaa nuoren oikeaan paikkaan, sopivien opintojen pariin. Esimerkiksi ammattitaitoinen opettaja, joka tuntee nuoren hyvin, voi ohjata nuoren sellaisten opintojen pariin, joista nuorella ei etukäteen ollut tietoa. Nuori, jolla on negatiivisia kokemuksia koulusta voi löytää oikein opintojen kautta kadoksissa olleen opiskeluinnon.

Mun opettaja lähinnä kehoitti että hae tonne... toi olisi hyvä. mä olin ite ihan...mä olin ihan ei "tajuton" mutta "glueless"... mä tajusin vasta koulussa, että mistä siellä on kysymys. et ihan hyvät suositukset opettajalta. (H4)

Koulutusvalinnat perustuvat vapaaehtoiseen valintaan, pakkoon (sosiaalinen paine, vanhempien painostus, velvollisuuden itseä ja muita kohtaan) tai valitsematta jättämiseen. Mikäli valinta perustuu pakkoon, motivaation puutteessa opiskelu saattaa jäädä kesken. (Nyyssölä 2004; Kivelä & Ahola 2006, 25.) Opiskelu vaatii nuorelta paljon ja pärjääminen ja jaksaminen perustuvat motivaatioon. Mikäli nuori opiskelee itselleen vieraalla tai epämiellyttävällä alalla, saattavat opinnot jäädä kesken.

Tiedottaminen eri opiskelu ja työvaihtoehtoista nuorille on tärkeää, mutta myös vanhempien tiedottaminen on tärkeää. Osittain, ainakin nuorempien koulutuspaikkojen valintoihin saatavat vanhempien mielipiteet, kokemukset ja tavoitteet, sekä koulutus- ja työtausta vaikuttaa paljon.

Et jotenkin tavallaan ... et se ei ole varmaan enää samanlaista kuin 30 v sitten. ne jotka ovat nyt 50 tai +60 ... ne tarttis päivittämistä ajatusmaailmaan et tää systeemi on muuttunut. (H6)

Varsinkin hyvin koulutetut ja arvostetuilla aloilla työskentelevät vanhemmat vaikuttavat nuorten koulutus- ja työelämävalintoihin. (Järvinen & Vanttaja 2001, 18; Myrskylä 2011, 17.) Vaikka nuori tarvitsee vanhempien apua, voi vanhempien vaikutus olla myös negatiivinen ja ohjata nuorta tekemään virheellisiä valintoja, joten nuorten omien valintojen tukeminen on myös tärkeää. Vanhempien ja muun lähipiirin tärkeä tehtävä on tukea nuorta nimenomaan nuoren omissa vahvuuksissa ja motivoida häntä kehittämään itseä ja lopulta löytää oikea opiskelu- ja ammattiala (Aaltonen, ym. 1999, 15).

Mulla tuli vanhempien kanssa aika semmonen ... varmaan jos olis ollu joku turvallinen aikuinen siinä lähipiirissä niin olis saanu ehkä vahvuutta siihen että saa niinku ite valita. ei mulla ollu ketään sellaista. (H6)

Vaikka perheen tuen puute on ongelmallista, saattaa myös liiallinen puuttuminen osoitautua vahingolliseksi. Joskus vanhemmat ohjaavat nuoren valintoja enemmän omien toiveidensa ja mielipiteidensä kuin nuoren toiveiden mukaisesti, jolloin nuoren valinta saattaa olla väärä ja nuori saattaa jopa joutua lopettamaan opinstonsa.

Tietoa erilaisista tukijärjestelmistä

Koulussa pitäisi kertoa myös erilaisista tukimuodoista, niin taloudellisista kuin muistakin tuista. Yhteiskunnan velvollisuus on huolehtia kaikkien kansalaistensa hyvinvoinnista maksamalla esimerkiksi erilaisia tukia ja järjestämällä erilaisia tukipalveluita. Niitä ei tarjota suoraan, vaan niitä on osattava hakea.

Jos sun vanhemmat ei tue tätä niin sä voit muutttaa omaan kämppään ja sä saat valtiolta tuet että sä et mitenkään jää tyhjän päälle... mä olisin sen tarvinnut sen vahvistuksen, kela niinkun tukee. (H6)

Ja just siitä et saa vaatii apua jos tarvii. et niin... no lukiossakaan ei siellä osaa vaatia mitää... ei ehkä nytkään... ehkä sitä iän myötä osaa vaatia enemmän... uskaltaa... (H3)

Jonkilainen semmonen, et ohjattais suoraan vastavalmistuneita ihmisiä silleen työkärin sijasta johonkin toiseen paikkaan. tosi moni vois hyöttyy semmosesta henkilökohtaisesta avusta. ja tietty mitä enemmän sitä on jo siellä varhaisemmassa vaiheessa, sitä parempi. et eri vaihtoehtoja pitäisi vaan mainostaa enemmän. (H1)

Nuori saattaa tarvita apua ja tukea, vaikka hänellä ei olisikaan mitään terveydellisiä tai sosiaalisia ongelmia. Joskus työpaikan hakeminen ja varsinkin sen saaminen on ylivoimaisen vaikeaa ja nuori tarvitsee rinnalleen aikuisen, joka pystyy auttamaan ja tukemaan niin käytännön asioissa kuin henkisessä tukemisessakin. Erilaisista palveluista tulisi siis tiedottaa kaikille, ei vain tietyille erityisryhmille.

Sosiaalisten taitojen opetus

Onnistuneiden opiskeluvalintojen ja opiskeluiden lisäksi yhteiskunta vaatii jäseniltään sosiaalisuutta, jotta yhteistyö muiden kanssa onnistuu. Sosiaalisuutta opitaan jo lapsena omilta vanhemmilta. Sosiaalisten tilanteiden hallinta vaatii myös omien tunteiden hallintaa ja tunnistamista. Näitä taitoja on opeteltava jo lapsena. Koska vanhemmat eivät aina pysty opettamaan nuorille riittävästi sosiaalisia taitoja, on myös koulun osallistuttava opetukseen. Halosen ym (2007) ja Välimäen (2007) mukaan koulussa olisi opetettava nuorille erilaisia sosiaalisten taitojen strategioita. Tähän velvoittaa myös vuonna 2006 voimaan tullut nuorisolaki. (esim. Halonen ym. 2007, 65-67; Välimäki 2007, 21.) Saman on todennut yksi nuori. Hänen mukaansa edellä mainittujen koulutus-, ammatti- ja tukiasioiden lisäksi koulutusta olisi myös opettaa tunteidenhallintaan. Tärkeäksi hän näkee sen nimenomaan tilanteissa, joissa taitoja ei ole oppinut kotona. Elämän- ja tunteidenhallinnan puute vaikeuttaa elämää, joten opetuksen lisääminen olisi tärkeää

Mun mielestä niitä tunnetaitoja voidaan opettaakin jossain koulussa...niinku et opetetaan tunnistamaan tunteita itsessään ja niinku jotenkin semmoista ihmissuhdetaitoja... opetusta koska kaikki ei välttämättä saa sitä vanhemmilta. (H6)

Tavallisesti nuori saa kotona tukea tunteiden tunnistamiseen ja muiden kanssa toimiseen. Ellei nuori tällaista tukea saa, on hänen vaikea toimia sosiaalisissa tilanteissa. Tämä saattaa johtaa siihen, että nuori joutuu vetäytymään sosiaalisista tilanteista.

8.2. Tukea ja puuttumista ajoissa

Palvelujärjestelmien tulisi puuttua nuoren henkilökohtaisten ongelmien (esimerkiksi opiskeluvaikeudet, sosiaaliset vaikeudet, syrjään jääminen) lisäksi ympäristön ongelmiin (kiusaaminen, kodin ongelmat). Tiedossa on, että varhainen ongelmiin puuttumien on tärkeää, sillä lapsuus- ja nuoruusiässä kohdatut ongelmat ennustavat ongelmia myös myöhemmässä elämänvaiheessa. (Välimäki 2007, 23; Andersson 2007, 62.) Ennalta ehkäiseminen on tärkeää. Ongelmien ehkäiseminen on aina tehokkaampaa kuin vahinkojen korjaaminen. Esimerkiksi koulukiusaamiseen puuttumattomuus voi kasvattaa nuoren ongelmat niin suuriksi, ettei nuori pysty enää opiskelemaan, käymään töissä tai solmimaan normaaleja ihmissuhteita.

Nuoret kertoivat ikävistä kokemuksista koulussa. Monet sekä alkuhaastatteluun osallistuneet, että itse teemahaastattelussa olleet kertovat koulukiusaamisesta ja siitä ettei asiaan puututtu ajoissa. Koulukiusaaminen on vaikuttanut nuoren elämään jopa vuosia kiusaamiskokemusten jälkeen. Koulun henkilökunnan ja oppilaiden näkemykset ja kokemukset koulukiusaamisesta poikkeavat toisistaan. Koulussa ei havaita oppilaiden välisiä sosiaalisten suhteiden ongelmia, joten myös puuttuminen on vaikeaa. (Pörhölä 2008; Myllyniemi & Gissler 2012, 49, 53.) Puuttuminen koetaan kuitenkin tärkeäksi, puuttumattomuus välinpitämättömyydeksi.

Se et must tuntuu et jos yleensä yleisellä tasolla niihin kiinnitetäis enemmän huomioo se määrä vois vähenty... koska se et koulukiusaaminen on tosi iso syy nuorilla varsinki.... et kouluissa keskittyttäis siihen et kiva koulu esimerkiksi ois oikeesti kiva koulu eikä semmonen et ”meillä on tämmönen hanke ja koska tää on vähän niinku pakollinen ni kestää nyt. kestää nyt yks tunti missä mainitaan tää sana. (H2)

Yritin kertoa kertoa, mut sit tosi paljo asenne oli semmone, et sä olet varmaan tehny jotain mikä ärsyttää muita. et ikään kuin mä olisin ansainnut sen... yläasteella luokanvalvoja teki parhaansa. se tilanne helpotti jonkin verran ja sit 9 luokka oli ok. (H3)

Niissä olosuhteissa (koulukiusaaminen) se oli paras ratkaisu. pääsin pieneen ryhmään ja sieltä pikkuhiljaa aloin sillai kuin sen sanois: koulussa oli ihan ok olla. {...} Silloin ala-asteella kun kiusaaminen alkoi, mä olin ihan varma, että sitten kun oppivelvollisuus päättyy en mene mihinkään kouluun enää, mutta mä sitten kuitenkin hain 9 lopulla (opettajan neuvon mukaisesti) kouluun ja pääsinkin sinne. Se oli kiva ja hyvä koulu. (H4)

Puuttumalla ajoissa koulunkäynnin ongelmiin voidaan estää opintojen keskeyttäminen ja syrjäytymiskierteen alkaminen (Piri, Harila 2003 5). Esimerkiksi Andersson (2007) on todennut, että viranomaisen puuttuminen tilanteisiin joissa nuori on aikeissa lopettaa, on

tärkeää. Jos koulun työntekijät eivät reagoi, eivätkä nuori ja nuoren perhe osaa hakea apua, on opintojen keskeyttämisen riski suuri. (Andersson 2007, 63.) Nuorella on kokemusta siitä, että koulunkäynnin ongelmiin ei puututa ajoissa.

Et siellä opettajia ei paljoa kiinnosta kun oppilas lopettaa.. tai on niinku et sanoo et meinaa lopettaa ja sit ne vaan odottaa et ne saa pistettyä paperit eteenpäin... ....koulutussihteeri oli ainoa jota kiinnosti...se koitti saada mut jäämään kaikki muut koulun työntekijät oli semmosii et no jos sä meinaat voitko laittaa ne paperit laittaa eteenpäin et saadaan asia pois päiväjärjestyksestä. (H2)

Koulussa nuori ei aina saa tarvitsemaansa tukea. Mikäli nuori joutuu yksin pohtimaan koulunkäyntiin liittyviä ongelmia, on vaarana, että nuori näkee lopettamisen ainoa keino.

8.3. Liian korkeiden vaatimusten laskeminen

Yhtenä syynä työelämästä putoamiselle ovat työelämän ja opiskelun tiukat vaatimukset. Myös Pajun & Vehviläisen (2001) mukaan nuorilta vaaditaan liikaa ja vääriä asioita. Nuorilta odotetaan liikaa, vaikka heillä on esimerkiksi mielenterveysongelmia, jotka vaikeuttavat täyspainoista työnhakua ja –tekoa. (Paju & Vehviläinen 2001, 122.)

Koulutuspaikkoja on entistä vaikeampi saada, koska ikäluokkien pienentyessä koulutuspaikkoja vähennetään sekä määrällisesti että alueellisesti. Koulutuspaikat arvioidaan myös tulevaisuuden tarve-arvion mukaisesti. Tämä johtaa siihen, ettei nuoren toive tai tarve aina kohtaa tarjonnan kanssa. (Myllyniemi & Gissler 2012, 44-45.)

Jotenkin tuntuu että on hirvittävää rakettitiedettä hankkia töitä näissä olosuhteissa....en mä tiedä oispa semmosta kuin ennen et mä meneen tiskille ja sanoo et mä haluan töitä.... mä toivoisin semmosta pysyvyyttä ja semmosta varmuutta. (H4)

Tuntuu et vaaditaan kauheesti joka paikkaan jotain. Et se ei sais olla semmosta kynnystä opiskeluihin. (H5)

Nyky-yhteiskunta on määritellyt myös sen, millainen hyvä ja tehokas työntekijä on. Työntekijältä odotetaan, että hän pystyy voittamaan vaikeudet ja ongelmat kovalla yrittämisellä, itsensä kehittämällä ja omat tarpeet unohtamalla. Epäonnistuminen tässä tekee ihmisestä epäonnistujan, huonon tai ei-halutun työntekijän (Silvennoinen & Nori 2014, 103). Esimerkiksi Ek ym (2004) katsovat että nuoria tukisi se, että työyhteisöt, työnantajat ja työvoimahallinto auttaisivat erilaisin toimenpitein nuoria kiinnittymään työelämään,

jonka tehokkuusvaatimukset ovat osalle nuoria liian vaativia. Samoin erilaisten tukitoimien määrää tulisi lisätä syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. (Ek, ym. 2004 108, 113.)

Työpaikkojen vaatimustasoja tulisi laskea niin, että nuorilla olisi tavoitettavissa

Työpaikat haluaa tottakai palkata ihmisii joilla on kokemusta siit työstä, mutta kun se on fakta, että nuori joka on valmistunut just koulusta ni ei sillä ole vielä sitä työkokemusta, mut sen pitäsi saada sitä työkokemusta. ja sit kun sen pitäsi olla semmosta työtä mistä maksetaan palkkaa, ei kai siinä niitä muuta... et työnantajat sitoutuis palkkaamaan yritykseensä myös vastavalmistuneita ihmisii. ihan selllaattia että voi suunnata sen työpaikka ilmoituksen vastavalmistuneelle ihmiselle. räätälöidään vaikka se tehtävä niin, että se vastavalmistunut pärjää siinä sen sijaan että aina vaaditaan et pitää olla työkokemus ja portfoliot tai työnäytteet. ei niillä vastavalmistuneilla ole niitä. (H3)

Nykyisin työpaikoissa vaaditaan nuorilta paljon koulutusta ja työkokemusta. Tästä syntyy helposti vaikea kierre, sillä ensimmäisen työpaikan saaminen voi osoittautua ylivoimaisen vaikeaksi, vaikka taustalla ei olisikaan erityisiä ongelmia. Ja ilman työkokemusta töiden löytäminen on hankalaa. Nuorille olisikin suunnattava erikseen työpaikkoja, joissa kriteerit olisivat alhaisemmat kuin vanhemmilla, jo pitkään töissä olevilla.

8.4. Uusia palveluita

Sosiaalinen osallistuminen on nyky-yhteiskunnassa välttämätöntä. Jotta nuori pystyy osallistumaan yhteiskuntaan, on pyrittävä ehkäisemään sosiaalisia ongelmia sekä järjestettävä korjaavia toimenpiteitä. (Välimäki 2007, 21.) Aina viralliset tahot eivät pysty tukemaan nuorta tarpeeksi arjessa, joten vapaaehtoisten tuki on välttämätöntä. Nuorten toiveet palveluista kohdistuivat esimerkiksi yksinäisyyden torjumiseen, kotoa lähtemiseen ja palveluiden kynnyksen madaltamiseen.

Jos perheellä ei ole sellasta mahdollisuutta puuttua tiukasti, niin ni siin jää tosi helposti kotiin ja sitte jää uudestaan ja uudesta ja sit sä huomaat et sä et oo kukauteen käyny ulkona päitsi kaks kertaa kaupassa. (H2)

On vaikea vaikka poistua kotoota... että voidaan tulla hakemaan sieltä ovelta tai alaulasta ja sit vois mennä kyytiin ja mennä vaikkka keskustaan. mullakin on helpompaa se kotiinpalaaminen, mut mulla on aika hankalaa se liikkeelle lähteminen... saatat tehdä ohareita. et sit tavallaan jotkut tilaisuudet saattaa sen takia mennä ohi. (H6)

Tietous palvelun olemassa olost ja ajatus sen lähestyttävyydestä helpottaa siihen osallistumista. Jos nuorella ei ole tietoa mahdollisista palveluista, ei hän niitä välttämättä osaa myöskään etsiä. Nuorella saattaa olla myös taipumus jättää palveluihin osallistumatta, mikäli palvelu on uusi ja vieras.

Ite koittais tehdä siitä sellasen yleisemmän ja semmosen helpommin lähestyttävän. semmonen et kaikki tietää sen jutun. Ja jos joku ei sattuis tietämään ni sen lähipiiri tietäis. Ja joku vaan sit kertoo siit. Se et se helpottais ihmisten elämää ja hyvinvointia. (H2)

Myös palveluiden tarjontaa tulisi muokata siten, että viralliset ja tietyllä tavalla leimaavat nimet muutettaisiin vähemmän leimaaviksi ja yleisemmiksi, jolloin ne olisivat helpommin lähestyttäviä. Niistä tiedottaminen on myös tärkeää, jotta nuori osaa ja uskaltaa haakeutua niihin.

Niin ja mun mielestä koululaisille voitais tarjota psykologi tyyppistä apua mutta se olisi jollain muulla nimellä vaikka voimavaraohjaaja tai joku tällöinen millä olisi nimi mikä ei leimaa, vaikka sillä olisikin psykiatrian tai psykologian joku tutkinto. Esimerkiksi nuoret suhtautuu avoimemmin vaikka nuorisotyöntekijään tai jotenkin työntekijän jonka nimessä ei olisi mielenterveysohjaaja. (H6)

Nuorten taloudellinen asema on heikko pitkien työttömyysaikojen ja matalien tukien takia. He kokevat jäävänsä syrjään monista toiminnoista joihin monilla ikätovereilla on varaa. Nuoret toivovat erilaisia ilmaisia tai edullisia palveluita.

Kaikki maksaa niin paljon että sen takia tieksä nuoret ottaa kaljaa enemmän ja tiäksä...olis enemmän aktiviteetteja, mihin ei sitä rahaa menis... olis oikeesti paikkoja mihin ne vois mennä. (H5)

Jos vaikka 8 ja 12 välillä vaikka lähtis kaupungille niin semmoseen sais jonkun halvemman kyydin. (TH2)

Sosiaalisten suhteiden luominen ja kotoa lähteminen voi olla nuorelle vaikeaa, mutta nuori tarvitsee toisen, jonka kanssa voi keskustella niin omiin ongelmistaan kuin elämästä yleensäkin. Keskusteleminen ihmisen kanssa, joka elää nuoren elinpiirin ulkopuolella tärkeää. Myös omat ystävyysuhteet voivat olla kuormittavia ja nuori haluaisi kuitenkin saada keskustella ulkopuolisten kanssa. Keskustelu apu voi olla terapiamuista tai sitten enemmän ystävyyteen tukeutuvia.

Terapiaa haen, mutta ehkä vois olla vielä niinku jotenkin vielä lisää semmosia ihmisä joiden kanssa voisi tavallaan saada kasvotusten semmosta niinku terapeuttista keskustelua... niin semmosta ... on tietysti semmosia puhelinlinjoja, mutta on ...niin ,, (vapaaehtoispaikka) on kyllä silleen, et voi mennä kasvotustenkin jutteleen... mutta niinku ehkä semmosta niinku et niinku vois jonkun kanssa säännöisesti sopia jonkun tapaamisen. (TH2)

Jokaiseen kuntaan tai kaupunkiin sellasen hankkeen et iästä riippumatta tai tilanteesta riippumatta, on sulla töitä tai opisekelja tai työtön tai eläkkeellä tai mitä vaan.....ni et se yks soitto tai tekstari tai mikä vaan tiettyyn numeroon ja hetken päässä sulla olis seuraa oven takana tekemään asioit tai ihan vaan kahville ja siit sais semmosen, et sen ei tarvis olla semmonen et joka kerta uus tekstari et nyt tarvis

seuraa, et sieltä sais semmosii vakituusii kavereita. et se olis aina se tietty kaveri. Et se niinku keskenään toimivia vähän niinku tää. (H2)

Palveluiden ikäraajat ja muut rajoitteet voisivat olla vapaampia, sillä jokaisella on oma henkilökohtainen elämä ja tilanne, johon tarvitaan tukea. Nuoret katsovat, että virallisilla tahoilla on tarkat säännöt ja ohjeet toiminnalleen, eikä niistä voi joustaa. Kaikille tarjotaan samoja, vaikka jokaisen tarve onkin erilainen. Jokainen nuori kehittyy omaan tahtiin, vaikka pääpiirteittäin kehitys tapahtuukin samalla tavalla (Korkiamäki 2013, 52). Eri kehitysvaiheiden läpikäyminen mahdollistaa itsenäistymisen, ammatin hankkimisen ja työelämään siirtymisen sekä perheen perustamisen (Ek, ym 2004, 25; Aaltonen, ym. 1999, 18). Myös on asettanut lainsäädännön mukaisesti erilaisia odotuksia ja oikeuksia (Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 12; Juvonen 2015, 25).

Hyvin vois olla johonki 35 asti. 35 saattaa olla vielä nuori jos ei ole vielä mitään omia lapsia, ei ole vaikka vakituudessa työssä, et sit se heti muuttaa sitä ihmistä kun on just vaikka ne omat lapset ja oma puoliso ja jotenkin on jotenkin selkeästi eriytynyt omista vanhemmista. (TH2)

Ku jälkihuolto toimii 8-16 ja kaikilla ohjaajilla on monta nuorta, niin niitten aika on rajallista. ja sit kun oltiin, et mä tarttin enemmän apua, jonkun joka toimii vähän vapaammin. Ruvettiin ettämään tukihenkilöitä.... kaikki on vähän silleen, ”mut että jälkihuolto.... ”etteks te voi hoitaa sitä asiaa...” ...et ei ne ymmärrä ettei jälkihuollolla ole aikaa.. Et sit on vaikea löytää tukihenkilöä....Jälkihuolto on vapaaehtoista, mut ku mä saan jälkihuollon asiakkaana tiettyi asioita niin paljon helpommin. et mä en tukihenkilön takia viitti lopettaa sitä. Mut sit Oma Koutsi tuli puheeks. Ja sit selvis omakotisi hyväksyy myös jälkihuoltonuoret. (H2)

Myös palveluiden tai tukimuotojen erilaiset rajoitteet voivat estää nuorta saamasta täysipainoista apua. Lainsäädäntö ja tukea antavien tahojen omat säännöt ja rajoitteet voivat estää nuorta saamasta tarvitsemaansa apua ja tukea. Joten ikärajoin ja muihin rajoitteisiin voisi suhtautua joustavammin. Esimerkiksi Oma Koutsin toiminta koettiin tässä positiiviseksi yllätykseksi.

9. LOPUKSI

Haastatteluiden myötä minulle on muodostunut samanlainen kuva nuorista kuin monissa aikaisemmissa tutkimuksissakin. Perusongelma, eli koulutus- tai työpaikan saamattomuus ei välttämättä johdu nuorten laiskuudesta, haluttomuudesta tai epäonnistumisesta vaan siitä, että koulutus- tai työpaikan saamiseen ei ylipäätään ole edes mahdollisuuksia. Myös yhteiskunnan tiukentuneet vaatimukset vaikuttavat osaltaan nuoren mahdollisuuksiin ja asemaan työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa yleensäkin.

Mielestäni nuoret ansaitsevat kaiken mahdollisen avun ja tuen. Esimerkiksi teemahaastatteluun osallistuneet nuoret eivät ole laiskoja tai epäonnistuneita. He eivät myöskään odota, että joku ratkaisi heidän ongelmansa, vaan he ovat valmiita tekemään itse paljon töitä päästäkseen eteenpäin elämässään. He tunnistavat ongelmansa ja työnhaun rajoitteensa ja ovat itse etsineet erilaisia tuki- ja auttamistahoja. Vaatimukset eivät myöskään ole suuria, joskus riittää, että joku aikuinen on kiinnostunut nuoresta ja nuoren tilanteesta. Nuoret toivovat usein, että heihin suhtauduttaisiin yksilönä, eikä yhtenä työttömänä, johon kohdistetaan erilaisia toimenpiteitä ja vaatimuksia.

Omasta päämäärätietoisuudesta kertoo se, että teemahaastattelun nuorilla oli suunnitelmissa uuden koulutuksen tai työnteon aloittaminen tai kuntoutuminen niin, että työelämän aloittaminen olisi myöhemmin mahdollista. Näissä suunnitelmissa nuoret tarvitsevat paljon apua sekä yhteiskunnalta että vapaaehtoisilta järjestöiltä. Yhteiskunnan tehtävänä on huolehtia kaikkien kansalaisten hyvinvoinnista, kuten toimeentulosta, asumisesta, terveydestä ja koulutuksesta. Yhteiskunta järjestää myös erilaisia palveluita nuorille, jotka syystä tai toisesta ovat pudonneet koulutus- ja työelämästä. Kun nämä asiat on kunnossa, voidaan näiden peruspalveluiden rinnalle tarvitaan yös muita palveluita yksilön ongelmien mukaisesti. Näitä palveluita järjestää yhteiskunnan rinnalla kolmas sektori ja vapaaehtoiset järjestöt.

Virallisten palveluiden rinnalla vapaaehtoisuus nähdään positiivisena vaihtoehtona. Siinä nuori kokee kohtaavansa toisen ihmisen, joka henkilökohtaisesti haluaa auttaa, tämä onkin yksi suuri ero virallisten ja vapaaehtoisten tahojen välillä. Vapaaehtoisilla palveluilla

on myös mahdollisuus auttaa nuorta henkilökohtaisemmin ja tarttua nuoren elämän ongelmiin kokonaisvaltaisemmin. Nuoren elämä saattaa vaatia monenlaista tukea virka-ajan ulkopuolellakin.

Koulusta ja työelämästä pudonneet nuoret eivät muodosta yhtenäistä joukkoa. Vaikka nuorten taustassa onkin yhteisiä piirteitä, on jokainen tapaus aina erilainen. Haasteena onkin, ettei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa ja tehokasta ratkaisumallia, jolla nuorten tilanne voitaisiin korjata tai jolla voitaisiin vähentää nuorten haasteita. Hyödyllisintä olisi estää ongelmien syntyminen kokonaan, järjestämällä ennaltaehkäiseviä palveluita, mutta mikäli ongelmia on jo ilmentynyt, on niihin puututtava mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, sillä mitä aikaisemmin ongelmaan voidaan puutua, sitä helpompi asia on korjata. Mikäli ongelmia on kaikesta huolimatta päässyt syntymään, ja nuori on vaarassa syrjäytyä on näillekin nuorille löydettävä palveluita. Nuoren todellisen syrjäytymisen estäminen tai syrjäytyneen siirtäminen takaisin yhteiskuntaan hyödyntää sekä nuorta itseään, että koko yhteiskuntaa.

Nuoret ovat kokeneet työttömyytensä negatiivisesti. Työttömyys aiheuttaa niin taloudellisia ongelmia, sosiaalista vieraantumista ja häpeän tunteita. Näiden lisäksi nuoria kohtaan on paljon negatiivisia asenteita, jotka osaltaan vaikeuttavat heidän elämäänsä ja työllistymistä. Nuoret toivovatkin muutosta nimenomaan asenteisiin.

Vaikka nuoret eivät maininneet mitään yksittäistä palvelua mikä pitäisi järjestää, on heillä kuitenkin paljon ideoita, joilla ongelmat voitaisiin välttää tai ainakin vähentää. Puuttumista erilaisiin ongelmiin pidetään tärkeänä. Puuttumattomuus näkyy nuorten nykyisessä elämäntilanteessa negatiivisesti esimerkiksi erilaisina pelko- ja masennusoireina. Toisaalta puuttumisen hyvät puolet tuotiin esiin. Toisena tärkeänä tukena nuoret pitävät aikuisen läsnäoloa nuoren arjessa. Heillä ei välttämättä ole aikuista lähellä, mutta he kaipaavat lähelleen aikuisen. Joskus riittää vain kuulumisten kysely, mutta joskus taas kaivataan konkreettista apua arkeen tai sosiaalisiin suhteisiin.

Tiedetään, että pelkkä koulutuksesta tai työelämästä putoaminen ei syrjäytyä nuorta suoraan, merkittävää on esimerkiksi vapaa-ajan toiminnoillakin. Jos hankkeen myötä nuori löytää uuden mahdollisuuden ja sen myötä lähtee kotoa ulos ja tapaa ihmisiä, tai osallistuu yhteiskuntaan on hanke osittain onnistunut tämän nuoren kohdalla.

Oma Koutsi -hanke on siis vielä niin nuori, ettei suuria johtopäätöksiä sen toiminnan onnistumisesta vielä ole. Mutta haastatteluun osallistuneet nuoret olivat kuitenkin sitä mieltä, että hankkeesta ja vapaaehtoisen tuesta on ollut hyötyä. Vaikka nuori ei olisikaan löytänyt työtä tai koulutusta, on hänen elämänsä ja arkensa saatu mahdollisesti järjestykseen. Kun arki sujuu ja nuoren henkilökohtainen elämä saatu järjestykseen, voi nuori helpommin keskittyä myös opiskeluun tai työntekoon.

Vapaaehtoisten tukihenkilöiden toiminta on arvokasta. He työskentelevät omalla persoonallaan ja omalla ajallaan virka-aikojenkin ulkopuolella. He tukevat nuorta arkielämässä ja arjessa esiin tulleissa vaikeuksissa. Usein nuori tarvitsee konkreettista apua, keskusteluseuraa ja neuvontaa ja joskus vain ”peräänkatsojaa”, joka saa arjen sujumaan paremmin. Tähän ei ammatillinen apu aina riitä. Apua ja tukea annetaan usein virastoaikaan.

Tämän tutkimuksen aineisto on pieni ja se kohdistuu vain yhden hankkeen nuoriin, tulokset eivät ole kaiken kattavia. Mutta tutkimuksen tarkoituksena olikin tuoda yksittäisen nuoren ääni ja kokemukset esiin. Lisäksi hanke on toiminut niin vähän aikaa, ettei lopullisia tuloksia siitä, kuinka moni nuori oli hankkeen aikana löytänyt työpaikan, koulutuspaikan tai muun toimintatapana, olisi siis mielenkiintoista tarkastella suurempaa vastaajajoukkoa ja seurata nuoria pidemmän aikaa.

LÄHTEET

Aaltonen, Marjo, Ojanen, Tuija, Vihunen Riitta & Vilén, Marika (1999) Nuoren aika. Helsinki: WSOY.

Aaltonen, Sanna (2012) Elämän umpisolmuja avaamassa. Toimijuus ja institutionaaliset rajat nuorten siirtymissä. Teoksessa Pekkarinen, Elina, Vehkalahti, Kaisa & Myllyniemi, Sami. Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 131. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 180-191.

Ahola, Sakari, Galli, Loretta & Ikonen, Sari (2009) Koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisy Varsinais-Suomessa. Turku: Turun yliopisto.

Andersson, Jan (2007) Vastustamaton esitys – millaista nuorten palvelumallia kannattaisin. Teoksessa Tarvainen, Tom & Pietiläinen, Ville & Kuure, Tapio (toim.) Nuoret eivät odota – palvelurakenteen muutos nyt. Helsinki: STM, 61-70.

Claezton, Ingrid (1996) Utsatta ungdomar – hjältar eller offer? Teoksessa Armelius, Bengt-Åke, Bengzon, Sara, Rydelius, Per-Anders, Sarnecki, Jerzy, Söderholm Carpelan (toim.) Vård av ungdomar med sociala problem – en forskningsöversikt. Falköping: statens institutionsstyrelse SiS.

Danska-Honkala, Katja & Poteri, Martti (2011) Kohdennettu nuorisotyö sosiaalisen vahvistamisen kontekstissa. Teoksessa Lundbom, Pia ja Herranen, Jatta (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 127-148.

Ek, Ellen, Saari, Erkki, Viinamäki, Leena, Sovio, Ulla & Järvelin Marjo-Riitta (2004) Nuorten aikuisten työelämästä syrjäytyminen ja sosiaaliturvan käyttö. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 76. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2015) Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aarnos, Eila, Grönfors, Martti, Eskola, Jari, Hakala, Juha, Åhlberg, Mauri, Siekinen, Kirsi. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS kustannus, 26-44.

Granfelt, Riitta (2016) Laadulliset tutkimusmenetelmät kurssi. Luento 24.10. Kokemusten tutkimus ja luento 7.11.2016. Sisällön analyysi. <https://moodle.utu.fi/course/view.php?id=2764> (Luettu 28.2.2017)

Halonen, Jukka-Pekka; Aaltonen, Tuula; Hämäläinen, Anneli; Karppi, Sirkka-Liisa; Kaukinen, Juha; Kervilä, Anja; Lehtinen, Marjatta; Pere, Erkki; Puukka, Pauli; Siitonen, Ville; Silvennoinen, Sirpa & Talon, Seija (2007) Syrjäytymisvaarassa olevien vajaakuntoisten nuorten kuntoutustarpeen arviointi. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 73. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10250/7853/katsauksia73netti.pdf?sequence=>

Harrikari, Timo (2008) Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Nuorisotutkimusverkoston & Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 87 Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/riskillamerkityt.pdf>
(Luettu 7.2.2017)

Heikkinen, Minna (1999) Sosiaaliset verkostot ja syrjäytyminen nuoruudessa. Janus 7(2).

Helne, Tuula (1994) Erään muodin tarina – 1980-luvun suomalaisesta syrjäytymiskeskustelusta. Teoksessa Heikkilä, Matti & Vähätalo, Kari (toim.) Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos. Tampere: Gaudeamus.

Helne, Tuula (2002) Syrjäytymisen yhteiskunta. Väitöskirja Helsingin yliopisto. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus tutkimuksia 123. Helsinki: Stakes.

Helne, Tuula (2004) Syrjäytymisen solmut – eli miksi syrjäytymisestä puhuminen on niin hankalaa. Teoksessa Helne, Tuula; Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko. Seis yhteiskunta – tahdon sisään! SoPhi 80. Jyväskylä: Minerva, 23-54.

Helne, Tuula; Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (2004) Sisään, mutta mihin ja miten? –Kysymyksiä yhteisyydestä. Teoksessa Helne, Tuula; Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko. Seis yhteiskunta – tahdon sisään! SoPhi 80. Jyväskylä: Minerva, 7-22.

Helve, Helena (2011) Nuorisopolitiikka koulutuksen nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen kolmiossa. . Teoksessa Paakkunainen, Kari & Suurpää, Leena (toim.) Nuorten ohjaus – strategista johtamista, kentän kasvavaa yhteistyötä vai latistuvaa osallistumista? Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 113-116.

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/ohjaus.pdf> (Luettu 13.2.2017)

Heponiemi Tarja, Wahlström, Mikael; Elovainio, Marko; Sinervo, Timo; Aalto, Anna-Mari & Keskimäki, Ilmo (2008) Katsaus työttömyyden ja terveyden välisiin yhteyksiin. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 14. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2010): Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki : Gaudeamus Helsinki University Press.

Hoffren, Jukka; Lemmetyinen, Inka & Pitkä, Leeni (2010). Esiselvitys hyvinvointi-indikaattoreista. Mittareiden vertailu ja kehittämiskohteet. Sitran selvityksiä 2010/ 32. Helsinki: Sitra.

<http://www.sitra.fi/julkaisut/Seltyksi%C3%A4sarja/Selvtyksi%C3%A4%2032.pdf>
(Luettu 7.2.2017)

Holm, Gunilla & Helve, Helena (2005) Introduction. Teoksessa Helve, Helena & Holm, Gunilla. Contemporary youth research. Local expression and global connections. Saxon graphics ltd. Derby.

Häggman, Erik (2007) Polarisaatiomuistio. 95 000 nuorta koulutuksen ja työelämän ulkopuolella 2004. Turku: Länsi-Suomen lääninhallitus.

<https://www.slideshare.net/Haggman/polarisaatiomuistio> (Luettu 7.2.2017)

Hämäläinen, Ulla & Tuomala, Juha (2013) Faktaa nuorisotyöttömyydestä. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus 2/2013.

http://vatt.fi/documents/2956369/3012265/vatt_policybrief_22013.pdf (Luettu 7.2.2017)

Hämäläinen-Luukkanen, Jaana (2004) Nivelvaiheen nuoret ja yhteistyö. Opinto-ohjaajien ja laaja-alaisten erityisopettajien näkemyksiä peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheessa. Jyväskylän kaupungin opetusviraston julkaisusarja A11:24. Jyväskylä: Jyväskylän kaupungin opetusvirasto.

Ilmakunnas, Ilari & Kauppinen, Timo M. & Kestilä, Laura (2013) Sosioekonomisten syrjäytymisriskien kasautuminen vuonna 1977 syntyneillä nuorilla aikuisilla. Yhteiskuntapolitiikka 80 (3), 247-262.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126270/ilmakunnas.pdf?sequence=7>

(katsottu 7.2.2017)

Juhila, Kirsi (2002) Sosiaalityö marginaalissa. Teoksessa Juhila, Kirsi; Forsberg; Marjaana, Irene Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Sophi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 11-19.

Juvonen, Tarja (2009) Kontrollin ulottuvuuksia nuorten kanssa tehtävässä etsivässä työssä. Teoksessa Raitakari, Suvi & Virokannas, Elina (toim.) Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät –puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Nuorisotutkimusseuran ja nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 9. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 155-181.

Juvonen, Tarja (2015) Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen - Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 165. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Järvinen, Tero & Jahnukainen, Markku (2001) Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Teoksessa Suutari, Minna. Vallattomat marginaalit –Yhteisöllisyyksiä nuoruudesta ja yhteiskunnan reunoilta. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 125-151.

Järvinen, Tero & Vanttaja, Markku (2006) Koulupudokkaiden työurat. Yhteiskuntapolitiikka 71 (1), 12-14.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100272/061jarvinen.pdf?sequence=1>

(Luettu 7.2.2017)

Järvinen, Tero & Vanttaja Markku (2013) Koulupudokkaiden työurat. Vuosina 1985 ja 1995 koulutuksen ja työn ulkopuolella olleiden nuorten urapolkujen vertailua. Yhteiskuntapolitiikka 78 (5), 509-519.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110584/jarvinen.pdf?sequence=2>

(Luettu 7.2.2017)

Kallio-Peltoniemi, Merja (2012) Subjektiviisen hyvinvoinnin mittaamiseen liittyy epävarmuustekijöitä ja tulkinnallisuutta.

http://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-12-10_011.html?s=0 (Luettu 10.2.2017)

Kallunki, Valdemar & Lehtonen, Olli (2012) Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyyden osatekijät hyvinvoinnin eri tasoilla. YHTEISKUNTAPOLITIikka 77 (4), 359-374.

Karjalainen, Pekka & Karisto, Antti & Seppänen, Marjaana (2002) Lähiöt, kaupunkisosaalisuus ja projektitoiminta. Teoksessa Juhila, Kirsi; Forsberg, Marjaana; Roivainen, Irene (toim.) Marginaalit ja sosiaalisuus. Sophi. 82. Jyväskylä, 253-271.

Kauppinen, Timo, Saikku, Peppi & Kokko, Riitta-Liisa (2010) Työttömyys ja huono-osaisuuden kasautuminen. Teoksessa Vaarama, Marja; Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki: THL, 234-250.

Kettunen, Terttu, Ihalainen, Jarmo & Heikkinen, Hannele (2001) Monimuotoinen sosiaaliturva. Helsinki: WSOY.

Kivekäs, Marja (2001) Ammatillinen koulutus nuoren selviytymisen ja syrjäytymisen pelikenttänä. Teoksessa Kivelä, Marja & Suopäjärvi, Katja (toim.) Syrjänpudotettu vai oman polkunsä kulkija. Nuori ammatillisen koulutuksen keskeyttäjänä. Kotka: Kotkan kaupungin sivistystoimi.

Kivelä, Suvi & Ahola, Sakari (2006) Koulutusyhteiskunnan syrjäpoluilla. Vaskoolin tutkimushankkeen 1 osaraportti. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. RUSE. Turku: Turun yliopisto.

Kivelä, Suvi & Ahola, Sakari (2007) Elämää nivelvaiheessa, nuorten syrjäytyminen ja sen ehkäisy. Vaskooli –projektin loppuraportti. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Turku: Turun yliopisto.

Kivinen, Osmo & Rinne, Risto (1998). Koulutuksen kentät ja kulku. Teoksessa. Aittola, Tapio, Gordon, Tuula, Jokinen, Kimmo, Kivinen, Osmo, Lehelma, Elina, Laine, Kaarlo, Rinne, Risto, Takala Tuomas (toim.) Kasvatussosiologia. Helsinki: WSOY, 67–102.

Komonen, Katja (2001) Koulutusyhteiskunnan marginaalissa? Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten yhteiskunnallinen osallisuus. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Korkiamäki, Riikka (2013) Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Tampere: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 137. Tampere: University press.

Lamb, Stephen (2011) School dropout and inequality. Teoksessa Lamb, Stephen, Markussen, Eifred, Teese, Richard, Sandberg, Nina, Polese, John (Edit) (2011) School dropout and completion – International comparative studies in theory and policy. Dordrecht: Springer, 321-342.

Lamb, Stephen & Markussen, Eifred (2011) School dropout and completion: An international perspective. Teoksessa Lamb, Stephen, Markussen, Eifred, Teese, Richard, Sandberg, Nina, Polese, John (Edit) (2011) School dropout and completion – International comparative studies in theory and policy. Dordrecht: Springer, 1-20.

Latvala, Eila & Vanhanen-Nuutinen, Liisa (2003) Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: Sisällönanalyysi. Teoksessa Janhonen, Sirpa & Nikkonen, Merja (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY.

Mehtonen, Tuija (2011) Sosiaalisen vahvistamisen osaaminen. Teoksessa Lundbom, Pia & Herranen, Jatta (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Misztal, Barbara A. (1996) Trust In Modern Societies. The Search For The Bases Of Social Order. Cambridge: Polity Press.

Myllyniemi, Sami & Gissler, Mika (2012) Tilasto-osio. Teoksessa Pekkarinen, Elina, Vehkalahti, Kaisa & Myllyniemi, Sami. Lapset ja nuoret instituutioiden kehityksissä. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 131. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta & Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 23-88.

Myrskylä, Pekka (2011) Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Myrskylä, Pekka (2012) Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Eva analyysi. No 19. 1.2.2012.

<http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf> (Luettu 8.2.2017)

Niemi-Pynttari, Merja (2013) Voimavara- ja ratkaisukeskeinen näkökulma ohjaustyössä. <https://verkkolehdet.jamk.fi/elo/2013/06/07/voimavara-ja-ratkaisukeskeinen-nakokulma-ohjaustyossa/>

Numminen, Ulla; Jankko, Tuire; Lyra-Katz, Anna; Nyholm, Nina; Siniharju, Marjatta & Svedin, Renata (2002) Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheissa. Arviointi 8/2002. Helsinki: Opetushallitus.

Nuotio, Jaakko & Miettinen, Maija (2011) Tukihenkilötoiminta sosiaalisen vahvistamisen menetelmänä. Teoksessa Lundbom, Pia & Herranen, Jatta (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Jyväskylä: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 191-204.

Nyssölä, Kari (2004) Siirtymävaiheiden koulutusvalinnat – koulutuspoliittinen tarkastelu. *Kasvatus* 35 (2), 222-229.

Opetusministeriö (2005) Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 33. Helsinki: Opetusministeriö. Koulutus ja tiedepolitiikan osasto.

Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (2001) Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990 –luvulla. Nuorisotutkimusseura julkaisuja 18. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Palola, Elina, Hannikainen-Ingman Katri, Karjalainen, Vappu (2012) Nuoret koulutuspuokkaat sosiaalityön asiakkaina – Tapaustutkimus Helsingistä. Helsinki: THL.

Pekkarinen, Elina, Vehkalahti, Kaisa (2012) Johdanto. Instituutiot lapsuutta ja nuoruutta rakentamassa –lapset ja nuoret instituutioita uudistamassa. Teoksessa Pekkarinen, Elina, Vehkalahti, Kaisa & Myllyniemi, Sami. Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 131. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta & Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 9-21.

Piri, Marja & Harila (2003) Katkaistaanpa opintonsa keskeyttäneiden syrjäytyminen. Oulu: Merkikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskus.

Pohjola Anneli (2009), Nuorisotyön ja sosiaalityön rajapinnoilla. Teoksessa Raitakari, suvi & Virokannas, Elina (toim.) Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät –puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Nuorisotutkimusverkosto/ nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 9. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry, 21-40.

Polosel, John, Nizinska ja Kurantowicz, Ewa (2011) Pathways to completion for school dropouts. Teoksessa Lamb, Stephen, Markussen, Eifred, Teese, Richard, Sandberg, Nina, Polese, John (Edit) School dropout and completion – International comparative studies in theory and policy. Dordrecht: Springer, 357-368.

Pörhölä, Maili (2008) Koulukiusaaminen nuoren hyvinvointia uhkaavana tekijänä – miten käy kiusatun ja kiusaajan vertaissuhteille? Teoksessa Minna Autio; Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto.. Helsinki: Nuorisoasiain Neuvottelukunta ja Stakes, 84-93.

Raitakari, Suvi (2006) Neuvottelut ja merkinnät minuuksista. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Seppälä, Henna-Riikka (2011) Vahvistavat verkostot -Näkökulmia järjestöjen toiminnan kehittämiseen ja vaikutusten arviointiin. Teoksessa Lundbom, Pia & Herranen, Jatta (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 150-164.

<https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2014/12/humak-sos-vahvistaminen-verkko.pdf> (Luettu 10.2.2017)

Silvennoinen, Heikki & Nori, Hanna (2014) Koulutuksen ja oppimisen marginaalissa. Teoksessa Brunila, Kristiina & Isopahkala-Bouret, Ulpukka (toim) Marginaalin voima! Aikuiskasvatuksen 51. vuosikirja. Vantaa: Kansanvalistusseura.

Sosiaalihuoltolaki, soveltamisohjeet (2016)

<http://stm.fi/documents/1271139/1352015/Sosiaalihuoltolain+soveltamisopas.pdf/cb12a5c4-9bfa-4983-adf6-94ca18815f1b> (Luettu 3.3.2016)

Strandell, Harriet, (2005) Lapset, etiikka ja vaikea osallisuus. Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Kutsuseminaari 2.5.2005. Työpapereita. Helsinki: Sosiaalija terveystieteiden tutkimus ja kehittämiskeskus.

Suutari, Minna (2001) Tasapainoilua sosiaalisissa verkostoissa työmarkkinoiden marginaalissa. Teoksessa Suutari, Minna (toim.) Vallattomat marginaalit – yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura, julkaisuja 20. Helsinki: Yliopistopaino, 153-186.

Suutari, Minna (2002) Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Väitöskirja Joensuu. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Suutari, Minna & Suurpää, Leena (2001) Erottautumista, kiinnikkeitä ja irrallisuutta. Teoksessa Suutari, Minna (toim.) Vallattomat marginaalit – yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura, julkaisuja 20. Helsinki: Yliopistopaino, 5-12.

Svedberg, Lars (1995) Marginalitet. Ett socialt dilemma. Lund: Studentlitteratur.

Tarvainen, Tom, Pietiläinen, Ville & Kuurre, Tapio (toim.) (2007) Nuoret eivät odota. Palvelurakenteen muutos nyt. Selvityksiä 2007:1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://julkari.fi/bitstream/handle/10024/112027/Selv200761.pdf?sequence=1> (Luettu 7.2.2017)

Titscher, Stefan, Meyer, Michael, Wodak, Ruth, Vetter, Eva. (2000). Methods of text and discourse analysis. London : SAGE.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vaarama, Marja, Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (2010) Suomalaisten hyvinvointi 2010. Sarja Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 11/2010. Helsinki: THL.

Vaarama, Marja, Siljander, Eero, Luoma, Minna-Liisa & Meriläinen, Satu (2010) Suomalaisten kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa: Vaarama, Marja, Moisio, Pasi, Karvonen, Sakari. Suomalaisten hyvinvointi 2010. Sarja Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 11/2010. Helsinki: THL, 126-149.

Välimäki, Kari (2007) Nuorelle turvattu erilaiset aikuistumisen polut. Teoksessa Tarvainen, Tom, Pietiläinen, Ville & Kuurre, Tapio (toim.) Nuoret eivät odota – palvelurakenteen muutos nyt. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 21-26.

Äärelä, Tanja (2012) Aika Paljon vaikuttaa minkälainen ilme opetajalla on naamalla. Nuoret vangit kertovat peruskouluajastaan. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Nuorisolaki 693/2010/7 b§
Sosiaalihuoltolaki 1301/2016/ 17, 36, 42 §

LIITE 1) TEEMAHAASTATTELUN HAASTATTELU- RUNKO

1) Kerro kouluajasta ja nuoruudesta

a) koulumenestys b) viihtyminen c) tuki (koulun ja perheen) d) oletko muuttanut koulu/asuinpaikkaa usein

2) Mikä oli toivoammatti/koulutus

a) yrititkö hakea koulutukseen –miksi/miksei b) mitä tukea sait ammatin valintaan ja hakemiseen c) mitä tukea olisit kaivannut

3) miltä koulutus paikan saamattomuus tuntuu ja miten se vaikuttaa elämääsi

4) mitä pidät tärkeänä elämässä esim. hyväkoulutus, palkka, arvostus, perhe, ystävät...

5) millaista apua olet hakenut /saanut /jättänyt käyttämättä?

6) millaista apua/ohjausta kaipaavat tai toivot

7) miksi valitsit Oma Koutsin?

8) millaista apua olet saanut tästä projektista?

8) miten koet vapaaehtoisen tukihenkilötoiminnan verrattuna esimerkiksi ammatilliseen tukeen?

9) jos saisit päättää ja valita ihan minkälaista apua tahansa, mitä valitsisit?

LIITE 2a) OMA KOUTSI ESITE (nuorelle)

OMA KOUTSI AUTTAA KUN TYÖELÄMÄN KOHTAAMINEN YKSIN TUN-
TUU VAIKEALTA

Vapaaehtoisemme auttavat 17-29-vuotiaita nuoria, jotka kaipaavat arjessaan tukea työhön ja opiskeluihin liittyvissä taidoissa.

Vapaaehtoinen koutsaus on...

- ...työelämässä tarvittavien taitojen ja työnhaun opettelua
- ...arjen hallinnassa ja sosiaalisissa taidoissa ohjaamista
- ...tsemppaamista ja nuoren osaamisen esiin nostamista
- ...aikataulujen ja tavoitteiden asettamista
- ...nuoren omassa arjessa rinnalla kulkemista, ei toimistotapaamisia

**TULE TUTUSTUMAAN, jos sinä, läheisesi tai asiakkaasi hyötyisi vapaaehtois-
temme tuesta!**

Jokaiselle nuorelle räätälöidään omat tukiporaat, joka voi sisältää esimerkiksi henkilökohtaista kout-
sausta, ryhmätapaamisia tai verkkotukea.

LIITE 2b) OMA KOUTSI ESITE (vapaaehtoiselle)

VAPAAEHTOINEN OMA KOUTSI ON NUOREN TUKI ARJESSA, TSEMP-
PAAJA TYÖELÄMÄÄ KOHTI KULKIESSA

Olisitko sinä Oma Koutsi?

- Koulutuksesta turvallinen startti vapaaehtoistyöhön.
- Porukkamme tukee ja innostaa toisiaan matkan varrella.
- Työelämän hiljainen tieto, käytännöt, kontaktit ja verkostot nuorten käyttöön.
- Sukella rohkeasti nuorten arkeen ja elämään.
- Koko elämää ei tarvitse uhrata, mutta oman persoonansa saa laittaa likoon.
- Vaikutat toiminnan suuntaan ja teet siitä näköisesi.
- Et ole ihmemies tai -nainen vaan luotettava, välittävä aikuinen.

TULE VAPAAEHTOISEKSI:

- Jätä yhteystietosi, lähetä sähköpostia tai soita!
- Sovitaan tapaaminen, jossa jutellaan toiveistasi ja toiminnastamme.
- Vapaaehtoistyön kurssilta saat eväitä toimintaan. Mukaan toimintaan voi ilmoittautua ympäri vuoden.
- Sovitaan vapaaehtoistävistäsi yksityiskohdista, kestosta ja työnohjauksesta.

Oma Koutsi on vapaaehtoistyön kehittämishanke. Tämä tarkoittaa että kaikki uudet ideat, toimintamuodot, tiedot ja taidot otetaan mielellään vastaan. Kaikki ei ole valmista vaan rakennamme ja kokeilemme yhdessä uutta.

Tukenasi,

Liisa Love
040 867 8161
liisa.love@tukenasi.fi

Kaisa Lunden
040 867 7884
kaisa.lunden@tukenasi.fi

Kauppiaskatu 11 C 27, 5 krs. Torin kulmilla!

LIITE 3) OMAKOUTSIN TEKEMÄ ALKUHAASTATTELU

Oma Koutsi

Hakemus vastaanotettu _____

Nuoren tilannekartoitus

1 Henkilötiedot

Nimi _____ Syntymäaika _____
 Osoite _____ Postinumero _____
 Puhelin _____
 Sähköpostiosoite _____

2 Ammattikontaktit

Nimi, tehtävä, yhteystiedot _____
 Nimi, tehtävä, yhteystiedot _____
 Nimi, tehtävä, yhteystiedot _____

3 Nuoren elämäntilanteen kartoitus

Opiskelu-/työllisyystilanne

Erytishaasteet opiskelussa/työelämässä

Asuminen, talous

Terveys/oma jaksaminen

Perhesuhteet, sosiaalinen verkosto

Harrastukset/ Vapaa-aika

Päihteiden käyttö ja rikokset

---

4 Mihin asioihin nuori toivoo apua

---

5 Minkälaista tukimuotoa nuori olisi halukas ottamaan vastaan

---

---

7 Työllistymishaasteiden taustalla

☐	Neurologiset haasteet
☐	Mielenterveysongelmat
☐	Tukiverkoston puute
☐	Perhesuhteet
☐	Arjenhallinnan haasteet
☐	Sosiaalisten tilanteiden pelko
☐	Muu, mikä; _____

8 Miten edetään

☐	Sovitaan uusi tapaaminen, milloin; _____
☐	Jatko-ohjaus, minne; _____
☐	Nuori jää miettimään, yhteydenotto; _____
☐	Nuori ei ole halukas ottamaan tukea vastaan

Tiedot tallennetaan Turun Kaupunkilähetys ry:n asiakasrekisteriin.